زنجیرەی ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست

(29)

ڕوناکی سوننەت
و
تاریکییەکانی بیدعە
لە دیندا

لە ژێر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا

نوسینی :

د. سعید بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی :

م.شاخوان جواد أحمد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف) / چەمچەماڵ

چاپی یەکەم

1429کۆچی-2008زایینی

ناوی کتێب : **ڕوناکی سوننەت و تاریکییەکانی بیدعە لە دیندا...**

ناوی نووسەر : **د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني .**

ناوی وەرگێڕ : **م.شاخوان جواد أحمد .**

ژمارەی سپاردن : ژمارە (346)ی ساڵی (2002) پێ دراوە لە لایەن وەزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە .

زنجیرە : زنجیرەی (29) بیست و نۆیەم لە زنجیرەی ڕێنمایییەکانی ڕێگای ڕاست .

نۆرە و ساڵی چاپ : یەکەم ـ (1429 هـ / 2008) .

چاپ خانە : چاپەمەنی سیما / سلێمانی .

بنکەی بڵاوکردنەوە :

کتێبخانەی سوننە ــ سلێمانی .

کتێبخانەی زانست ــ کەلار .

کتێبخانەی سیما ــ چەمچەماڵ .

قال الإمام الشافعي رحمهُ الله :

كُلُّ العُلومِ سِوَى القُرآنِ مَشغَلَة   إلاَّ الـحَدِيثَ وإلاَّ الفِقْـهَ في الدِّينِ

العِلمُ ما كانَ فيهِ قال حَدَّثَـنا   وما سِوَى ذَاكَ وَسواسُ الشَّياطيـنِ

q

پێشەكی وەرگێڕ:

موسڵمانی خۆشەویست : سوننەتی پێغەمبەر (r) پلەو پایەیەكی زۆر بەرزو گەورەی هەیە لە ئیسلامدا، چۆن وانییە لە كاتێكدا دووەم بنچینەی ئایینە پاش قورئانی پیرۆز؟ ڕوون كەرەوەی قورئانی پیرۆزە، دەقە پڕ مانا و گشتگیرو ڕەهاكانی تایبەت و سنوردار دەكات، بەڵێ سوننەت ئەو قەڵا پۆڵاینەیە كە هەر موسڵمانێك بچێتە ناوی كەسێكی ئەمین و هێمن و پارێزراوە، وە ئەو دەرگا گەورەیەیە كە هەر موسڵمانێك بچێتە ناوی دەگات بەمەست و ئاواتەكانی، سوننەت ئەو كەسانەی كە پەیوەستن پێیەوە پێیەوە بەرزیان دەكاتەوە ئەگەر كردەوە چاكەكانیشیان كەم بێت، وە ڕوناكییەكەی لە ناو چاوو بەردەستیاندایە لە دونیاو دواڕۆژدا.

موسڵمانی خۆشەویست خوای پەروەردگار فەرمانی پێ كردووین بە گوێڕایەڵی كردنی خۆی و پێغەمبەرەكەی (r) لە چەندین شوێن لە قورئانی پیرۆزدا، گوێڕایەڵی كردنی خوای پەروەردگار بە شوێن كەوتنی قورئانی پیرۆزە وە گوێڕایەڵی كردنی پێغەمبەر (r) بە شوێن كەوتنی فەرموودە پیرۆزەكانیەتی، شایەتی دانی هەر كەسێك بەوەی كە پێغەمبەر (r) نێردراوی خوایە بریتییە لە شوێن كەوتنی و جێبەجێ كردنی سوننەتەكانی، وە خوای پەروەردگار پێی ڕاگەیاندووین كە هەركەسێك گوێڕایەڵی پێغەمبەر (r) بكات ئەوە بەڵگەیە لەسەر خۆشەویستی بۆ خوای پەروەردگار، وە هەر كەسێك گوێڕایەڵی پێغەمبەرەكەی (r) نەكات ئەوە كەسێكی بێباوەڕە یان ئیمان لاوازە.

بۆیە ئەگەر دەتەوێت دینی خوای پەروەردگار بەردەوام دیارو ئاشكراو سەركەوتوو بێت، ئەگەر دەتەوێت خوای پەروەردگار و فریشتەكان و موسڵمانان خۆشتیان بوێت، ئەگەر دەتەوێت بەڕاستی بیسەلمێنیت كە شوێنكەوتووی پێشەواو مامۆستاو سەروەری خۆتی كە پێغەمبەرە (r)، ئەگەر دەتەوێت دڵ

خۆش و دڵ ئارام بیت و بەرچاو ڕۆشن بیت، ئەگەر دەتەوێت بەردەوام بیت لەسەر دین و دڵت پەیوەست بێت پێیەوە ئەوە: شوێنی سوننەتی پێغەمبەر (r) بکەوەو جێبەجێی بکەو زیندووی بکەوە لە ناو خەڵکیدا (خۆشەویستیت بۆ پێغەمبەر (r) بەو شێوەیە دەبێت نەك هەر بەدەم بڵێیت خۆشم دەوێت و لەو لاشەوە هیچ گرنگی بە سوننەتەکانی نادەیت).

موسڵمانی خۆشەویست لەبەر گەورەیی سوننەت و بڵاو بوونەوەی بیدعە بە هەموو جۆرو بەش و شێوەیەك بە پێویستم زانی هەستم بە وەرگێڕانی ئەم کیتابە بە سودەی بەردەستت کە باس لە (ڕوناکی سوننەت وتاریکییەکانی بیدعەو شتە تازە داهێنراوەکان لەدیندا) دەکات، بیدعە هەموی سەرلێشێواویە هەروەك چۆن سوننەت هەموی نورو ڕوناکیە، بیدعە سەردەکێشێت بۆ کوفر، بیدعەکردن واتە: شوێن کەوتنی هەواو ئارەزوو دژایەتی کردنی شەرع و لادان لێی، واتە: درۆ هەڵبەستن بۆ خوای پەروەردگار بەبێ عیلم و زانیاری، واتە: ڕق بوون لە سوننەت و کەسانی هەڵگری، واتە: تێگەیشتن لە قورئانی پیرۆز و سوننەت بە پێچەوانەوە، واتە: هەست کردن بە کەم و کوڕی شەریعەت لە لایەن کەسی بیدعەچییەوە (پەنا بە خوای پەروەردگار)، وە کەسانی بیدعەچی پشتیان هەڵکردووە لە یادو زیکری ڕاستەقینەی خوای پەروەردگار، حەق و ڕاستیان لە موسڵمانان کپ کردووە و شاردوویانەتەوە، ئوممەتی ئیسلامیان پارچە پارچە کردووە، کەسانی بیدعەچی خۆیان خستۆتە ئاستی شەرع دانەرەوە و خۆیان چواندووە بە خوای پەروەردگار لە شەرع داناندا، لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار فەرمانی بە کردنی ئەو کارە نەکردووە (بەڵکو هەندێ جار ڕێگریشی لێ کردووە) بەڵام کەسانی بیدعەچی گوێ بە فەرمانی خوا نادەن و ئەو کارە دەکەن، بیدعە کردن واتە: هەست کردن بە خیانەتی پێغەمبەرو (r) هاوەڵانی بەڕێزی (رضي الله عنهم) و سەرجەم زانایانی شارەزاو خەم خۆرو دین پەروەر، یان کەم تەرخەمی کردنیان لە گەیاندن و ڕوون کردنەوەی ئەم دینە (پەنا بە خوای پەروەردگار)،

چۆن دەشێت کارێك بکرێت لە کاتێکدا فەرمانی خوای پـەروەردگار و پێغەمبـەرو (r) ووتەی زانایانی لەسەر نـەبێت، موسـڵمانی خۆشەویـست ئەمانـە هـەموویان خراپەو زیانی بیدعەن، ئایا پاش ئەمە بۆ هیچ موسڵمانێك هەیە واز لـە فـەرمان و سوننەتی پێغەمبەر (r) بێنێت و ڕوو بکاتە بیرو بۆ چـون ووتـەی زانایـان (یـان هەندێك لە کەسانی بەناو زانا)؟

ئایـا ووتـەو فـەرمان و سـوننەتی پێغەمبـەر (r) لـە پێـشترە بـۆ موسـڵمانی ڕاستەقینە یان بۆ چونی کەسانی تر؟

بۆیـە موسـڵمانی خۆشەویـست کاتێـك ئـەم کیتابـە دەخوێنیتـەوە بـە چـاوی موسڵمانی ڕاستەقینەو دادپەروەرانەوە بڕوانـە بابـەت و بەڵگـەکانیان، هـەرکاتێك بابەتێکت بینی پێچەوانەی قورئانی پیرۆز و سوننەت بوو (هەمو بابەتـەکان لەسـەر بەڵگەی قورئانی پیرۆزو سوننەت و ووتەی زانایان باس کـراوە) وەری مـەگرە، بـەڵکو وازی لێ بێنەو پشت گوێی بخە، بەڵام ئەگەر وانەبوو ئەوە بۆت نییـە پێـچەوانەی بکەیت ئەگەر خۆت بە ئیمانداری ڕاسـتەقینە و شـوێن کـەوتووی پێغەمبـەر (r) دەزانیت.

موسڵمانی خۆشەویست ئەم کیتابە تانەو تەشەرە نییە لە هیچ کەس و کۆمەڵ و گروپێك، بەڵکو دیاری کـردن و ڕوون کردنـەوەی گـەورەیی سـوننەت و خراپـەو تاوانی بیدعەیە، ئەو بیدعەیەی کە ئەمڕۆ لەناو موسڵماناندا بـووە بـە سـوننەت و سوننەت بووە بە بیدعە، ئەوەندەی بیدعە دەکرێت سوننەت ناکرێت و گرنگی پێ نادرێـت، وە ئەگـەر ئینکـاری و نکـۆڵی لـێ بکرێـت دەوترێـت: دیـن گـۆڕاوە، خۆشەویستی بۆ پێغەمبەر (r) نەماوە ! !

موسـڵمانی خۆشەویـست بـاش ئاگاداربـەو بزانـە بـە هـیچ شـێوەیەك هێـزو دەسەڵاتی ئیسلام ناگەڕێتەوەو موسڵمانان سـەرکەوتوو نـابن بـە بیدعـە کـردن و شتی پڕو پوچ کە لە دیندا نییە، بۆیە لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا دەبینیت زۆر کەس بە ناو زاناو بانگەوازکارو خـەم خـۆر بـۆ ئیـسلام کەوتوونەتـە نـاو چـەندین بیدعـەی

خراپ و گومڕاکەر، بەڵکو بانگەوازیشی بۆ دەکەن، بۆیە موسڵمانی ئەهلی سوننەو جەماعەو سوننەت لە دڵا خۆشەویست پێویستە لەسەرت کە موسڵمانان ئاگادار بکەیتەوە لەو هەموو بیدعەو خراپەیەی کە لەم ڕۆژگارەدا لەناو موسڵماناندا بڵاوەو بانگەوازی بۆ دەکرێت.

لە کۆتاییدا لە خوای پەروەردگار دەپاڕێینەوەو دەڵێین: ﴿ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ۝٨ ﴾ (آل عمران: ٨).

B : م. شاخەوان جەواد ئەحمەد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

* پێشەکی دانەر :

إِنَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِن شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، وسلم تسليماً كثيراً ، أَمَّا بَعْدُ ...

موسوڵمانی خۆشەویست : ئەم نامیلکەیەی بەردەستت نامیلکەیەکی کورت و پوختە سەبارەت بە ﴿ڕوناکی سوننەت و تاریکییەکانی بیدعە و شتە تازە داهێنراوەکان لە دیندا لە ژێر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا﴾ کە تێیدا تێگەیشتن لە مانای سوننەتم باس کردووە، وە ناوەکانی ئەهلی سوننەم ڕوون کردۆتەوە، کە سوننەت بە گشتی نیعمەتێکی یەکجار گەورەو پڕ لەبەرەکەتە، وەتێیدا گەورەیی و پلەو پایەی سوننەت و گەورەیی و پلەو پایەی کەسانی پەیوەست بە سوننەت و نیشانەکانیانم ڕوون کردۆتەوە، وە تێیدا باسی بیدعەو کەسانی بیدعەچی و تێگەیشتن لە ماناو واتای بیدعەو مەرجەکانی گیرابوون و قەبوڵ بوونی کردەوە چاکەکانم کردووە، وە هەروەها باسی خراپەو سەرزەنشتی بیدعە لە دیندا و هۆکارەکانی دەرکەوتنی بیدعەو بەشەکانی و حوکمەکانیم کردووە، وە باسی ئەو جۆرە بیدعانەی کە لەسەر گۆڕەکان دەکرێت و جگە لەو شتانەشم کردووە، وە ئەو بیدعەو کارە تازە داهێنراوانەی کە لەم سەردەمەدا دەکرێن و زۆر بڵاون باسیانم کردووە، وە باسی حوکمی تەوبەی بیدعەچی و شوێنەوارە خراپەکانی بیدعەم کردووە .

موسوڵمانی خۆشەویست ئەوەی کە هیچ گومانی تێدا نییە ئەوەیە سوننەتی پێغەمبەر (g) ئەو ژیان و ڕووناکییەیە کە سەرفرازی و بەختەوەری و هیدایەتی بەندەی موسوڵمانی تێدایە، وە ئەو کەسانەی کە پەیوەستن بە

سوننەتەوە بەرزو ڕێزداریان دەکات ئەگەر کردەوەشیان کەم بێـت، ﴿ يَوۡمَ تَبۡيَضُّ وُجُوهٞ وَتَسۡوَدُّ وُجُوهٞۚ ﴿١٠٦﴾ ﴾ (آل عمران: ١٠٦) .

واتە: لەو ڕۆژەدا "کە ڕۆژی قیامەتە" کەسانێك دەم و چاویان ڕەش دەبێت و کەسانێك دەم و چاویان سپی و ڕووناك و درەوشاوە دەبێت.

إبن عباس (رضي الله عنهما) فەرمويـەتی: دەم و چـاوی کەسـانی پەیوەسـت بـە سوننەت سپی و ڕووناك و درەوشاوە دەبێت، دەم و چاوی کەسـانی بیدعەچـی و پارچە پارچە گەریەکان ڕەش هەڵدەگەرێت [1].

کەسی پەیوەست بە سوننەت دڵی ڕۆشن و زیندووە، وە مل کەچە بۆ خـوای پەروەردگار و شوێنی پێغەمبەر (g) کەوتووە بەلاشەو بە دڵی (لە ڕووکەش و ناوەوەیدا شـوێنی سـوننەت کـەوتووە)، بـەڵام کەسـی بیدعەچـی دڵـی تاریـك و مردووە، تاریکی سەرتاپای داپۆشیون : دڵـەکانیان تاریکـە کارەکانیـان تاریـك و سەرلێـشێواوییە، بۆیـە هەرکەسـێك خـوای پـەروەردگار بیـەوێت سـەرفرازو بەختەوەری بکات لەو تاریکییانەوە دەری دەکات بۆ ڕووناکی سوننەت[2].

ئەم نامیلکەیەم کردۆتە دوو بەشەوە، هـەر بەشـەی چـەند باسـێکی لـە خۆ گرتووە بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

 # بەشـی یەکەم: ڕوناکی سوننەت:

باسـی یەکـەم: تێگەیشتن لە مانای سوننەت.

باسـی دووەم: ناوەکانی کەسانی پەیوەست بە سوننەت (أسماء أهل السنة).

باسـی سـێ یـەم: سوننەت نیعمەتێکی گشتی و ڕەهایە.

باسـی چـوارەم:گەورەیی و پلەو پایەی بەرزی سوننەت.

---

[1] إبن القيّم لە کیتابی (إجتماع الجيوش الإسلامية على غزو المعطلة والجهمية، 39/2) باسی کردووە.

[2] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو: 38/2 – 41.

باسی پێنجەم: گەورەیی و پلەو پایەی بەرزی کەسانی پەیوەست بە سوننەت، وە شوێنی کەسانی بیدعەچی.

بەشی دووەم: تاریکییەکانی بیدعەو تازە داهێنراوەکان لە دیندا:

باسی یەکـەم: تێگەیشتن لە مانای بیدعە.

باسـی دووەم: مەرجەکانی گیرابوون و قەبوڵ بوونی کردەوە چاکەکان.

باسی سێ یـەم: سەرزەنشت و خراپەی بیدعە لە دیندا.

باسی چـوارەم: هۆکارەکانی دروست بوون و سەرهەڵدانی بیدعە.

باسی پێنجـەم: بەشەکانی بیدعە.

باسی شەشەم: حوکمی بیدعە لە دیندا و جۆرەکانی.

باسی حەوتەم: جۆرەکانی ئەو بیدعانەی کەلەسەر گۆڕەکان دەکرێن.

باسی هەشتەم: بیدعە باوو بڵاوەکانی ئەم سەردەمە.

باسی نـۆیـەم: تەوبە کردنی کەسی بیدعەچی.

باسی دەیـەم: زیان و شوێنەوارە خراپەکانی بیدعە.

داواکارم لە خوای گەورە ئەم کارە پیرۆزە تەنها لەبەر خاتری ئـەو بێـت، وە سودم پێ بگەیەنێت لە ژیانی دونیاو پاش مردنم، وە سود بە هەموو ئەو کەسانە بگەیەنێت کە ئەگات پێیان، بەڕاستی خوای پەروەردگار باشـترین داوا لێکـراوە و بەڕێزترین ئومێد پێ بووانـە، تـەنها هـەر ئـەو پـشتیوانمانە وباشـترین پـشت پـێ بەستراوە، وە سوپاس و ستایش بۆپەروەردگاری هـەردوو جیهانیـان و سـەڵات و سەلامی خوای پەروەردگار لەسەر بەندەو پێغەمبەری (g) ڕاسـتگۆی خـۆیی و یارو یاوەران و شوێن کەوتوانیان بە چاکی تاڕۆژی دوایی بێت .

& بەشی یەکەم: ڕوناکی سوننەت

باسـی یەکەم: تێگەیشتن لە مانای سوننەت

سوننەت کەسانی هەڵگری خۆی هەیە، وە ئەو کەسانە بیروباوەڕی تەواویان هەیە، وە کۆبونەتەوە لەسەر حەق، بۆیە وا باشە لێرەدا پێناسەی هەر یەك لەم سێ ووشەیە بکەم (عَقيدَةُ أَهلِ السُّنَّةِ والجَماعَة).

یەکەم: وشەی (العَقيدَة) لە زمانەوانیدا: وەرگیراوە لە گرێ لێ دان و بەستن بەیەکەوە بەتوندی، وە بەو مانایە: توندو پتەوو پێوەلکان هاتووە، دەوترێت: عَقَدَ الحَبلَ يَعقدُه: واتە: پەتەکەی بە توندو تۆڵ و پتەوی بەست، وە دەوترێت: عَقَدَ العَهدَ وَالبَيعَ: واتە: پەیمان و فرۆشتنەکەی توندو تۆڵ و مەحکەم کرد، وَعَقَدَ الإِزارَ: بە توندوو تۆڵی بەستی، وَالعَقدُ ضِدُّ الحِلّ، واتە: گرێ لێ دان و بەستن پێچەوانەی شل بوون و کردنەوەیە[3].

وشەی (العَقيدَة) لە ڕوانگەی شەرعەوە: بیروباوەڕ بریتی یە لەو ئیمانە پتەوو حوکمە بڕاوەیەی کە هیچ گومانی تێدا نەبێت، وە ئەو ئیمانەیە کە مرۆڤ دڵ و ویژدانی خۆی لەسەر پەیوەست دەکات و دەیکاتە بیروبۆچونێك و دینێك و دینداری پێوە دەکات، جا ئەگەر ئەو ئیمانە پتەوو حوکمە بڕاوەیە ڕاست و دروست بێت ئەوە بیروباوەڕێکی ڕاست و حەق دەبێت وەکو بیروباوەڕی ئەهلی سوننە و جەماعەت، بەڵام ئەگەر باتڵ و ناڕاست بێت ئەوکاتە بیروباوەڕێکی پوچەڵ و نادروست دەبێت وەکو بیروباوەڕی کۆمەڵ و تاقمە گومڕاو سەرلێشێواوەکان[4].

& دووەم: تێگەیشتن لە کەسانی پەیوەست بە سوننەت

---

[3] **بڕوانە**: لسان العرب لابن منظور باب الدال، فصل العين، 296/3، والقاموس المحيط للفيروز آبادي، باب الدال، فصل العين، ص383، ومعجم المقاييس في اللغة لابن فارس، باب العين،ص679.

[4] **بڕوانە**: مباحث في عقيدة أهل السنة والجماعة، للشيخ الدكتور ناصر العقل ص 9-10.

وشـەی (**الـسُّنَّة**) لـە زمانەوانیـدا، واتـە: ڕێگـەو مەزهـەب، جـا ئـەو ڕێگەیـە ڕێگەیەکی باش بێت یان خراپ[5].

سوننەت لە زاراوەی زانایانی بیروباوەڕی ئیسلامیدا: ئەو ڕێگەو ڕێبازەیـە کـە پێغەمبەر (g) و هاوەڵانی بەڕێزی لەسـەری بوونـە: بەزانـست و بیروبـاوەڕێکی تەواوو ووتـەو کردەوەیـەکی جـوان و ڕێـك، ئـەو سـوننەتەیە کـە شـوێن کـەوتنی پێویـستە و کەسـانی شـوێن کـەوتووی سـوپاس کـراون، وەئـەو کەسـانەی کـە پێـچەوانەین سەرزەنـشت کـراون، هـەر بۆیـە ووتـراوە: فـڵان کـەس لـە ئـەهلی سوننەیە، واتـە: کەسـێکە لەسـەر ئـەو ڕێگـا ڕاسـت و دروسـت و ڕێـك و سـوپاس کراوەیە[6].

زانای پایـە بـەرز إبن رجـــب (ڕەحمـەتی خـوای لێبێت) فەرمویـەتی: (سـوننەت: ڕێگەیەکی گیراوە بەرە، ئەویش بریتیە لە دەست گرتن بەو مەنهەج و ڕێبازەی کە پێغەمبەر (r) و خەلیفە بەرێزو هاوەڵانی بەرێزی لەسەری بوونە، لە بیروباوەڕ و کردەوەو ووتەکاندا، کە ئەوەش بریتیە لە سوننەتی تەواو)[7].

وە زانای پایە بەرزو شێخی ئیسلام إبن تیميّة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرمویەتی:

(سـوننەت بریتیـە لـەو کارانـەی کـە بەڵگـەی شـەرعییان لەسـەرە، بـەوەی کردنیان گوێڕایەڵی یە بۆ خوای پـەروەردگار و پێغەمبـەر (g)، جـا ئـەو کـارە پێغەمبەر (g) خـۆی کردبێتـی، یـان لەسـەردەمی ئـەودا کرابێـت، یـان خـۆی نەیکردبێت و لەسەردەمی ئەویشدا نەکرابێت، لەبەر نەبـوونی هیچ داخوازیەك بـۆ کردنی لەو کاتەدا، یان کاتێك پێغەمبـەر (g) ئـەو کـارەی نـەکردووە ڕێگرێك هەبووە)[8].

---

[5] **بڕوانە:** لسان العرب، لابن منظور، باب النون، فصل السين، 225/13 .

[6] **بڕوانە:** مباحث في عقيدة أهل السنة، للدكتور ناصر العقل، ص13.

[7] **بڕوانە:** جامع العلوم والحكم، 120/1.

[8] **بڕوانە:** مجموع فتاوى ابن تيمية، 317/21.

بۆیه سوننەت بەم مانایه بریتیه: (له شوێن کەوتنی شوێنەوارەکانی پێغەمبەر (g) له ڕووکەش و ناوەڕۆکدا (بەلاشەو دڵ و دەروون) وە شوێنکەوتنی ڕێگەو ڕێبازی پێشینانی چاکەکارانی یەکەمین له کۆچکردووان و پشتیوانان"إتباع سبيل السابقين الأولين من المهاجرين والأنصار")[9].

& سـێیەم: تێگەیشتن لەمانای الجَماعَة

واتای (الجَماعَة) له زمانەوانیدا: وەرگیراوە له بنەڕەت و پێکهاتەی کۆ، کە بنچینەی ئەم ووشەیە دەسوڕێتەوە لـە دەوری کـۆو کۆبوونـەوە کـە پێـچەوانەی پارچەپارچەییە، إبن فارس (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمووێت: الجيم والميم والعين، یەك بنچینەن کە بەڵگەیە لەسەر لەگەڵ یەکدا کۆبوونەوەی شتێك، دەوترێت: جَمَعتُ الشَّئَ جَمعًا، واتە: کۆم کردەوەو دامە پاڵ یەك[10].

جەماعەت له زاراوەی زانایانی بیروباوەڕی ئیسلامدا: بـریتین لـە پێـشینانی ئەم ئوممەتە: له هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (g) و شوێنکەوتوانیان و ئەوانەی کە شوێنی ئەوان کەوتوون تا ڕۆژی دوایی، ئەو کەسانەی کە کۆبونەتەوە لەسـەر حەقی ڕوون و ئاشکرا له قورئان وسوننەت[11].

هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (g) عبد الله کوڕی مسعود (t) فەرموویـەتی: ((الجَماعَةُ ما وَافَقَ الحَق وَإن كُنتَ وَحَدَكَ)).

واتە: جەماعەت ئەوەیە کە لەگەڵ حەقدا بیت ئەگەر بە تەنها خۆتیش بیت.

زانای پایە بەرز نُعَيمي کوڕی حَماد (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمووێت:

---

[9] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 157/3.

[10] بڕوانە: معجم المقاييس في اللغة، لابن فارس، كتاب الجيم، باب ما جاء من كلام العرب في المـضاعف والمطابق أوله جيم، ص224.

[11] بڕوانە: شرح العقيدة الطحاوية، لابن أبي العز، ص68، وشرح العقيدة الواسطية لابن تيميـة، تـأليف العلامة محمد خليل هراس، ص61.

(واتای ووتەکەی عبد الله کوڕی مسعود ئەوە دەگەیەنێت ئەگەر جەماعـەت و کۆمەڵی موسوڵمانانت لێشێوا "نەتدەزانی کام کۆمەڵەیان لەسەر حەقن" دەست بگرە بـە مەنهـەج و ڕێبـازی جەماعـەت و کۆمـەڵی یەکـەمی موسـوڵمانان پـێش تێکـچون و پارچـە پارچـە بوونیـان، ئەگـەر تـەنها خـۆت بیـت لـەو کاتـەدا تـۆ جەماعەتی بۆ خۆت)[12].

& باسی دووەم: ناوو سیفاتەکانی ئەهلی سوننە

1 ـــ أَهلُ السُّنَّةِ والجَماعَةِ، واتە: کەسانی پەیوەست بـە سـوننەت و کۆمـەڵی ڕاستەقینەی موسوڵمانان، ئەوانیش ئەو کەسانەن لەسەر هەمان ڕێبازو مەنهەجی پێغەمبـەری خـوا (g) و هــاوەڵانین، ئەوانــەی کــە دەســتیان گرتــووە بــە سوننەتەکانی پێغەمبەری خواوە (g)، ئـەوانیش هـاوەڵانی بـەڕێزی پێغەمبـەر (g) و شوێنکەوتوانیان و زانایانی ڕێنمـونی کـارن، ئـەو کەسـانەی کـە پابەنـد بوونە بە شوێن کەوتنی پێغەمبـەری خۆشەویـست (g) و دوور کەوتونـەوە لـە بیدعەو شتە تـازە داهێنراوەکـان لـە دینـدا لەهـەر شـوێن و کاتێکـدا بـوو بێتــن، کەسانێکن دیارو سەرکەوتوون و دەمێننەوە تا ڕۆژی قیامەت[13] ، نـاو نـراون بـە ئـەهلی سـوننە و جەماعـەت لەبـەر ئـەوەی خۆیـان داوەتـە پـاڵ سـوننەتەکانی پێغەمبەر (g) وە کۆو یەکدەنگن لەسەر دەست گرتن پێیانەوە بەلاشـەو دڵ و دەروون: لە قسە و کردەوەو بیروباوەڕدا[14].

عَوفِي کوڕی مالك (t): ئەگێڕێتەوە لە پێغەمبەری خواوە کە فەرمویـەتی: ((إفترَقَتِ اليَهودُ عَلى إحدَى وَسَبعينَ فِرقَةً فَواحِدَةٌ في الجَنَّةِ وَسَبعونَ في النّارِ، وافتَرَقَتِ

---

[12] **بڕوانە:** إغاثة اللهفان، 70/1، ذكره الإمام ابن القيم وعزاه إلى البيهقي.

[13] **بڕوانە:** مباحث في عقيدة أهل السنة والجماعة، للدكتور ناصر بن عبد الكريم العقل، ص 13-14.

[14] **بڕوانە:** فتح رب البرية بتلخيص الحموية، للعلامة محمد بن عثيمين ص 10، وشرح العقيدة الواسـطية، للعلامة صالح بن فوزان الفوزان، ص 10.

النَّصارَى عَلى ثِنتَينِ وَسَبعينَ فِرقَة فِإحدى وَسَبعينَ فِرقَة في النّارِ وَواحِـــدَة في الجَنَّـــةِ، وَالّذي نَفسُ مُحَمّدٍ بِيَدِهِ لَتَفْتَرِقَنَّ أُمَّتي عَلى ثَلاثٍ وَسَبعينَ فِرقَة، واحِدَةٌ في الجَنَّةِ واثْنَتانِ وَسَبعونَ في النّارِ، قِيلَ: يا رَسولَ الله، مَن هُم؟ قالَ: الجَماعَة))[15].

وفي رواية الترمذي عن عبد الله بن عمرو: ((قالُوا: وَمَن هِي يا رَسولَ الله؟ قالَ: ما أنا عَلَيه وَأصحابي))[16].

واته : جولەکە بـوون بە حـەفتاو یـەك بـەش و کۆمـەڵی جیـاواز تـەنها یـەك کۆمـەڵیان (لەسـەر حـەق بـوون) دەچـنە بەهەشـتەوە وحـەفتا کۆمـەڵ وگروپـە جیاوازەکـان دەچـنە ئـاگری دۆزەخـەوە، وە گاورەکـان بـوون بـە حـەفتاو دوو کۆمـەڵی جیـاواز حـەفتا و یـەك لـەو کۆمـەڵ وگروپـە جیاوازانـە دەچـنە ئـاگری دۆزەخەوە تەنها یەك کۆمەڵیان (کە لەسەر حەق بوون) دەچنە بەهەشتەوە، وە سوێند بێت بەو خوایەی کە ڕوحـی منـی بەدەسـتە ئوممـەت و شـوێن کـەوتوانی منیش دەبن بە حەفتاو سێ بەشەوە، کۆمەڵێکیان دەچێتە بەهەشتەوە و حەفتاو دوویان بۆ ئاگری دۆزەخە، ووتـرا: ئـەی پێغەمبـەر (g) کـێن ئـەو کۆمەڵـەی کەدەچـنە بەهەشـتەوە؟ فـەرموی: ئـەو کەسـانەن کـە کۆمـەڵی حـەق و ڕاسـتی موسوڵمانان .

وە لە ڕیوایەتێکی تـردا کـە ئیمـامی الترمذي **لـە** عبـــدالله**ی کـوڕی ئیمـامی عومەرەوە (خوایان لـێ ڕازی بێـت) دەیگێڕێتـەوە: هـاوەڵانی بـەڕێزی پێغەمبـەر (g) ووتـیان: کێن ئەو کۆمەڵە؟ پێغەمبەریش (g) فەرمووی: ئەو کۆمەڵەن ئەمڕۆ من و هاوەڵانم لە سەر چـی مەنهەج و ڕێبـازێکین ئـەوانیش لەسـەر هـەمان مەنهەج و ڕێبازن.**

---

(15) أخرجه ابن ماجه بلفظه، في كتاب الفتن، باب افتراق الأمم، 321/2، بـرقم 3992، وأبـو داود، كتاب السنة، باب شرح السنة، 197/4، برقم 4596، وابن أبي عاصم، في كتاب السنة، 32/1، بـرقم 63، وصححه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه، 364/2.

(16) سنن الترمذي، كتاب الإيمان، باب ما جاء في افتراق هذه الأمة، 26/5، برقم 2641.

کۆمەڵی ڕزگار بوو: بەڵێ ڕزگار بوو لە ئاگری دۆزەخ، لەبەر ئەوەی پێغەمبەر (g) تەنها ئەو کۆمەڵەی جیاکردەوە لە ناو کۆمەڵە بەهیلاك چوەکاندا و فەرموی: ((كلها في النّار إلاَّ واحــدة))[17] هەموو ئەو کۆمەڵانە لە ئاگری دۆزەخدان تەنها یەکێکیان نەبێت، کە لە ئاگری دۆزەخدا نییە.

کۆمەڵی سەرکەوتوو: معاوية (t) دەفەرموێت: گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (g) دەیفەرموو: ((لا تزال طائفةٌ من أمتي قائمةٌ بأمر الله لا يـضرُّهم مـن خذلهم أو خالفهم حتى يأتي أمر الله وهم ظاهرون على الناس))[18].

واتە: بەردەوام کۆمەڵێك لە ئوممەت و شوێن کەوتوانی من وەستاون بەفەرمانەکانی خواو بەرز ڕایان گرتووە، پشت هەڵکردنی کەسانێك لێیان و پێچەوانەکردنیان زیانیان پێ ناگەیەنێت تا ڕۆژی قیامەت، بەڵکو بەردەوام سەرکەتوو و دیارن لە ناو خەڵکیدا.

وە هەروەها مُغيرة ی کوڕی شعبة (t)بەهەمان شێوە دەیگێڕێتەوە.

وە ثوبان (t) دەفەرموێت: پێغەمبەر (g) فەرمویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خذلهم، حتى يأتي أمر الله وهم كذلك))[19].

واتە: بەردەوام کۆمەڵێك لە ئوممەت و شوێن کەوتوانی من دیارو ئاشکران لەسەر حەق و ڕاستی پشت هەڵکردنی کەسانێك لێیان و دژایەتی کردنیان زیانیان پێ ناگەیەنێت تا قیامەت دێت و لەسەر ئەو حەق و ڕاستییەن.

وە جابری کوڕی عبدالله (رضـي الله عنـهما) بەهەمان شێوە بۆمان دەگێڕێتەوە[20].

---

[17] بڕوانە: من أصول أهل السنة والجماعة، للعلامة صالح بن فوزان الفوزان، ص 11.

[18] متفق عليه: البخاري، كتاب المناقب، باب: حدثنا محمد بن المثنى، 225/4، بـرقم 3641، ومـسلم بلفظه، في كتاب الإمارة، باب قوله r: ''لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين علـى الحـق لا يـضرهم مـن خالفهم'' 1524/2، برقم 1037.

[19] صحيح مسلم، كتاب الإمارة باب قوله r: ''لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خالفهم'' 1523/2، برقم 1920.

2 ـ ئەهلی سوننەو جەماعە کەسانێکن دەستیان گرتووە بە قورئان و سوننەت و ئەو مەنهەج و ڕێبازەی کە پێشینانی خۆیان لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (g) (کۆچکردووان وپشتیوانان) لەسەری بوونە، هەروەك پێغەمبەر (g) دەربارەیان فەرمویەتی: ((ما أنا عليه وأصحابي))[21].

واتە: کەسانێکن (کۆمەڵی ڕزگاربوو) لەسەر ئەو مەنهەج و ڕێبازەن کە من و هاوەلأنمی لەسەر بووینە.

3 ـ ئەهلی سوننەو جەماعەت مامۆستاو پێشەنگ و بانگەوازکار و ڕێنمونی کاری خەڵکن بۆ سەر ڕێگای حەق و ڕاستی، وەکار دەکەن بەو حەقەی بە پێیانە، زانای پایە بەرز أَيُوبُ السّختياني (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (لەخۆش بەختی و سەرفرازی گەنجی تازە پێگەیشتووی موسوڵمان و کەسانی جگە لەعەرەب ئەوەیە کە خوای پەروەردگار ڕێنمونی کەرو ڕێپیشاندەری بێت بۆ ئەوەی زانایانی ئەهلی سوننە و جەماعەت بناسێ و فێری دین ببێت لێیانەوە)[22].

وە (فُضيل)ی کوڕی عياض (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت:

(خوای پەروەردگار کۆمەڵە بەندەیەکی هەیە بەندەکان و وولآت پێیان زیندوو دەبێتەوە کە ئەوانیش ئەهلی سوننەو جەماعەن، وە هەرکەسێك ژێرو تێگەیشتوو بێت تەنها حەڵاڵ دەکاتە ناو سکییەوە (ماڵی حەڵاڵ پەیا دەکات و تەنها حەڵاڵیش دەخوات) ئەو کەسە بەڕاستی لە بەندەو کۆمەڵی ڕاستەقینەی خوای پەروەردگارە)[23].

---

[20] صحيح مسلم، كتاب الإمارة باب قوله r : "لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خالفهم"، 1523/2، برقم 1923.

[21] سنن الترمذي، كتاب الإيمان ، باب ما جاء في افتراق هذه الأمة، 26/5، برقم 2641 .

[22] **بڕوانە:** شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، لللالكائي، 66/1، برقم 30.

[23] **بڕوانە:** شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، لللالكائي، 72/1، برقم 51.

4 ـ ئـەهلی سـوننەو جەماعـە باشـترینی موسـوڵمانانن ئینکاری و نکـۆڵی دەکەن لە بیدعەو کەسانی بیدعەچـی، بـە أبوبکری کـوڕی عیاش (ڕەحمـەتی خـوای لێبێت) ووتـــرا: کـێ ئـەهلی سـوننەیە؟ ئـەویش فـەرموی: (بـەو کەسـە دەوترێـت کەسێکە لە ئەهلی سوننەیە هەر کاتێك باسی هەواو ئارەزووەکان کرا دەمارگیری نەبێت بۆ هیچ شتێك لەو هەواو ئارەزووانە"واتە: کاتێك ووترا: ئەو کارە بیدعەیـە یان شەرعی نییە یان ئەو بۆچونە پێچەوانەی سـوننەتە دەرمـارگیری نـەیگرێت و قسەی کەسانێك نەخاتە پـێش قـسەی خـوای پـەروەردگار و پێغەمبـەری خـواوە (g)" .

بەڵام زۆر جێی داخە زۆربەی ووتەو کرداری موسـوڵمانانی ئـەمڕۆ نـەك هـەر پێچەوانەی قورئان و سوننەتن بەڵکو جێ بەجێ کردنی قورئان و سوننەت بە بیر تەسکی و توند ڕەوی دەزانن، یان بۆ چونی پیـاوان زاڵ کـراوە بەسـەر قورئـان و سوننەتدا، کاتێك باسی سوننەت دەکرێت دەوترێت: ئاژاوەی تێدایە یـان ڕێـز لـە زانایان ناگیرێت، سوێند بە خوای پەروەردگار جگە لە ئەهلی سـوننەو جەماعـەت گرنگی بە سوننەت نادەن و بانگەوازی بۆ ناکەن "گەورەترین بەڵگـەش بـۆ ئەمـە سەیرکردن و تێڕوانینە بۆ ووتەو کردارو هەڵس و کەوتیان، ئەگەر کەسێك تۆزێك دادپەروەر بێت و وورد ببێتەوە لە حاڵی ئەهلی بیدەع زۆر بە ڕوونی دەبینێت کە ئەوان لە کوێ و سوننەت لە کوێ"، بەڵکو بە پێچەوانەی سوننەت دەجوڵێنەوەو بانگـەواز بـۆ گـەورەترین بیدعـە دەکـەن کـە ئـەویش پارچـە پارچـەیی نێـوان موسوڵمانانە، وە زیندوو کردنەوەی چەندین بیدعـەی خـراپ و سەرزەنـشت کـراو (کەلەم کتێبەدا باسم کـردووە) بـە نـاوی دەعـوەو بانگـەواز کـردن و گێڕانـەوەی حـوکمی ئیـسلام! دیـارە پێغەمبـەر (r) نـەیزانیوە دەعـوە بکـات؟! یـان کـەم تەرخـەم بـووە پـەنا دەگـرین بـە خـوای پـەروەردگار لـە بـوونی ئـەم گومانـە خراپە....هتد).

هەروەها زانای پایە بەرز إبن تیمیة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت:

(ئەهلی سوننە باشترین و مام ناوەندی ترین کەسانی ئەم ئوممەتەن کە لەسەر ڕێگای ڕاستی ئیسلامن: ڕێگەی حەق و ڕاستی و دادپەروەری).

5 ـ ئەهلی سوننەو جەماعە غەریبن لەناو موسوڵماناندا کاتێك خەڵکی خراپ دەبن، أبو هريرة (t) دەفەرموێت: پێغەمبەر (g) فەرموویەتی: ((بَدَأَ الإِسلامُ غَرِيبَاً وَسَيَعودُ كَما بَدَأَ غَرِيبَاً، فَطُوبى لِلغُرَباءِ))[24].

واتە: ئیسلام دەرکەت و سەری هەڵدا بەغەریبی وە ئیسلام دەگەڕێتەوە هەروەك چۆن بە غەریبی سەری هەڵدا و دەرکەوت، بۆیە خۆشبەختی و بەهەشت بۆ ئەو کەسانەی کە غەریبن لە ئیسلامدا (واتە: چەند فەرمانێکی خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (g) جێبەجێ دەکەن کە بەلای زۆربەی موسوڵمانانەوە غەریب و نامۆیە).

وە لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی أحمد لە عبدالله ی کوڕی مسعودەوە (t) بۆمان دەگێڕێتەوە: ((قالَ: قِيلَ: وَمَن الغُرَباءِ؟ قالَ: النّزاعَ مِنَ القَبائِلِ))[25].

ووترا: غەریبەکان کێن؟ فەرموی: کەسانێکی دابڕاون لە کەس و کارو عەشیرەتی خۆیان.

وە لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی أحمد لە عبدالله ی کوڕی عمرو کوڕی عاص بۆمان دەگێڕێتەوە، ووترا: غەریبەکان کێن ئەی پێغەمبەری خوا (g)؟ فەرموی: ((أناسٌ صالحونَ في أناسٍ سُوءٍ كَثير مَن يَعصيهِم أَكثر مِمَّن يُطيعُهُم))[26].

---

[24] مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان أن الإسلام بدأ غريباً وسيعود غريباً، 130/1، برقم 145.

[25] المسند الإمام أحمد، 398/1، قال الشيخ الألباني: صحيح دون قال: قيل: وَمَن الغُرَباءِ؟ قالَ: النّزاعَ مِنَ القَبائِلِ، برِوانة: سنن ابن ماجه، 1320/2 برقم 3988.

[26] المسند الإمام أحمد، 177/2 و222، وصححه العلاّمة الألباني في السلسلة الصحيحة، 153/4، برقم 1619.

واتە: غەریبەکانی ئوممەتی من کەسانێکی چاك و بۆخوا سولَحاون لەناو کەسانێکی زۆری خراپدا، ئەو کەسانەی کە سەرپێچیان دەکەن و شوێنیان ناکەون گەلێك زۆرترن لەو کەسانەی کە بەقسەیان دەکەن و شوێنیان دەکەون.

وە هەروەها لە ڕیوایەتێکی تردا پێغەمبەر (g) فەرمویەتی: ((الذین يُصلحون إذا فسد الناس))[27].

واتە: غەریبەکانی ئوممەتی من کەسانێکی چاکن و چاکسازیشن کاتێك خەڵکی خراپ دەبن (واتە: هەم خۆیان پەیوەستن بە دینەوە و چاکەکارن وەهەم بانگەوازی خەڵکیش دەکەن بۆ لای چاکە). بۆیە ئەهلی سوننەو جەماعە کەسانێکی غەریبن لەناو کۆمەڵانی ئەهلی بیدەع و شوێن کەوتوانی هەواو ئارەزوو کۆمەڵ و گروپە جیاوازو پارچە پارچەکاندا .

6 ـ ئەهلی سوننەو جەماعە کەسانێکن هەڵگری عیلم و زانستی شەرعین: ئەهلی سوننە هەڵگری ئەو عیلم و زانیارییە بەسودەی قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەرن (g)، کەسانێکن لادانی کەسانی ڕۆچوو لەم دینە دوور دەخەنەوە، وە لێکدانەوەی کەسانی نەفامی لێ دوور دەخەنەوە، هەر بۆیە إبن سيرين (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (کاتی خۆی زانایانی ئەهلی سوننە کەسێك فەرمودەی پێغەمبەری (g) بگێڕایەتەوە پرسیاری (سَنَد)یان نەدەکرد، بەڵام کاتێك فیتنە ڕوویدا (درۆ بەدەم پێغەمبەری خواوە (g) هەڵبەسترا، کۆمەڵ و تاقمی سەرلێشێواو پەیدا بوون، بیرو بۆچونی جیاواز لە بیرو بۆچونی پێغەمبەرو (g) هاوەڵانی دەرکەوت) هەرکەسێك فەرمودەی بگێڕایەتەوە، پێیان دەووت: ناوی یەك بەیەك لەو پیاوانەی ئەم فەرمودەیەیان گێڕاوەتەوە بڵێن: ئەو کاتە سەیریان دەکرد ئەوانەی فەرمودەکەیان گێڕاوەتەوە ئەگەر لە ئەهلی سوننە بونایە فەرمودەکەیان وەردەگیرا، وەسەیر دەکرا ئەگەر ئەو کەسانەی کە

---

[27] مسند الإمام أحمد، 173/4 ، و صححه العلاّمة الألباني في السلسلة الصحيحة، 267/3 برقم 1273.

فەرمودەکـەیان گێڕاوەتــەوە لــە ئــەهلی بیــدەع بوونایــە فەرمودەکــەیان لــێ وەرنەدەگیرا)[28].

7 ـ ئەهلی سوننەو جەماعە کەسانێکن خەڵکی دڵگـران دەبـن بـە مردنیـان: زانای پایە بەرز أيوبي السّختياني (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (کاتێك هــەواڵی مردنــی پیــاوێکی ئــەهلی ســوننەو جەماعــەم پــێ دەگـات وا دەزانم هەنـدێ لـە ئەندامەکانی لاشەم لەدەست داوە)[29].

وە هەروەها فەرمویەتی: (ئـەو کەسـانەی حـەز بـە مردنـی پیـاوانی ئـەهلی سـوننەو جەماعـە دەکـەن کەسـانێکن دەیانـەوێت ڕوونـاکی خـوای پـەروەردگار بکوژێننەوە، بەڵام خوای پەروەردگار ڕووناکی خۆی هەر سـەردەکەوێنێت ئەگـەر بێباوەڕانیش پێیان نـــاخۆش بێت)[30].

باسـی سێ یەم: سوننەتی پێغەمبەر (g) نیعمەتێکی گشتی و ڕەهایە

دوو جۆر نیعمەت هەیە: نیعمەتێکی گشتی و ڕەها، نیعمەتێکی سنوردار:

یەکەم: نیعمەتی گشتی و ڕەها: ئەو نیعمەتەیە کە خۆشبەختی و سەرفرازی هەمیشەیی پێوە پەیوەستە: ئەویش نیعمەتی ئیسلام و سوننەتە، خۆشبەختی و سـەرفرازی هەمیـشەیی دونیـاو دواڕۆژ لەسـەر سـێ بنـچینە وەسـتاوە: ئیـسلام، سوننەت، دوور بـوون لە بەڵاو ناڕەحەتی لە دونیاو دواڕۆژدا. نیعمـەتی ئیـسلام و سوننەت ئەو بەخشش و نیعمەتە گەورەیەیە کە خوای پەروەردگار فـەرمانی پـێ کردووین لە نوێژەکانماندا داوای لـێ بکـەین تـا هیداتـەتمان بـدات و ڕێنمونیمـان بکات بۆ سەر ڕێگای ڕاستی ئەو کەسانەی کە لە سەرین و خوای پەروەردگار ئەو ڕێگا ڕاسـتەی پەیوەسـت کـردووە پێیانـەوە و گێڕاویـانێتی لـە هـاوەڵانی بـەرزی

---

[28] **بڕوانە:** صحيح مسلم، في المقدمة، باب الإسناد من الدين، 15/1.

[29] **بڕوانە:** شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، لللالكائي، 66/1، برقم 29.

[30] **بڕوانە:** هەمان سەرچاوە، 68/1، برقم 35 .

بەهەشت، هـەروەك دەفـەرموێت: ﴿ I J K L M N O P Q R S T U V W Y Z [\ ﴾ (النساء).

واتە : ئەوانـەی گوێڕایـەڵی خـوای پـەروەردگار و پێغەمبـەر (g) دەکـەن ئەوانە کەسانێکن لە گەڵ ئەو کەسانەدان کە خـوای پـەروەردگار نیعمـەتی خـۆی بەسەردا ڕشتوون لە پێغەمبـەران (علیهم الصّلاة والسّلام) و ڕاسـتگۆیان و شـەهیدان و پیاو چاکان، بەڕاستی هاوەڵایەتی کردنی ئەوان باشرین هاوەڵایەتییە .

موسوڵمانی خۆشەویست ئەو جۆرە کەسانە خاوەنی ئەو نیعمەتە گشتییەن ، ئەو کەسانەی کە خوای پـەروەردگار دەربارەیـان دەفـەرموێت: ﴿ K L M N O P Q R S T U c ﴾ (المائدة: ٣)

واتـــە: ئـــەمڕۆ[31] دیـــنم بـــۆ تـــەواوکردن و نیعمـــەتی خـــۆم ڕژانـــدووە بەسەرتانـــــدا

وەڕازیم لێتان (ئەی موسوڵمانان) کە ئیسلام ئاینتان بێت و هیچ مەنهەج و ڕێبـاز و ئاینێکی تر نەکەنە ئاینی خۆتان.

زانای پایە بەرز إبن كثير (ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت) لـە تەفـسیری ئـەم ئایەتـەدا فەرمویەتی: ﴿ئەم نیعمەت و بەخششەی خوای پەروەردگار گەورەترین نیعمەت و بەخـشـشە بەسـەر ئـەم ئوممەتـەوە لـە کاتێکـدا ئاینەکـەی بـۆ تـەواو کـردوون، پێویستیان بە هیچ ئاینێك نییە جگە لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام، وە پێویستیان بە هیچ پێغەمبەرێك (g) نییە جگە لـە پێغەمبـەری خۆیـان (g)، بۆیـە خـوای پەروەردگار پێغەمبەری (g) گێڕاوە بە دوایـن پێغەمبـەر (g)، وە ڕەوانـەی کردووە بۆ هەموو مرۆڤـ و جنۆکـەکان، هـیچ حـەڵاڵێك نییـە مەگـەر ئـەو حـەڵاڵی کردبێت، وە هیچ حەرامێك نییە مەگەر ئەو حەرامی کردبێت، وە هـیچ مەنهـەج و

---

(31) ڕۆژی حـەجی گـەورە بـوو لـە کێـوی عەرەفـە لـە کـاتی حـەجی ماڵئـاوایی پێغەمبـەری خـوای پەروەردگار g پاش ئەوە بە 81 ڕۆژ پێغەمبەر g وەفاتی کرد .

ڕێباز و ئاینێك حەق و ڕاست نییە مەگەر ئەو ئاینەی کە پێغەمبەر (g) بە دینی زانی بێت، وە هەر شتێك ئەو هەواڵی پێدابێت حەق و ڕاستە هیچ تاڕاستی و دواکەوتنی تێدا نییە﴾[32].

﴿K L M N﴾ هەم دین لەهەموو ڕوویەکەوە تەواوە و پێویستی بە زیادو کەم نییە، وە هەم خوای پەروەردگار تەواو نیعمەتی خۆی ڕشتووە بەسەر موسوڵماناندا .

ئیمامی عمري کوڕی عبدالعزیز (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت:

(ئیمان چەند سنور و فەرز و سوننەتێکی هەیە هەرکەسێك بە تەواوەتی جێبەجێیان بکات ئەوە ئیمانی تەواوە)[33].

وە دینی خوای پەروەردگار ئەو شەرعەیە کە فەرمان و ڕێگرییەکانی لە خۆ گرتووە، مەبەست پێی ئەو نیعمەتە گشتییەیە کە تایبەتە بە ئیمانداران، ئەویش نیعمەتی ئیسلام و سوننەتەکانی پێغەمبەرە (g)، ئەو نیعمەتەیە کە لە ڕاستیدا تەنها دڵ بەو خۆش دەکرێت، ئەو دڵ خۆشییەی کە خوای پەروەردگار خۆشی دەوێت و ڕازییە پێی، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿a

b c d e f g h i j k﴾(یونس: ٥٨)

واتە: ئەی پێغەمبەر (g) بە موسوڵمانان بڵێ: بادڵ خۆش و شادمان بن بە فەزڵ و بەخشش و ڕەحمەتی خوایی (کە ئیسلام و قورئانی پیرۆز و سوننەتە) کە وابوو با تەنها بەوە دڵخۆش بن، دڵخۆشیان بەوە زۆر چاکترو باشترە لە هەموو ئەو سەروەت و سامانەی کە خەڵکی کۆی دەکەنەوە.

بۆیە ووتەی زۆربەی زانایانی پێشین لەسەر ئەوەیە کە مەبەست بە ﴿b c d﴾ قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەرە (g)، وە بە پێی ژیان

---

[32] بروانە : تفسير القرآن العظيم للإمام ابن كثير رحمه الله : (3 / 260) .

[33] رواه البخاري معلقاً، في كتاب الإيمان، باب قول النبي r : "بني الإسلام على خمس"، 9/1.

و ڕوناکی ناو دڵەکان ئەوەندە خۆشەویستی بۆ سوننەتەکان دەبێت، بۆیە هەر کاتێك ئەو بەندە موسوڵمانە زیاد سوننەتەکان جێ بەجێ بکات و پەیوەست بێت پێیانەوە زیاتر دڵی خۆش دەبێت پێیان تا ئەو دڵە وای لێدێت دەکەوێتە جۆش و جوڵە لەبەر ئەو هەموو سوننەتەی کە تێیدایە، ئەو دڵە زۆر خەفەت بارە بەرامبەر بەو هەموو خراپەیەی کە خەڵکی دەیکەن لە کاتێکدا پڕە لە هێمنی و ئارامی، وە ئەو دڵەی کە بە ڕوناکی سوننەت پڕ بووە لە هەموو دڵێك ترساوترە لە خوای پەروەردگار[34].

نیعمەتی سنوردارو دیاری کراو: بریتیە لە نیعمەتەکانی لەش ساغی و دەوڵەمەندی و جوانی و بوونی پلەو پایەو دەسەڵات و منداڵی زۆرو خێزانی جوان و...هاوشێوەکانی، ئەم نیعمەتانە هەمو بەندەکانی خوای پەروەردگار تێیدا بەشدارن: ئیمانداران و بێباوەڕان، چاکەکاران و خراپەکاران، بۆیە هەرکاتێك وترا: خوای پەروەردگار نیعمەتی بەسەر بێباوەڕانەوە هەیە، بەڵێ لەم ڕووەوەیە، وە ئەم جۆرە نیعمەتانە بۆ بێ باوەڕان و خراپەکاران سزاو ناڕەحەتییە، چونکە سەرئەنجامی سزاو بەدبەختی یە بۆ کەسێك کە خوای پەروەردگار نیعمەتە گشتیەکەی پێ نەبەخشێبێت کە (ئیسلام و قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەرە g)[35].

باسی چوارەم: گەورەیی و پلەو پایەی سوننەت

سوننەت ئەو قەڵا پۆڵاینەیە کە هەر کەسێك بچێتە ناوی کەسێکی ئەمین و هێمن و پارێزراوە، وە ئەو دەرگا گەورەیەیە کە هەر کەسێك بچێتە ناوی دەگات بەمەست و ئاواتەکانی، سوننەت ئەو کەسانەی کە پەیوەستن پێیەوە بەرزیان

---

[34] وەرگیراوە لە ووتەی زانای پایە بەرز إبن القيّم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە کیتابی: إجتماع الجيوش الإسلامية على غزو المعطلة والجهمية 33/2 – 36، و38.

[35] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 36/2.

دەکاتەوە ئەگەر کردەوە چاکەکانیشیان کەم بێت، وە ڕوناکییەکەی لە ناو چاوو بەردەستیان دایە لە کاتێکدا کەسانی بیدعەچی نورو ڕوناکیەکەیان کوژاوەتـەوە، ئەهلی سوننە ڕووگەش و دەم و چاو سپین لە کاتێکدا ئەهلی بیدەع ڕوو ڕەشن و دەم و چاویان ڕەش هەڵگەڕاوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ يَوۡمَ تَبۡيَضُّ © وَتَسۡوَدُّ وُجُوهٞ ﴿١٠٦﴾ ﴾ (آل عمران: ١٠٦)

واتە: لەو ڕۆژەدا "کە ڕۆژی قیامەتە" کەسانێك دەم و چاویان ڕەش دەبێت و کەسانێك دەم و چاویان سپی و ڕوناك و درەوشاوە دەبێت.

ابن عباس (رضي الله عنهما) فەرموویـەتی: دەم و چـاوی کەسـانی پەیوەسـت بـە سوننەت و جەماعە سـپی و ڕونـاك و درەوشـاوە دەبێـت، دەم و چـاوی کەسـانی بیدعەچی و پارچەپارچەگەریەکان ڕەش هەڵدەگەڕێت[36].

ســوننەتی پێغەمبــەر (g) ئــەو ژیــان و ڕوناکییەیــە کــە ســەرفرازی و بەختەوەری و هیدایەتی بەندەی موسوڵمانی تێدایە. هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویـەتی: ﴿ g h i j k l m n o p q r s t u v w x z { | } ~ يَعۡمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾ (الأنعـــام: ١٢٢)

واتە: ئایا ئەو کەسەی کە مردبوو (لە گومرایی و سەرلێشێواویدا ئەژیا) ئێمە زیندومان کردەوە بە ڕوناکی ئیمان وقورئان، ئـەو کەسـە ئـەزانێت چۆن ڕێگـەی ڕاست ئەگرێتە بەرو هەڵسوکەوت ئەکات لە ناو خەڵکیـدا، ئایـا وەکـو ئـەو کەسـە وایە کە لە تاریکاییەکانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و سەرلێشێواویدا ئەژێت و

---

[36] زانای پایە بەرز (ڕەحمەتی خوای لێبێت) إبن القيم، لە کیتابی: إجتماع الجيوش، 39/2، وە زانـای پایە بەرز إبن كثير (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە تەفسیرەکەیدا، باسیان کردووە 369/1، وە بڕوانـە: جامع البيان عن تأويل آي القرآن، لإبن جرير، 93/7.

ناتوانێت دەر بچێت و ڕزگاری ببێت، بەو شێوەیە هاوەڵ بڕیاردان و بێ باوەڕی و خراپەکاری بۆ بێ باوەڕان ڕازێنراوەتەوە[37].

باسی پێنجەم: شوێن و پلەو پایەی بەرزی کەسانی پەیوەست بە سوننەت، وە شوێنی کەسانی بیدعەچی

یەکەم: شوێن و پلەو پایەی بەرزی کەسانی پەیوەست سوننەت:

موسوڵمانی پەیوەست بە سوننەت دڵی زیندووە، دڵی ڕۆشنە، خوای پەروەردگار لە چەند شوێن لە قورئانی پیرۆزدا باسی ژیان و ڕوناکی کردووە و گێڕاویانێتی بە سیفاتی ئیمانداران، بۆیە دڵێکی زیندوو و ڕۆشن ئەو دڵەیە: ژیرمەندە بەرامبەر خوای پەروەردگار، مل کەچە بۆی، وە تێگەیشتووە لە مەبەستی خوای پەروەردگار، مل کەچە بۆ ئەوەی تەنها خوا ناس بێت و تەنها عیبادەت بۆ ئەو بکات، وە مل کەچ و شوێن کەوتووی ئەو مەنهەج و ڕێباز ەیە کە پێغەمبەر (g) پێی هاتووە.

بۆیە پێغەمبەر (g) داوای لە خوای پەروەردگار دەکرد تا نورو ڕوناکی پێ ببەخشێت: داوای دەکرد تا دڵ و گوێ و چاوو زمان و سەروویی و ژێری و لای ڕاستی و لای چەپی و پشت و پێشی ڕوناك بکاتەوە، داوای دەکرد زاتەکەی و پێستی و خوێن و گۆشت و ئێسکی ڕوناك بکات بە ڕوناکی ئیمان، پێغەمبەر (g) داوای ڕوناکی ئیمانی کردووە بۆ خودی خۆی و بۆ هەستیارە نهێنی و ئاشکراکانی، بۆ ڕاست و چەپ و سەروو ژێر و پێش و دوای، داوای ئەو ڕوناکییەی کردووە، بۆیە ئیمانداریش هەستان و دانیشتن و قسەو کردەوەی

---

[37] **بڕوانە:** اجتماع الجيوش الإسلامية لابن القيم، 38/2.

هەمووی ڕوناکییـە، ئـەو نـورو ڕوناکییـە کـە لـە ڕۆژی قیامەتـدا بـۆ خاوەنەکـەی دەردەکەوێت بە پێی بەهێزی و لاوازی ئیمانەکەی، ئـەو ڕوناکییـەی لەبـەر دەم و لای ڕاستیەوە دەدرەوشێتەوە، بۆیە لە ڕۆژی قیامەتدا موسـوڵمانی واهەیـە نـورو ڕوناکییەکـەی وەکـو خـۆر وایـە لـە ڕوناکیـدا، وە موسـوڵمانی واهەیـە نـورو ڕوناکییەکەی وەکو مانگ درەوشاوەیە، وە هەیانـە وەکـو دار خورمایـەکی بـەرز، هەیانە وەکو پیاوێکی بە پێوە وەستاو، هەیە لەوان کـەمتر، موسـوڵمانی واهەیـە نورو ڕوناکی پێدراوە کە بەسەرە پەنجەی قاچێوەیەتی، جارێك دەدرەوشێتەوەو جارێك دەکوژێتەوە، وەکو ئەو ڕوناکی و ئیمانە و شوێن کەوتنەی کە هەیبووە لە دونیادا بۆ پێغەمبەری خـوا (g)، ئـەوەش هەسـتی پـێ دەکرێـت و بەچـاویش دەبینرێت کە موسوڵمانان هەموویان لەیەك ئاستدا نـین لـە شـوێن کـەوتنیان بـۆ قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەر (g)[38].

دووەم: نیشانەکانی ئەهلی سوننەو جەماعە زۆرن، هەموو کەسێکی ژێر هەستی پێدەکات، لە گرنگترین نیشانەکانیان ئەمانەن:

1 ـ دەسـت گرتنیـان بـە قورئـانی پـیرۆز و سـوننەتەکانی پێغەمبـەرەوە (g).

2 ـ گێڕانـەوەی حـوکم بـۆ لای قورئـانی پـیرۆز و سـوننەتەکانی پێغەمبـەر (g) لە هەموو بنچینەو بەشەکانی شەرعدا .

3 ـ خۆشەویستیان بۆ ئـەهلی سـوننەو جەماعـە و کەسـانی پەیوەسـت بـە قورئانی پیرۆز و سوننەتەوە، وە ڕق بوونیان لە کەسانی بیدعەچی.

4 ـ ئەهلی سـوننەو جەماعـە کەسـانێکن دانـا چـەڵەکێن و بـێ تاقـەت نـابن لەوەی کە خەڵکی (بگرە موسڵمانانیش) کەم شوێنی حەق دەکەون، چونکە حەق بزر بووی ئیمانداره لە هەر شوێنێك بینیتیەوە دەستی پێوە دەگرێت ئەگەر چی خەڵکیش پێچەوانەیان بکەن.

---

[38] بڕوانە: إجتماع الجيوش الإسلامية لإبن القيم،38/2 – 41، بە دەستکارییەوە لە لایەن دانەرەوە.

5 ـ ئەهلی سوننەو جەماعە کەسانێکی ڕاستگۆن لە ووتەو کردەوەکانیانـدا، ئەویش بەجێبەجێ کردنی مەنهەج و ڕێبازی ڕاست و دروسـتی قورئـانی پـیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەر (g).

6 ـ ئەهلی سوننەو جەماعە لە هەموو موسوڵمانان زیاتر شـوێنی پێغەمبـەر (g) دەکەون، ئەو پێغەمبەرەی (g) کە هەموو هەڵس و کەوتی بریتی بووە لە جێبەجێ کردنی قورئانی پیرۆز[39].

کەسی بیدعـــەچـــی چـــۆنـــە ؟

کەسی بیدعەچـی دڵـی مـردووە و تـاریکی دایپۆشـیوە، خـوای پـەروەردگار مـردن و تـاریکی گێـڕاوە لـە سـیفاتی ئـەو کەسـانەی کـە لـە ئیمـان و بـاوەڕی ڕاسـتەقینە لایـان داوەو دەرچـونە، دڵـی مـردوو ئـەو دڵەیـە کـە نـە لـە خـوای پەروەردگار تێگەیشتووە و نە مل کەچێکی تەواوە بۆ ئەو مەنهەج و ڕێبازەی کـە پێغەمبەر (g) پێی هاتووە، هەربۆیە خوای پەروەردگار ئەو جۆرە کەسـانەی وەسـف کـردووە بـەوەی کـە مـردوون نـەك زینـدوو، وە بـەوەی لـە تـاریکی و سەرلێشێواویدان ناتوانن تێیدا دەربچن، لەبەر ئەوەی تاریکی سەراپای گیانیـانی داپۆشیوە، دڵـەکانیان مـردووە هـەر بۆیـە حـەق و ڕاسـتی لـە شـێوەی خراپـەدا دەبینن و شتی باتڵ و ناڕاستی لە شـێوەی حـەق و ڕاسـتیدا دەبیـنن، کـردەوەو قسەو کـارو ژیانیـان هـەمووی تـاریکی و سـەر لێـشێواویە، گۆڕەکانیـان پـڕە لـە تاریکی، وە لە ڕۆژی قیامەتدا کاتێك نورو ڕوناکی بەش دەکرێت تا بتوانن لەسەر پردی دۆزەخ پێی بپەڕنەوە ئەوە ئەوان بێبەش دەبن و لە تاریکیـدا دەمێننـەوە، چونە ناو ئاگری دۆزەخیان بە تاریکییە، ئەو تاریکییەی کـە لەسـەرەتادا مرۆڤـی لەسەر دروست کراوە.

---

[39] **بروانە:** عقيدة السّلف وأصحاب الحديث، للإمام أبي عثمان الصابوني ص 147، وتنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من الأخطار، للدكتور صالح بن سعد السحيمي ص 264.

جا خوای پەروەردگار سەرفرازی و بەختەوەری ڕزگاربوونی هەرکەسێکی بوێت لەو تاریکییەوە دەری دەکات بەرەو ڕوناکی (ڕووناکی ئیمان و قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەر (g)، وە هەر کەسێك خوای پەروەردگار بیەوێت سەرفرازی نەکات لەو تاریکیانەدا دەیهێڵێتەوە و دەری ناکات (ئەویش بە هۆی گوێ نەدانی بە مەنهەج و ڕێبازی پێغەمبەر (g))[40].

& بەشی دووەم: تاریکییەکانی بیدعەو تازە داهێنراوەکان لە دیندا:

باسی یەکەم: تێگەیشتن لە مانای بیدعە

وشەی(البِدعَة) لە زمانەوانیدا: داهێنانی شتێکی تازە لە دیندا پاش تەواو بوونی، یان داهێنانی شتێکی تازە لە هەواو ئارەزوو و کردەوەکان پاش مردنی پێغەمبەر (g)[41] ، دەوترێت: (إبتدعتُ الشيءَ، قولاً أو فعلاً إذا ابتدأته على غير مثال سابق)[42] شتێکی تازەم داهێنا (قسە بێت یان کردەوە) کەلەوەو پێش هاو شێوەی نەبوبێت .

وە بنچینەی ووشەی "بِدَع" بۆ کردن و داهێنانی کارێك بەکاردێت کە لەوەو پێش بوونی نەبوبێت، بەڵگە لەسەر بەکارهێنانی ووشەی بیدعە بەو شێوەیە فەرمودەی خوای پەروەردگارە کە دەفەرموێت:

﴿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ﴿١١٧﴾ ﴾(البقرة:١١٧) .

واتە: خوای پەروەردگار دروست کەرو بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوییە لەسەر شێوەیەك کە لەوەو پێش بوونیان نەبووە.

---

[40] بڕوانە: إجتماع الجيويش الإسلامية، لإبن القيم، 39/2 -40 بە دەستکارییەوە لە لایەن دانەرەوە.

[41] بڕوانە: القاموس المحيط ص 906، ولسان العرب 6/8، وفتاوى ابن تيمية 414/35.

[42] بڕوانە: معجم المقاييس في اللغة لابن فارس ص 119.

وشەی "البدعة" لە ڕوانگەی شەرعەوە چەند پێناسەیەکی بۆ کراوە کە هەندێکیان تەواکەری هەندێکیانن، لەوانە:

1 ـ زانای پایەبەرزو شێخی ئیسلام إبـن تیمیـة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (بیدعە لە دیندا بریتیە لە: کردنی ئەو کارانەی کە خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (g) بەشەرعیان دانەناوە، واتە: کردنی ئەو کارانەی کە نە فەرمانی پێکراوە تا ببێتە واجب یان فەرمانی پێکرابێت تا ببێتە سوننەت)[43].

بیدعە دوو جۆرە: جۆرێکیان لە ووتەو بیروباوەڕەکاندایە، وە جۆرێکیان لە کردەوەو پەرستنەکاندایە، ئەم جۆرەی دووەمیان جۆری یەکەمی لە خۆی گرتووە، هەروەك چۆن جۆری یەکەم دووەم ڕادەکێشێت[44].

وە ئەوەی کە ئیمامی أحمد و جگە لەویش مەنهەج و ڕێبازی خۆیان لە سەر بنیات ناوە ئەوەیە: کردەوەکان دووبەشن: عیبادەت و پەرستنەکان، داب و نەریتەکان(عادات): بۆیە بنەڕەت و بنچینە لەعیبادەت و پەرستنەکاندا ئەوەیە: هیچ عیبادەت و پەرستنێك دروست نییە بکرێت تەنها ئەوەی کە خوای پەروەردگار بەشەرعی داناوە، وە بنەڕەت و بنچینە لە داب و نەریتەکاندا (عادات) ئەوەیە: کە هیچ داب و نەریتێك حەرام نییە مەگەر ئەوانەی کە خوای پەروەردگار حەرامیانی کردبێت[45].

وە هەروەها فەرمویەتی: (بیدعە: ئەو بیروباوەڕو کردەوانەیە کە پێچەوانەی قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەرو (g) کۆڕای زانایان بکات، وەکو ووتەو بۆچونەکانی کۆمەڵانی خەواریج و شیعەو قەدەرییە و جەهەمیەکان، یان وەکو کردەوەی ئەو کەسانەی کە سەمادەکەن و گۆرانی دەڵێن لە مزگەوتەکاندا بە

---

(43) بڕوانە: فتاوى إبن تيمية 4/107 – 108.

(44) بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 22/306.

(45) بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 4/196.

مەبەستی عیبادەت و خوا پەرستی (دەعوەو بانگەوازکردن)، یان ئـەو کەسـانەی ڕیشیان دەتاشن بە مەبەستی عیبادەت و خواپەرستی، یان خواردنی حەشیـشە، وە جۆرەهای تری بیدعە کە کۆمەڵانێك لە موسوڵمانانی پێچەوانەو دژ بە قورئـان و سوننەت پەرستن و عیبادەتی پێوە دەکەن بۆ خوای پەروەردگار)[46].

2 ـ زانـاو ئیمـامی پایەبـەرز ئیمـامی الـــشاطبي (ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت) دەفـەرموێت: (البدعة: طَرِيقَةٌ فِي الدِّينِ مُخترَعَة، تُضاهِي الشَّرعِيَّة، يُقصَدُ بِالــسُّلوكِ عَلَيها الــمُبالَغَةُ فِي التَّعَبُّدِ لله سُبحانَه)[47].

واتە: بیدعە: ئەو ڕێگا تازە داهێنراوەیە کە ئەگەر ببینیت و سەیری بکـەیت لە کارێکی دروست و شەرعی دەچێت (کەلە بنەڕەتیشدا وانییە) مەبەست بەکردن و ئەنجامدانی ئەو کارە زیاد عیبادەت کردنە بۆ خوای پەروەردگار.

بۆیە لەسەر ئەم بۆچونە هەندێك لە زاناکان کارە داب و نەریتەکان (عـادات) ناکەنە ژێر واتای بیدعەوە، بەڵکو دەڵێن: بیدعە تەنها تایبەتـە ئـەو کارانـەی کـە پەرسـتن و عیبـادەتن، وە لـە سـەر بۆچـونی ئـەو زانایانـەی کـە کـارە داب و نەریتەکان (عادات) ئەخەنە ژێر واتای بیدعـەوە، دەفـەرمون: (بیدعـە: ئـەو ڕێگـا تازە داهێنراوەیە کە ئەگەر ببینیت و سەیری بکەیت لە کارێکی دروست و شەرعی دەچێت (کەلە بنەڕەتیشدا وانییە) مەبەسـت بـە کـردن و ئەنجامـدانی ئـەو کـارە هەروەك مەبەست بوون بە ئەنجامدانی کارە خێرو شەرعیەکانە)[48].

پاشان ئیمامی الشاطبي (ڕەحمەتی خـوای لێبێـت) ئـەوەمان بـۆ ڕوون دەکاتـەوە لەسـەر پێناسـەی دووەم بـۆ بیدعـە کـە کـارە داب و نەریتـەکان (عـادات) لـەو ڕووەوەی کە تەنها کارێکی داب و نەریتن (عادات) ئەوە هیچ بیدعەیان تێدا نییە،

---

[46] **بڕوانە**: فتاوى إبن تيمية 346/18، و 414/35.

[47] **بڕوانە**: الإعتصام للشاطبي، 53/1.

[48] **بڕوانە**: الإعتصام لأبي إسحاق إبراهيم بن موسى الشاطبي 50/1 – 56.

بەڵام ئەگەر ئەو کارە لەو ڕووەوە سەیری بکرێت کە عیبادەتی پێوە بکرێت، یان ئەو کاتە بیدعەی تێکەڵ دەبێت، بەمە بۆمان دەردەکەوێت کە ئیمامی الـــشاطبی (ڕەحمەتی خوای لێبێت) هەردوو پێناسەکەی کۆکردۆتــەوە، وە نمونــەی هێناوەتــەوە بۆ چەند کارێکی داب و نەریت، کە بێ گومان دەبێ عیبـادەتی تێـدا بێـت وەکـو: کڕین و فرۆشتن و ژن مارەکردن و تەڵاق دان و......، لەبەر ئەوەی ئەم کارانە هەر چەندە لەبەشی موعامەلات و داب و نەریتەکانن بەڵام پەیوەست و سنوردار کراون بە چەند مەرجێك و ڕێکخەرێکی شەرعی کە هیچ کەس ناتوانێت دەس کاری بکات و بە هەوەسی خۆی مامەڵەیان پێوە بکات[49].

3 ـ زانـاو ئیمـامی پایەبـەرز إبن رجب (ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت) دەفـەرموێت: (مەبەست بە بیدعە ئەوەیە: کارێکی تازە دابهێنرێـت لـە دینـدا لـە کاتێکـدا هـیچ بنچینەیەکی شەرعی نەبێت لەسەر دروستێتی ئـەو کـارە، بـەڵام ئـەو کـارەی کـە بنچینەیەکی شەرعی لە بنەڕەتدا هەیە لـە سـەر دروسـتێتی ئـەوە بیدعـە نیـە لـە شەرعدا، هەرچەندە ئەگەر پێی بوترێت بیدعە لـە زمانەوانیـدا، بۆیـە هەرکەسـێك شتێکی تازە دابهێنێت و بیداتە پاڵ شەرع و بنچینەیەکی شەرعی نـەبێت تـا ئـەو کارەی بۆ بگەڕێنرێتەوە ئەوە کردنی ئەو کـارە سەرلێـشێواویە، وە ئـاین بەرییـە لەوکارە، جا داهێنانی ئەو کارە لە بیروباوەڕەکاندا بێـت یـان لـە کـردەوەو قـسە نهێنی و ئاشکراکاندا بێت، بەڵام ئەوەی کە لە ووتـەی زانایـانی پێـشیندا هـاتووە گوایـە کردنـی هەنـدێ لـە بیدعـەکان بـەباش زانـراوە ئـەوە مەبەسـت پێـی ئـەو بیدعەیەیە کە لە زمانەوانیدا پێی دەوترێت بیدعە نـەك لـە شـەرعدا، هـەروەك لـە ووتەکەی ئیمامی عومەردا (t) هاتووە کاتێك بینی موسوڵمانان هەنـدێکیان بـە جەماعەت تەراویح دەکەن و هەندێکیان بەتاك دەیکەن، ئەوەبوو کۆیانی کـردەوە و یەك ئیمامی بۆیان دانا، تا پـێش نوێـژیان بـۆ بکـات، ئـەوەبوو دوای ئـەوە کـە بینیتیانی بە جەماعەت نوێژ دەکەن فەرموی: ((نِعمَتِ البِدعَـــةُ هـــذه)) چـاکترین

---

[49] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 2/568، 569، 570، 594.

بیدعە ئەم کارەیە، مەبەستی ئیمامی عومەر (t) ئەوەبوو ئەم کارە لەوەو پێش بوونی نەبوو بەو شێوەیە، بەڵام لە شەرعدا بنچینەیەکی شەرعی هەبوو تا ئەم کارەی بۆلا بگەڕێنرێتەوە:

* یەکێك لەو بنچینانە ئەوەیە پێغەمبەر (g) هانی موسوڵمانانی دەدا تا نوێژی تەراویح بە جەماعەت بکەن، جا موسوڵمانان لەسەردەمی پێغەمبەری خوادا (g) ئەو شەو نوێژو تەراویحەیان دەکرد بەڵام بەتاك تاك و چەند کۆمەڵێکی جیاواز، پێغەمبەر (g) چەند شەوێك نوێژی تەراویحی بۆ کردن بەجەماعەت، بەڵام پاش ئەوە بۆی نەکردن لە ترسی ئەوەی نەك فەرز بێت لەسەریان (واتە: کردنی بە جەماعەت ببێتە فەرز نەك خودی نوێژەکە) و ئەوانیش نەتوانن بەو شێوەیە بیکەن، بۆیە پاش مردنی پێغەمبەر (g) ئێمەی موسوڵمان ئەمینین و لەوە ناترسین کە ئەو نوێژە لە سەرمان ببێتە فەرز[50].

* دووەم بنچینە لەو بنچینانەی کە ئەم کارەی بگێڕدرێتەوە سەرو کەسانی بیدعەچی نەتوانن ئەم ووتەیەی ئیمامی عومەر (t) بکەنە بەڵگە لەسەر دروستێتی تازە داهێنان و بیدعە کردن لەدیندا ئەوەیە: پێغەمبەر (g) فەرمانی پێ کردووین شوێنی مەنهەج و ڕێبازو سوننەتی جێنشینە بەڕێزەکانی بکەوین، بۆیە ئەم کارەش بووەتە سوننەتی خەلیفە بەڕێزەکانی)[51].

& بیدعە دوو جۆرە:

* بیدعەیەك کوفرەو هەر کەسێك بیکات لە دین پێی دەردەچێت.

* بیدعەیەك تاوان و سەرپێچیە ئەگەرکەسێك بیکات لەدین پێی دەرناچێت[52].

---

(50) **بڕوانە**: صحیح البخاري، کتاب صلاة التراویح، باب فضل من قام رمضان، 309/2، برقم 2012.

(51) **بڕوانە**: جامع العلوم والحکم 129/2.

(52) **بڕوانە**: الإعتصام للشاطبي 516/2.

& باســی دووەم: مەرجەکانی گیرابوون و قەبوڵ بوونی کردەوە چاکەکان:

موسوڵمانی خۆشەویست هەرکردەوەیەکی خێرو چاکە ئەگەر دەتـەوێت لـە خوای پەروەردگار نزیکت بکاتەوە، بزانە لێت وەرناگیرێت و قـەبوڵ نابێـت ئـیللا دەبێت ئەو کـردەوە چـاکەیە دوو مـەرجی تێـدا بێـت تـا لای خـوای پـەروەردگار وەربگیرێت:

مەرجی یەکەم: دەبێت ئەو کردەوەیە تەنها بۆ خوای پەروەردگار بێت و هـیچ ڕیاو بەشی هەواو ئارەزوو نەفسی تێـدا نـەبێت، لـە بـەر فەرمودەکـەی پێغەمبـەر (g) کە دەفەرموێت: ((إِنَّما الأعمال بالنِّيّاتِ، وَإِنَّما لِكَلِّ أمرِيءٍ مَا نَوى))[53].

واتـە: وەرگیرانــی کردەوەکــان بـە پێـی نیەتـەکانن، وە هــەر کەسـێك کاتێـك کردەوەیەکی چاکە دەکات وەرگیران و قەبوڵ بوونی بە پێی ئەو نیەتەیە کە هەیەتی.

مەرجی دووەم: شوێن کەوتنی پێغەمبەر (g) لە کردنی ئەو کارەدا، لە بـەر فەرمودەکەی پێغەمبـەر (g) کـە دەفـەرموێت: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيه أمرُنا فَهُوَ رَدٌّ))[54].

واتە: هەرکەسێك کارێك بکات و فەرمانی ئێمەی لەسـەر نـەبێت بـە کردنـی، ئەوە بەسەریدا دەدرێتەوەو لێی وەرناگیرێت.

بۆیە هەر موسوڵمانێك کاتێك کردەوەیەکی چـاکە دەکـات ئەگـەر تـەنها بـۆ خوای پەروەردگاری بێـت و لەسـەر فـەرمان و سـوننەتی پێغەمبـەر (g) بێـت ئەوە کردەوەکەی وەرگیراوە (إن شآء الله)، وە هەرکەسـێك کاتێـك کردەوەیـەکی چاکە دەکات ئەگـەر دڵسۆزی و إخلاصـی تێـدا نـەبێت یـان بەفـەرمان و لەسـەر سوننەتی پێغەمبەر (g) نەبێت، یان یەکێك لەو دوو مەرجەی تێدا نەبێت ئەوە

---

[53] متفق عليه: البخاري، كتاب بدء الوحي، باب كيف كان بدء الوحي إلى رسول الله r ، 9/1، بـــرقم 1، ومسلم، كتاب الإمارة، باب قوله r : ''إنما الأعمال بالنيات'' 1515/2، برقم 1907.

[54] مسلم، كتاب الأقضية، باب نقض الأحكام الباطلة، ورد محدثات الأمور، 1344/3، بـــرقم 1718، ولفـــظ البخاري ومسلم ''من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد'' البخاري برقم 2697، ومسلم برقم 1718.

دەکەوێتە بەر ئەو ئایەتەی خـوای پـەروەردگار کـە دەفـەرموێت: ﴿ B C D E F G H I J K ﴾ (الفرقان: ٢٣)

واتــە: کاتێـك تەماشــای ئــەو کردەوانــەمان کــرد کــە ئــەنجامیان دابــوو، بەرباماندا‌و کردمان بە تەپوو تۆزێکی پەرش و بڵاو (هیچ سوودی نییە بۆیان).

وە هەرکەسێك هەردوو مەرجەکەی گیرابوونی کردەوە چاکەکانی تێدا بێت ئــەوە دەکەوێتــە بــەر ئــەو ئایەتــەی کــە خــوای پــەروەردگار دەفــەرموێت: ﴿ ` a b c d e f g h r ﴾ (النسآء: 125) .

واتە: کێ هەیە لەو کەسە ئاینی جوانتر و ڕێکتروو باشتر بێت کە ڕووی کردۆتە خوای پەروەردگار و تەواو خۆی داوەتە دەست ئەوو زۆر چاکەکاریشە، بێ گومان هیچ کەس لەو باشتر نییە.

وە هەروەها دەکەوێتە بەر فەرموودەی خوای پەروەردگار کە دەفەرموێت: ﴿ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُۥٓ أَجْرُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾ ﴾ (البقرة: ١١٢) .

واتە: نەخێر وانییە (پەرچدانەوەیە بۆ جولەکە و گاورەکان کە دەیان ووت: هــەرگیز هــیچ کــەس ناچــێتە بەهەشــتەوە تــەنها جولەکــەو گــاور نــەبێت) بــەڵکو هەرکەسێك بە تەواوی و بە ڕاستی خـۆی بداتـە دەسـت خـوای پـەروەردگار و لـە هەمان کاتدا موسوڵمان و چاکەکار بێـت، ئـەوە بـە ڕاسـتی پاداشـتی لای خـوای پەروەردگار هەیە و نەترسیان هەیەو نەغەم و پەژارە دایان دەگرێت[55].

وە ئەو فەرموودەیەی کە ئیمامی عومـەر (t) گێڕاوێتیـەوە: ((إنما الأعمال بالنِّيَّات)) ترازوو پێوەرێکە بۆ هەموو کردەوەکانی نـاو دڵ (نهێنیـەکان)، وە ئـەو فەرمودەیەی کە دایکی ئیمانداران خاتوو عائیشة (رضي الله عنها) گێڕاوێتیەوە: ((مَن

---

[55] **بڕوانە:** بهجة قلوب الأبرار وقرة عيون الأخيار، للسعدي، ص 10.

عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيهِ أَمرُنا فَهُوَ رَدّ)) ترازوو پێوەرێکە بۆ هەموو کردەوەکانی لاشە (ئاشکراکان) ، ئەم دوو فەرموودە گەورەیە هەموو دینی لە ژێردا جێ دەبێتەوە: هەموو بنچینەو بەش و نهێنی و شاراوەکان و هەموو قسەو کردەوەکان.

وە ئیمامی النّووي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) بەڕاستی ووتەیەکی زۆر جوانی کردووە لەسەر فەرموودەکەی دایکی ئیمانداران خاتوو عائیشة (رضي الله عنها)، کە گێڕاوێتیەوە لە پێغەمبەرەوە (g) فەرمویەتی: ((مَن أَحدَثَ في أَمرِنا هذا مَا لَيسَ مِنهُ فَهُوَ رَدّ)) وە لە گێرانەوەیەکی تردا کە فەرمویەتی: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيه أمرُنا فَهُو رَدٌّ))، شارەزایانی زمانی عەرەبی فەرموویانە: ووشەی (الرَّدُّ هنا بمعنى المَردُود) واتە: کردەوەکەی بەسەردا دەگێڕدرێتەوەو لێی وەرناگیرێ و کردەوەکەی (دڵسۆزی تێدا نەبووە بۆ خوا یان بەبێ فەرمانی پێغەمبەر (g) کردویەتی) لە شەرعدا هیچ گرنگی بۆ دانانرێت، بۆیە ئەم فەرمودە پیرۆزە بنەمایەکی زۆر گەورەیە لە بنەماکانی ئیسلام، وە یەکێکە لەو فەرمودانەی کە گشتگیری قسەکانی پێغەمبەر (g) دەردەخات، فەرمودەیەکی ڕوون و ئاشکرایە لەسەر ڕەت کردنەوەو نادروستێتی هەموو بیدعەو تازە داهێنراوێك لەدیندا، وە لە ڕیوایەتەکەی دووەمدا کە زیاتری تێدایە ئەویش ئەوەیە هەر کردەوەیەك دەکەیت ئەگەر بیدعە بێت شەرعی نییەو نادروستە، جا خۆت یەکەم کەس بیت ئەو بیدعەیەت داهێنا بێت یان هەر کەسێکی تر بێت، بۆیە جاری واهەیە کەسێك کاتێك بیدعەیەك دەکات فەرمودەکەی یەکەم دەکرێتە بەڵگە بەسەریەوە لە سەر نادروستێتی بیدعە ((مَن أَحدَثَ في أَمرِنا هذا مَا لَيسَ مِنهُ فَهُوَ رَدّ)) کەسی بیدعە چییەکە دەڵێت: خۆ من یەکەم کەس نیم ئەم کارەم داهێنا بێت، لەو کاتەدا فەرمودەکەی دووەم: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيه أمرُنا فَهُو رَدٌّ)) دەکرێتە بەڵگە بەسەریەوە لە سەر نادروستێتی بیدعە، بەڵکو فەرمودەیەکی ڕوون و ئاشکرایە بۆ ڕەت کردنەوەو ناشەرعێتی هەموو کارە تازە داهێنراوەکان

جا ئەو کەسە خۆی یەکەم کەس بێت ئەو کارەی داهێنابێت یان پێشتر کەسانێك کردبێتیان ئەویش بیکات و بەردەوام بێت لەسەری[56].

& باسی سێیەم: سەرزەنشت کردن و خراپەی بیدعە لە دیندا

یەکەم: سەرزەنشت کردن و خراپەی بیدعە لە دیندا

چەندین ئایەتی قورئانی پیرۆز و فەرمودەی پێغەمبەر (g) هاتوون سەبارەت بە سەرزەنشت کردن و خراپەی بیدعە لە دیندا، وە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (g) و شوێن کەوتوانیان بە چاکی ئێمەیان ئاگادار کردۆتەوە لە خراپەو ترسناکی بیدعە، لەو فەرمودانەی کە هاتوون بە شێوەیەکی کورت و پوخت:

1 ـ خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ g h i j k l m n o p q r s u v w x y z { | } ~ ٱلۡفِتۡنَةِ وَٱبۡتِغَآءَ تَأۡوِيلِهِۦۗ وَمَا يَعۡلَمُ تَأۡوِيلَهُۥٓ إِلَّا ٱللَّهُۗ ﴿٧﴾ ﴾ (آل عمران: 7) .

واتە: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە کە قورئانی پیرۆزی دابەزاندووە بۆسەر تۆ ئەی پێغەمبەر (g) هەندێك لە ئایەتەکانی ئەو قورئانە دامەزراوو ڕوون و ئاشکران و بناغەو بنچینەی قورئانەکەن، وە هەندێك لە ئایەتەکانی ماناو واتای جۆراو جۆر هەڵدەگرن و بە ئاسانی ماناکەی نازانرێت، جا ئەو کەسانەی کە لە دڵیاندا لاری و لادان هەیە، حەز لە حەق و ڕاستی ناکەن و بەڵکو شوێنی ئەو ئایەتانە دەکەون کە ماناو واتای جۆراو جۆرو فراوانیان هەیە بۆ ئەوەی فیتنەو ناکۆکی و دوو بەرەکی دروست بکەن یان بۆ ئەوەی لێکدانەوەی هەڵەو نادروستی بۆ هەڵبەستن، لە کاتێکدا لێکدانەوەو زانینی ماناو واتاکەی کەس نایزانێت تەنها خوای پەروەردگار نەبێت.

---

[56] **بڕوانە**: شرح النووي على صحيح مسلم، 257/14، وە **بڕوانە**: المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، للقرطبي، 171/6.

ئیمامی (الشاطبي) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) چەندین ووتەی زانایانی پێشوی هێناوە کە بەڵگەن لەسەر ئەوەی ئەم ئایەتە ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە دەمە دەمێ و موناقەشە دەکەن لە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز و کۆمەڵی خەواریج و شوێنکەوتوان هاو شێوەکانیان دەگرێتەوە[57].

U T S R Q P N M L K J ﴿ - 2

. (الأنعام: ١٥٣) ﴾] \ [Z Y X V

واتە: ئەوەی کە باسکرا ﴿لە دوو ئایەتی پێشودا ، 151–152 کە خوای پەروەردگار فەرمانی دەکات بە ئەنجامدانی چەند چاکەیەك و دوورکەوتنەوە لە چەند خراپەیەك﴾ مەنهەج و ڕێبازی حەق و ڕاستی منە، شوێنی بکەون و ئەو ڕێگا ڕاستە بکەنە مەنهەج و ڕێبازی خۆتان و لێی لامەدەن و شوێنی ڕێچکە ڕێگاو ڕێگا تازە داهێنراوەکان مەکەون، چونکە ئەگەر شوێنی ڕێچکە ڕێگاکان و ڕێگا تازە داهێنراوەکان بکەون پارچە پارچەیی و جیاوازی و ناکۆکی دەخاتە ناوتانەوە، ئا ئەوەیە و بەو شێوەیە خوای پەروەردگارتان فەرمانتان پێ دەکات تا ئێوە خواناس و پارێزگار بن.

ڕێگای ڕاست ئەو ڕێگایەیە کە پێغەمبەر (g) بانگەوازی بۆ کردووە ئەویش بریتی یە لە شوێن کەوتنی سوننەت، وە ڕێچکە ڕێگاکان و ڕێگا تازە داهێنراوەکان بریتین لە ڕێگا پارچە پارچەو جیاوازەکانی کەسانی ڕا جیاوازو ئەوانەی کە لایانداوە لە ڕێگای ڕاست کە ئەوانیش کەسانی بیدعەچین (أَهلُ البِدَعِ)[58] ، ئەم ئایەتە پیرۆزە نەهی دەکات و ڕێگری دەکات لە شوێن کەوتنی هەموو ڕێگاکانی ئەهلی بیدەع[59].

---

[57] بڕوانە: الإعتصام للشاطبي، 1/70-76.

[58] بڕوانە: الإعتصام للشاطبي، 1/76.

[59] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 1/78.

3 ـ ﴿< = > ? @ A C D E F G﴾ (النحل: ٩) .

واتـه: ڕوون كردنــەوەی مەنهــەج و ڕێبــازی حــەق و ڕاسـت لـه لای خـوای پـەروەردگارە (كە بۆی ڕوون كردونەتەوە تا شوێنی بكـەون) ئاگـادار بـن هەنـدێ ڕێگای چەوت و ناڕاست هەن (بـۆی ڕوون كردونەتـەوە تـا شـوێنی نەكـەون) خـۆ ئەگەر خوای پەروەردگار ویستی لێبوایە ئەوە هەمووتانی هیدایەت دەدا بۆ سـەر ئەو ڕێگا ڕاستە، بـەڵام خـوای پـەروەردگار سـەر پـشكی كـردوون تـا بـە ویـستی خۆتان شوێنی ڕێگای ڕاست بكەون و لە ڕێگای چەوت و ناڕاست دوور بكەونەوە.

﴿قَصدُ السَّبیل﴾ بریتیە لە ڕێگای ڕاست و مەنهەج و ڕێبازی حـەق، وە جگـە لەو ڕێگایە داهێنان و شوێن كەوتنی هەر ڕێگایەكی تر لادانە لەو ڕێگا ڕاستە، كـە ئەویش ڕێگاكانی كەسانی بیدعەچی و سەرلێشێواوەكانە[60].

4 ـ ﴿I J K L M N O P Q R T U V W X Y Z [\ ]﴾ (الأنعام: ١٥٩) .

واتە: بەڕاستی ئەوانەی كـە ئاینەكـەیان پارچـە پارچـە كـردوو بوونـە بـەش بەش تۆ ﴿ئەی پێغەمبەر (g)﴾ بەهیچ جۆرێك لەوان نیت و شوێنیان ناكەویت بەڵكو لێیان بەریت، بەڕاستی ئەوانـە كـارو باریـان بـۆلای خـوای پـەروەردگارە و تۆڵەی لادانیان لێدەستێنێتەوە، وە لە مەودوا خوای پەروەردگار هـەواڵی هـەموو ئەو كردەوانەیان پێدەدا كە ئەنجامی دەدەن.

ئەوانەی كە ئاینەكەیان پارچە پارچە كردوەو بوونەتە بەش بـەش كەسـانی شوێن كەوتوانی هەواو ئارەزو و بیدعەچی و سەرلێشێواوەكانن لەم ئوممەتە[61].

[60] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 78/1.

[61] بڕوانە: الإعتصام للشاطبي، 179/1.

4 ـ ﴿ وَلَا تَكُونُواْ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمۡ وَكَانُواْ
شِيَعٗاۖ كُلُّ حِزۡبِۭ بِمَا لَدَيۡهِمۡ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ ﴾ (الروم: 31-32) .

واتە: مەبن لەو کەسانەی کە هاوەڵ بڕیاردەرن بۆ خوای پەروەردگار، ئەوانەی کە ئاینەکەیان پارچە پارچە کردبوو ببوون بەبەش بەش، هەر یەك لەو کۆمەڵ و پارچە پارچانە دڵخۆشن بەو مەنهەج و ڕێبازو بەرنامەیەی کە خۆیان دایان ڕشتووە (وا دەزانن باشترین و چاکترین ڕێگایان گرتۆتە بەر).

5 ـ ﴿] ^ _ ` a b c d e f g h
i ﴾ (النور: ٦٣) .

واتە: با ئاگادار بن و بترسن ئەو کەسانەی کە سەرپێچی فەرمانی پێغەمبەر (g) دەکەن کە تووشی فیتنە ببن (کە تاوان و فیتنەی شیرکە) یان توشی سزای زۆر بە ئێش ببن ﴾ بە هۆی سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی پێغەمبەر (g).

6 ـ ﴿ w x y z { | } ~ مِّن فَوۡقِكُمۡ أَوۡ مِن تَحۡتِ أَرۡجُلِكُمۡ أَوۡ
يَلۡبِسَكُمۡ شِيَعٗا © بَعۡضَكُم بَأۡسَ بَعۡضٍۗ µ ﴾ (الأنعام: ٦٥) .

واتە: ئەی پێغەمبەر (g) پێیان بڵێ: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە، بە توانایەو دەتوانێت سزای سەختتان لەسەروتانەوە بۆ بنێرێت یان لە ژێر پێتانەوە یان بتانکاتە کۆمەڵ کۆمەڵ و پارچە پارچە، وە تاڵاوی توندو تیژی هەندێکتان بکات بە گەرووی هەندێکتاندا (واتە: بەردەوام ناکۆکی و دووبەرەکیتان تێدا بێت).

7 ـ ﴿) * + , - . / 0 > ﴾ (هود:١١٨-119) .

واتە: بەردەوام ئـەو خەڵکـە جیـاوازن لـەناو یەکتریـدا لـە ئـایین و بەرنامـەو بۆچوندا، تەنها کەسانێك نەبێت کە خوای پەروەردگار ڕەحمی پـێ کـردوون، کـە ناکۆك و پارچە پارچە نین[62].

دووەم: سەرزەنشت کردن و خراپەی بیدعە لە ڕوانگەی فەرمودەکانی پێغەمبەری خواوە (g)

چەندین فەرمودە لە پێغەمبەری خواوە (g) گێڕدراوەتەوە سەبارەت بە خراپەی بیدعەو ترسان و وریا بوون لێی، لەو فەرمودانە:

1 ـ دایکی ئیمانداران خـاتوو عائیشة (رضي الله عنها) لـە پێغەمبـەرەوە (g) بۆمانی گێڕاوەتەوە، کـە فەرمویـەتی: ((من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهـــو رد))[63].

واتە: هەرکەسێك شتێکی تازە دابهێنێت و زیادەیـەك بکـات لـەم دینـەدا لـە کاتێکدا فەرمانی ئێمەی لەسەر نییە (وە بنچینەیەکی شەرعی نییە تا ئەو کارەی بۆ سەر بگێڕدرێتەوە) ئەوە ئەو کارەی قەبوڵ نییە و لێی وەرناگیرێت، با چەندێ نیەتیشی باش بێت و بڵێت تەنها بۆ خوای پەروەردگار ئەم کارە دەکەم.

2 ـ وە جـــابری کـوڕی عبـــد الله (t) لـە پێغەمبـەرەوە (g) بۆمـانی گێڕاوەتـەوە، کـە پێغەمبـەر (g) لەسـەرەتای دەسـت پێکردنـی ووتارەکانیـدا دەیفـەرمو: ((أما بعد: فإن خير الحديث كتاب الله، وخير الهدي هدي محمد (g)، وشر الأمور محدثاتها، وكل بدعة ضلالة))[64].

واتە: پاش ئەمە: بێ گومان باشترین و چاکترین فەرموودە قورئانی پیرۆزی خوایە، وە باشترین و چـاکترین ڕێبـازو مەنهـەج، ڕێبـاز و مەنهـەجی پێغەمبـەری

---

[62] **بروانە**: الاعتصام للشاطبي، 1/70-91.

[63] متفق عليه: البخاري، برقم 2697، ومسلم برقم 1718.

[64] مسلم، كتاب الجمعة، باب تخفيف الصلاة والخطبة، 1/592، برقم 867.

خوایە (g)، وە خراپترینی کارەکان بیدعەو کارە تازە داهێنراوەکانن، وە هەموو بیدعەو کارێکی تازە داهێنراو لە دیندا گومڕایی و سەرلێشێواویە.

3 ـ وە لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی النَّسائي بۆمانی گێڕاوەتەوە، پێغەمبەر (g) لەسەرەتای دەست پێکردنی ووتارەکانیدا (پاش ئەوەی سوپاس و ستایشی خوای دەکرد بەو شێوەیەی کە شایستەیە بەو سوپاس و ستایشە) دەیفەرمو: ((من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلله فلا هادي له، إن أصدق الحديث كتاب الله، وأحسن الهدي هدي محمد، وشر الأمور محدثاها، وكل محدثة بدعةٌ، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار))[65].

واتە: هەرکەسێك خوای پەروەردگار ڕێنمونی بکات و هیدایەتی بدات ئەوە بە هیچ شێوەیەك گومڕاو سەرلێشێواو نابێت، هەرکەسێك خوای پەروەردگار سەری لێبشێوێنێت (بە هۆی خراپەی خۆیەوە) ئەوە بە هیچ شێوەیەك ڕێنمونی کەرو هیدایەت دەری نییە، بێ گومان ڕاسترین و باشترین فەرموودە قورئانی پیرۆزی خوایە، وە باشترین و چاکترین ڕێباز مەنهەج و ڕێنمونی، ڕێباز و مەنهەج و ڕێنمونی پێغەمبەری خوایە (g)، وە خراپترینی کارەکان بیدعەو کارە تازە داهێنراوەکانن، وە هەموو بیدعەو کارێکی تازە داهێنراو لە دیندا گومڕایی و سەرلێشێواویە، وە هەموو گومڕایی و سەرلێشێواویەك لە ئاگری دۆزەخدایە.

4 ـ وە أبوهريرة (t) لە پێغەمبەری خواوە (g) بۆمانی گێڕاوەتەوە، کە فەرمویەتی: ((مَن دَعا إلى هُدى كانَ لَهُ مِنَ الأجرِ مِثلُ أجورِ مَن تَبِعَهُ، لا يَنقُصُ ذلكَ مِن أجورِهِم شَيئاً، وَمَن دَعا إلى ضَلالةٍ كانَ عَلَيهِ مِنَ الإثمِ مِثل آثامِ مَن تَبِعَهُ، لا يَنقُصُ ذلكَ مِن آثامِهِم شَيَئاً))[66].

---

[65] أصله في صحيح مسلم في الحديث السابق ، وأخرجه النسائي بلفظه ، في كتاب صلاة العيدين، باب كيف الخطبة، 188/3، برقم 1578.

[66] رواه مسلم ، كتاب العلم، باب من سن سنة حسنة أو سيئة، ومن دعا إلى هدى أو ضلالة، 2060/4، برقم 2674.

واتە: هەرکەسێك دەعوەو بانگەواز بکات بۆ ڕێگای ڕاست و ڕێنمونی چاك و جوان، ئەوە خێرو چاکەی بۆ هەیە بە وێنەی خێرو پاداشتی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون، بێ ئەوەی هیچ لە خێرو پاداشتی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون کەم ببێتەوە، وە هەرکەسێك دەعوەو بانگەواز بکات بۆ ڕێگای خراپەو تاوانکاری و سەرلێشێواوی ئەوە خراپەو تاوانی بۆ دەنوسرێت بە وێنەی خراپەو تاوانی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون، بێ ئەوەی هیچ لە خراپەو تاوانی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون کەم ببێتەوە.

دەی کەسی بیدعەچی کاتێك بیدعە دەکات و خەڵکیش فێری بیدعە دەکات با ئاگادار بێت و باش بزانێت کە هەر بیدعەیەك خەڵکی لێوەی فێر دەبن و دەیکەن هەموو تاوانەکەی بۆ دەنوسرێت بێ ئەوەی هیچ لە خراپە و تاوانی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون کەم بکات.

5 ـ جَريري **کوڕی** عَبـــد اللّٰه **(t) دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا (g) فەرمویەتی:** ((مَن سَنَّ في الإسلامِ سَنَةً حَسَنَةً فَلَهُ أجرُها وَأَجرُ مَن عَمِلَ بِها بَعدَهُ، مِن غَيرِ أَن يَنقُصَ مِن أُجُورِهِم شَيءُ، وَمَن سَنَّ في الإسلامِ سَنَةً سَيِّئَةً كانَ عَلَيهِ وِزرُها وَوِزرُ مَن عَمِلَ بِها مِن بَعدِهِ مِن غَيرِ أن يَنقُصَ مِن أوزارِهِم شِيءٌ))[67].

واتە: هەرکەسێك ڕێگایەکی چاك و جوان دابنێت لەئیسلامدا یان زیندووی بکاتەوە (لە کاتێکدا ئەو ڕێگا باشە بنچینەیەکی شەرعی هەبێت لە دیندا نەك کەسێك بێت و بە بۆچونی خۆی کارێك بەباش بزانێت و موسڵمانانی بۆ هان بدات، چونکە هیچ ڕێگەو کارێك بە بیرو بۆ چونی مرۆڤەکان بەباش نازانرێت مەگەر شەرع بە باشی زانیبێت، وە ئەم فەرمودەیە بە هیچ شێوەیەك نابێتە بەڵگە لە سەر دروستێتی کردنی بیدعە بەڵکو هەموو بیدعەو تازە داهێنراوێك لە دیندا ڕەت دەکاتەوە) ئەوە خێرو پاداشتی تەواوی ئەو چاکەیەی بۆ دەنوسرێت، وە خێرو

---

[67] رواه مسلم، كتاب الزكاة، باب الحث على الصدقة ولو بشق تمرة، 705/2، برقم 1017.

پاداشتی هەموو ئـەو كەسـانەی بـۆ دەنوسـرێت كـە لـە سـەر ئـەو ڕێگـا ڕاسـت و چاكەن، بێ ئەوەی هیچ لە خێرو پاداشت و چاكەكانی ئەو كەسانەی كـە شـوێنی دەكەون كەم ببێتەوە، وە هەركەسێك ڕێگایەكی خراپ و تاوانكاری لـە ئیـسلامدا دابنێـت ئـەوە تـاوانی ئـەو كـارەی بـۆ دەنوسـرێت، وە تـاوان و خراپـەكاری ئـەو كەسانەی شوێنی دەكەون و كار بەو خراپەیە دەكەن لە پاش خۆی، بـێ ئـەوەی هیچ لە خراپەو تاوانەكانی ئەو كەسانەی كە شوێنی دەكەون كەم ببێتەوە.

6 ـ عرباضي كوڕی سارية (t) دەفەرموێت: ((وَعَظَنَـا رسـولُ اللهِ (r) مَوعظةً بَليغَةً وَجلَتْ مِنْهَا القُلُوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا العُيُونُ، فَقُلْنَا :يَا رسولَ الله، كَأَنَّهَـا مَوْعِظَةُ مُوَدِّعٍ فَأَوْصِنَا، قَالَ: أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَأمَّرَ عَلَـيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، وَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى إختِلافاً كَثيراً، فَعَليْكُمْ بسُنَّتِي وسُنَّةِ الخُلَفاءِ الرَّاشِدِينَ المَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بالنَّواجذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الأُمُورِ؛ فإنَّ كلَّ بدعـة ضلالة))[68].

واتە: پێغەمبەری خوا (g) ئامۆژگاری كردین، ئامۆژگاریـەك بـوو دڵـەكان پێی دەهاتنە لەرزە، وە چاوەكان فرمێسكی پێدا دەهاتە خوارەوە، ووتمان: ئەی پێغەمبەری خـوا (g) پـێ دەچـێت ئەمـە كۆتـا ئامۆژگـاری و ئامۆژگـاری مـاڵ ئاوایی بێت؟ ئامۆژگاری خێرمان بكە، پێغەمبـەر (g) فـەرموی: ئامۆژگاریتـان دەكەم بەوەی كە تەقوای خوای پەروەردگار بكەن و لێی بترسـن، وە گـوێ گـرو گوێڕایەڵ بن بۆ ئـەمیرو كاربەدەسـتانتان (لـە موسـڵمانان) ئەگـەر بەندەیـەكیش بكرێتە گەورەو كاربەدەستتان (هیچ كاتێك كۆیلە نـا كرێتـە ئـەمیرو گـەورەو كـار بەدەستی موسڵمانان، بەڵام مەبەسـتی پێغەمبـەر (g) نمونـە هێنانەوەیـە بـۆ

---

[68] رواه أبو داود، كتاب السنة، باب في لزوم السنة، 201/4، برقم 4707، والترمذي، كتاب العلـم، باب ما جاء في الأخذ بالسنة واجتناب البدع، 44/5 برقم 2676،وقال: هذا حديث حسن صحيح، وابن ماجه في المقدمة، باب اتباع سنة الخلفاء الراشدين المهديين، 15/1-16، بـرقم 42، 43، 44، وأحمـد 46/4-47، وصححه العلاّمة الألباني في صحيح سنن ماجه، 200/4 برقم 4607.

زیاتر گوێڕایەڵ بوون بۆ ئەمیرو گەورەو کار بەدەستی موسڵمانان)، چونکە ئەی هاوەڵانم هەر یەکێك لە ئێوە تەمەنی لە من درێژ تر بێت و دوای من بژێت ئەوە ناکۆکی و دووبەرەکیەکی یەکجار زۆر دەبینێت (لەناو موسڵماناندا)، بۆیە هەرکاتێك ئەو ناکۆکی و دووبەرەکیەتان بینی دەست بگرن بە سوننەتەکانی من و مەنهەج و ڕێبازی خەلیفە ڕێپیشاندەرو هیدایەت دراوەکانم، سوور بن لەسەر دەست گرتن پێیانەوە وەکو چۆن بە کاکیلەکانتان شتێك دەگرن بە توندی، وە ئامۆژگاریتان دەکەم و دەتان ترسێنم لە هەموو بیدعەو کارە تازە داهێنراوەکان لە دیندا، چونکە هەموو بیدعەو تازە داهێنراوێك لەیندا گومڕایی و سەرلێشێواوییە.

7 ـ حذيفة (t) **دەفەرموێت:** ((كانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ (r) عَنِ الْخَيْرِ، وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِى، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِى جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ، فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ « نَعَمْ » قُلْتُ وَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ «نَعَمْ، وَفِيهِ دَخَنٌ » قُلْتُ وَمَا دَخَنُهُ قَالَ « قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِى تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ» قُلْتُ فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ «نَعَمْ دُعَاةٌ إِلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا» قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صِفْهُمْ لَنَا فَقَالَ «هُمْ مِنْ جِلْدَتِنَا، وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتِنَا» قُلْتُ فَمَا تَأْمُرُنِى إِنْ أَدْرَكَنِى ذَلِكَ قَالَ «تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ». قُلْتُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلاَ إِمَامٌ قَالَ «فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرَقَ كُلَّهَا، وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ بِأَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ))[69].

---

[69] متفق عليه: البخاري، كتاب الفتن، باب كيف الأمر إذا لم تكن جماعة، 119/8، برقم 7084، ومسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين عند ظهور الفتن وفي كل حال، وتحريم الخروج على الطاعة، ومفارقة الجماعة، 1475/3، برقم 1847.

واته: خەڵکی پرسیاریان لە پێغەمبەر (g) دەکرد دەربارەی خێر (کام کارە خێرە) بەڵام من پرسیارم لێی دەکرد ئایا کام کارە خراپە و شەڕە لە ترسی ئەوەی کە توشم نەبێت؟

بۆیە ووتم: ئەی پێغەمبەر (g) ئێمە کاتی خۆی (پێش ئیسلامەتیمان) لە نەفامی و خراپەکاریدا بووین، ئەنجا خوای پەروەردگار ئەم خێرەی بۆ هێنـاین (واتە ئیسلام)، ئایا دوای خێرە خراپەکاری دێتەوە؟

فەرموی: بەڵێ، ووتم: ئەی پێغەمبەر (g) ئایا دوای ئەو خراپەیە جارێکی تر خێر دەگەڕێتەوە؟

فەرمووی: بەڵێ، بەڵام پاك و خاوێن نابێت بەڵکو لێڵی و ئاڵۆزی تێدایە و دڵەکان ناکۆکن و ڕق و کینەیان تێدایە.

ووتم: ئەی پێغەمبەر (g) لێڵی و ئاڵۆزیەکەی چۆنەو لە چیدایە؟

فەرمووی: کەسانێك مەنهەج و ڕێبازێك دەگرنە بەر کە دوورە لە سوننەتی من، وە خەڵکی بانگ دەکەن و ڕێنمونیان دەکەن بە ڕێگەیەك کە ڕێگا و مەنهەج و ڕێبازی من نییە.

ووتم: ئەی پێغەمبەر (g) ئایا دوای ئەم ئیسلام و خیرە شەڕو خراپە هەیە؟

فەرمووی: بەڵێ، کۆمەڵە بانگەواز کارێك خەڵکی بانگ دەکەن بۆ گومڕایی و سەرلێشێواوی، وە ڕێگریان لێ دەکەن و لە خێرەوە بۆ خراپەو لە سوننەتەوە بۆ بیدعەیان دەبەن، وەستاون لەسەر لێواری دۆزەخ هەرکەسێك وەڵامیان بداتەوە و شوێنیان بکەوێت بەرەو ناو ئاگری دۆزەخی دەبەن (واتە: کەسانێك بە ناو دینەوە بانگەواز دەکەن بۆ کردنی کۆمەڵە کارێك کە هەرکەسێك ئەو کارانە بکات شایستەی چونە ناو ئاگری دۆزەخ دەبێت، وە ئەو کەسانەی کە بانگەواز دەکەن (بە ناوی دینداریيەوە) بۆ کردنی ئەو کارانە وەکو کەسانێك وان کە لەسەر لێواری دۆزەخ وەستا بن، هەرکەسێك وەڵامیان بداتەوە بەرەو دۆزەخ ڕایدەکێشن).

ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا (g) وەسفیان بکە و باسیان بکە بۆمان.

فەرمووی: بەڵێ: کەسانێك لە ڕەگەزو میللەتی خۆمانن و بە زمانی ئێمەش قسە دەکەن (موسڵمانن بانگەواز بۆ دینداری دەکەن).

حذيفة (t) دەفەرموێت: ووتم ئەی پێغەمبەر (g) فەرمانم بە چی پێ دەکەیت ئەگەر تووشی ئەوانە بووم؟

فەرموی: دەست بگرە بە کۆمەڵی موسڵمانان و ئیمام و پێشەواکەیانەوە (واتە: گوێڕایەڵی پێشەوای موسڵمانان بکەو لە گەڵ کۆمەڵی موسڵماناندابە).

ووتم: ئەی پێغەمبەر (g) ئەگەر لەو کاتەدا نە پێشەواو نە کۆمەڵی موسڵمانان هەبوو چی بکەم؟ (یەك پێشەواو یەك کۆمەڵی ڕاستەقینەی لەسەر حەق نەبوو) فەرموی: خۆت بەدوور بگرە لەو هەموو پارچە پارچەیی و دووبەرەکییە، ئەگەر قەپت کردووە بە ڕەگی درەختێکدا هەتا دەمریت بەو حاڵەوە، وە بەو شێوەیە بمێنیتەوە، واتە: ئەوە باشترە وەك لەگەڵ ئەو هەموو پارچە پارچەیی و دووبەرەکییەدا بیت، یان لەگەڵ یەکێکیاندا بیت.

8 ـ وە لە فەرمودەیەکدا کە زَيدي کوڕی أَرقَم (t) لە پێغەمبەری خواوە (g) بۆمان دەگێڕێتەوە، کە فەرمویەتی: ((أَمَّا بَعْدُ: أَلاَ أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّى فَأُجِيبَ وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ [هُوَ حَبلُ اللهِ المَتين مَنِ اتَّبَعَهُ كانَ عَلى الهُدى، وَمَن تَرَكَهُ كانَ عَلى الضَّلالَةِ] فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ» فَحَثَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَرَغَّبَ فِيهِ))[70].

واتە: پاش ئەمە، ئاگادارбن ئەی خەڵکینە (موسڵمانان) منیش مرۆڤێکم وەکو ئێوە پێدەچێت رۆژێك نێردراوی خوای پەروەردگار بێت و (فریشتەی گیان کێشان) منیش وەلامی بدەمەوە (بمرم) بەڵام پاش مردنی خۆم دوو شتتان بۆ جێدەهێڵم ئەگەر دەستیان پێوە بگرن هەرگیز گومڕاو سەرلێشێواو نابن: کیتابی خوای پەروەردگار کە قورئانی پیرۆزە، ئەو قورئانەی کە ڕێنمونی و ڕوناکی

(70) رواه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب فضائل علي بن أبي طالب t ، 1873/4، برقم 2408.

تێدایە، پەتی بە هێزی خوای پەروەردگارە کە ئەگەر هەر کەسێك شوێنی بکەوێت ئەوە بێگومان لەسەر هیدایەت و ڕێنموونییە، وە هەر کەسێك وازی لێبێنێت و پشت گوێی بخات ئەوە بەڕاستی لە گومڕایی و سەرلێشێواویدایە، ئاگادارتان دەکەمەوە کە دەست بگرن بە قورئانی پیرۆزی خوای پەروەردگارەوە، وە پەیوەست بن پێیەوە، پێغەمبەر (r) هانی موسڵمانانی دەدا تا دەست بگرن بە قورئانی پیرۆزەوە.

9 ـ وە أبو هريرة (t) دەفەرموێت: پێغەمبەر (g) فەرمویەتی: ((يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ يَأْتُونَكُمْ مِنَ الأَحَادِيثِ بِمَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلاَ آبَاؤُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ لاَ يُضِلُّونَكُمْ وَلاَ يَفْتِنُونَكُمْ))(71).

واتە: لە کۆتایی دونیادا کەسانیکی زۆر درۆزن و تەڵەکەباز پەیدا دەبن، فەرموودەی واتان بۆ دەگێڕنەوە کە نە ئێوە و نە باوو باپیرانیشتان گوێتان لە شتی وا نەبووە، بۆیە ئاگادارتان دەکەمەوە نە لە گەڵیاندا بن و نە نزیکیان بکەونەوە، بۆ ئەوەی تووشی فیتنەو گومڕایی و سەرلێشێواویتان نەکەن.

سێیەم: لە وتەکانی هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (g) سەبارەت بە بیدعە

1 ـ ئیمامی أبوبَكر (t) فەرمویەتی: (ئەی خەڵکینە وریابن من تەنها شوێن کەوتووی پێغەمبەرم (g) بیدعەچی نییم و شتی تازە دانا هێنم لەم دینەدا،

(71) رواه مسلم، في المقدمة، باب النهي عن الرواية عن الضعفاء والاحتياط في تحملها، 12/1، برقم 6، 7، وابن وضاح في ما جاء في البدع، ص 67، برقم 65.

بۆیە هەر کارێکم کرد ئەگەر ڕاست و دروست بوو ئێوەش یارمەنی دەرم بن، وە هەر کارێکم کرد لامداو هەڵەبوو ئێوە ڕاستم بکەنەوە)[72].

2 ـ ئیمامی عُمَر (t) فەرمویەتی: (ئاگادارتان دەکەمەوەو دەتان ترسێنم لە هەڵس و کەوت کردن لە گەڵ کەسانی شوێن کەوتووی هەواو ئارەزوی خۆیان، چونکە ئەو کەسانە دوژمنی سوننەتی پێغەمبەرن(g)، ئەوانە بە بۆچونی خۆیان قسە دەکەن (لە دیندا) بۆیە کەسانێکی سەرلێشێواون و سەر لە خەڵکیش دەشێوێنن و گومڕایان دەکەن[73].

3 ـ عبداللّٰه کوڕی مسعود (t) دەفەرموێت: (شوێن کەوتووی قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەر (g) بن، شتی تازە دامەهێنن لەم دینەدا و بیدعەچی مەبن، چونکە قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەرتان (g) بەسە تا شوێنی بکەون، وە هەموو بیدعەو تازە داهێنراوێك لەم دینەدا گومڕایی و سەرلێشێواوییە)[74].

چوارەم: لە ووتەکانی تابعیە بەڕێزەکان و شوێن کەوتوانیان سەبارەت بە بیدعە

---

[72] **بڕوانە**: الطبقات الكبرى، 136/3.

[73] أخرجه اللالكائي، في شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، 139/1، برقم 201، والدارمي في سننه، 47/1، برقم 121، وابن عبد البر في جامع بيان العلم وفضله، 1041/2، برقم 2001، ورقم 2003، ورقم 2005.

[74] أخرجه ابن وضاح في ما جاء في البدع، ص43، برقم 14، 12، والطبراني في المعجم الكبير، 154/9، برقم 8770، وقال الهيثمي في مجمع الزوائد: 181/1: "ورجاله رجال الصحيح"، وأخرجه اللالكائي في شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، 96/1، برقم 102، وانظر: آثارًا أخرى عن عبد الله بن مسعود (t) في ما جاء في البدع لابن وضاح ص 45، ومجمع الزوائد، 181/1.

1 ـ **عومەری کوڕی عەبدولعەزیز** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **جارێکیـان کیتـابێکی نووسی بۆ پیاوێك تیایدا ووتبوی:** (أما بعد، أوصيك بتقوى الله، والاقتصاد في أمره، واتباع سنة نبيه g ، وترك ما أحدث المحدثون بعد ما جرت به سنته)[75].

واتە: ئامۆژگاریت دەکەم بە تەقوای خوای پەروەردگار (بیپەرستیت و لێی بترسیت)، وە ئامۆژگاریت دەکەم بە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی خوای پەروەردگار بە شێوەیەکی مام ناوەند کە نەزۆر زیادە ڕەوی تێدا بکەیت و نە کەم تەرخەم بیت تێیدا، وە ئامۆژگاریت دەکەم بە بە جێبەجێ کردن و شوێن کەوتنی سوننەتی پێغەمبەر (g)، وە ئامۆژگاریت دەکەم بە دوور کەوتنەوەو واز هێنان لەو ووتەو کارانەی کە کەسانی بیدعەچی دایان هێناوە پاش ئەوەی سوننەتی پێغەمبەر (r) وابووە و بەو شێوەیە بڕیاری لەسەرداوە.

2 ـ **ئیمامی حەسەنی بەصری** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت:** (لا يصح القول إلا بعمل، ولا يصح قول وعمل إلا بنية، ولا يصح قول وعمل ونية إلا بالسنة)[76].

واتە: هیچ ووتەیەك ڕاست و تەواو نییە بە کار پێکردنی نەبێت، وە هیچ ووتەو کردەوەیەك ڕاست و تەواو نییە بەبێ نیەتی باش، وە هیچ ووتەو کردەوەو نیەتێك ڕاست و تەواو نییە بەبێ شوێن کەوتنی سوننەتی پێغەمبەر (g).

بۆیە هیچ ووتەو کردەوەو نییەتێك وەرگیراو نییە لای خوای پەروەردگار ئەگەر پێچەوانەی مەنهەج و ڕێباز و سوننەتی پێغەمبەر (g) بێت.

3 ـ **ئیمامی شافیعی** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت:** (حُكمِي في أصحاب الكلام أن يضربوا بالجريد، ويحملوا على الإبل ويطاف بهم في العشائر والقبائل، ويقال: هذا جزاء من ترك الكتاب والسنة وأخذ في الكلام)[77].

---

(75) سنن أبي داود، كتاب السنة، باب لزوم السنة، 203/4، برقم 4612، وانظر: صحيح سنن أبي داود، للألباني، 873/3.

(76) أخرجه اللالكائي، في شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، 63/1، برقم 18.

واتە: قسەو حوكمی من ئەوەیە كە بە پەلكی دار خورما لەو كەسانە بدرێت كە شوێن (عِلمُ الكَلام) كەوتوون (وازیان لە قورئانی پیرۆز و سوننەت هێناوە)، وە سواری وشتر بكرێن و بەناو عەشیرەت و هۆزەكاندا بگێڕدرێن و بووترێت: ئەمە سزای ئەو كەسانەیە كە پشت لە قورئانی پیرۆز و سوننەت دەكەن و شوێنی (عِلمُ الكَلام) دەكەون.

4 ـ **ئیمامی مالك** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت:** (من ابتدع في الإسلام بدعة يراها حسنة فقد زعم أن محمداً g خان الرسالة، لأن الله يقول: ﴿ K L M N c ﴾ (المائدة)، فما لم يكن يومئذ ديناً، فلا يكون اليوم ديناً)[78].

واتە: هەر كەسێك بیدعەو زیادەیەك لە ئیسلامدا دابهێنێت و گومانی وابێت كارێكی باشە و بیدعەیەكی حەسەنەیە ئەوە ئەو كەسە گومانی وایە كە پێغەمبەر (g) خیانەتی كردووە لە گەیاندنی ئەم دینە، چونكە خوای پەروەردگار دەفەرمووێت: ئەمڕۆ دینم بۆ تەواوو كامل كردوون (بە هیچ شێوەیەك نابێت لێی زیاد بكرێت هەر وەك چۆن نابێت لێی كەم بكرێت) بۆیە هەر ووتەو كارێك لەو ڕۆژەدا دین نەبووبێت ئەوە بە هیچ شێوەیەك ئەمڕۆ نابێت بە دین.

5 ـ **ئیمامی** أحمد (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرمووێت:** (أصول السنة عندنا التمسك بما كان عليه أصحاب رسول الله g ، والإقتداء وترك البدع، وكل بدعة ضلالة، وترك الخصومات، والجلوس مع أصحاب الأهواء، وترك المراء والجدال والخصومات في الدين)[79].

واتە: بنچینەكانی سوننەت لای ئێمە بریتیە لە: دەست گرتن بەو ووتەو كارانەی كە هاوەڵانی پێغەمبەر (g) لەسەری بوونە، وە شوێن كەوتنیان و واز

---

(77) أخرجه أبو نعيم في الحلية، 116/9.

(78) **بڕوانە:** الإعتصام، للإمام الشاطبي، 65/1.

(79) **بڕوانە:** شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، للالكائي، 176/1.

هێنان له بیدعه، چونكه هەموو بیدعەیەك سەرلێشێواویە، وە واز هێنـان لـە دوو بـەرەكی نـاكۆكی، وە دوور كەوتنـەوە و دانەنیـشتن لـە گـەڵ كەسـانی شـوێن كەوتووی هـەواو ئـارەزو و بیدعەچـی، وە دوور كەوتنـەوە لـە موناقەشـەو دەمـە دەمێ كردن و دوو بەرەكی و ناكۆكی لە دیندا.

پێنجەم: بیدعە سەرزەنشت كراوە لە چەند ڕوویەكەوە:

1 ـ ئەوەی زانراوە و سەلمێنراوە بە تاقی كردنەوە ئەوەیە: عەقڵ ناتوانێت هەموو خێرو چاكەو بەرژەوەندییەكانی خۆی دیاری بكات بە بـێ شـوێن كـەوتنی قورئـانی پـیرۆز و سـوننەتی پێغەمبـەر (g)، بۆیـە بیدعـە پێـچەوانەی شـوێن كەوتنی قورئان و سوننەتە.

2 ـ شەریعەتی ئیسلام كامل و تەواوە لە هەموو ڕوویەكەوە، بۆیـە بـە هـیچ شێوەیەك نە زیادەو (بیدعە) نە كەم و كوڕی وەرناگرێت.

3 ـ كەسی بیدعەچی شوێن كەوتووی هـەواو ئـارەزووی خۆیـەتی، دژایـەتی شەرع دەكات و لە شەرع لایداوە.

4 ـ بیدعەچی شوێنی هەواو ئارەزوی خۆی كـەوتووە، بـۆ؟ لەبـەر ئـەوەی عەقڵ هەركاتێك شوێنی شەرع نەكەوێت ئـەوە بێگومـان شـوێنی هـەواو ئـارەزوو كەوتووە.

5 ـ بیدعەچی خۆی خستۆتە ئاستی شەرع دانـەر كـە خـوای پـەروەردگار و پێغەمبەرە (g)، لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (g) شەرعیان داناوەو فەرمانیان بە مرۆڤ و جنۆكەكان كردووە تا لەسەری برۆن لێی لانەدەن، بەڵام كەسی بیدعەچی فەرمان دەكات بە خەڵكی بـە پیـچەوانەی فـەرمانی خـواو پێغەمبەر (g).

باسی چوارەم: هۆكارەكانی بیدعە كردن

چەندین هۆکار هەیە کە سەر دەکێشێت بۆ بیدعە کردن، لەو هۆکارانەی کە دەبێتە مایەی ئەنجامدانی بیدعە ئەمانەن:[1]

1 ـ **نەزانی و نە شارەزایی**، بەڕاستی دەردێکی زۆر کوشندەو ترسناکە، خـوای پەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾ ﴾ (الإسراء: ٣٦) .

واتە: ئەی ئینسان قسە لە شتێك مەكەو شوێنی شتێك مەكـەوە کـە عـیلم و زانیاریـت دەربـارەی نییـە، چـونکە بەڕاسـتی ئەندامـەکانی بیـستن و بیـنین و تێگەیشتن (دڵ) هەموویان بەر پرسیارن بەرامبەر ئەو ووتەو کردەوانەی کە بەبێ زانست و زانیاری دەوترێت یان دەکرێت.

وە هـەروەها خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ U T S R Q P
g f e d c b a ` _ ^] \ [Z Y X W V
m l k j i h ﴾ (الأعراف: ٣٣) .

واتە: ئەی پێغەمبەر(g) پێیان بڵێ: بەڕاستی پەروەردگاری مـن هەرچـی گوناهو خراپەکاریەکی نهێنی و ئاشکرا هەیە حەرامی کردووە، وە هەموو گونـاهو دەست درێژییەکی بە ناحەقی حەرام کردووە، وە حەرامی کردووە لەسەرتان کـە شـتێك بکـەن بـە هـاوەڵ و شـەریکی خـوای پـەروەردگار لـە کاتێکـدا خـوای پەروەردگار هیچ دەسەڵاتی پێنەداوەو هیچ بەڵگەیەکیشی دانەبەزاندووە لـە سـەر دروستێتی ئەو تاوانە گەورەیە، وە هەروەها خوای پەروەردگار حـەرامی کـردووە لەسەرتان کە لە خۆتانەوە بەناوی خواوە دوور لە هەموو زانیاری و زانستێك قسە بکەن و شت بڵێن.

عبداللهی کوڕی عَمرِو کوڕی العاص دەفەرموێت: گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (g) دەیفـەرموو: ((إِنَّ اللَّهَ لاَ يَنْتَزِعُ الْعِلْمَ مِنَ النَّاسِ انْتِزَاعًا وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعُلَمَـــاءَ

---

[1] بۆ شارەزابوون لە زۆربەی ئەم هۆکارانە، بڕوانە: الاعتصام للشاطبي، 1/287–365.

فَيَرْفَعُ الْعِلْمَ مَعَهُمْ وَيُبْقِى فِى النَّاسِ رُءُوسًا جُهَّالاً يُفْتُونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَيَضِلُّونَ وَيُضِلُّونَ))[80].

واتە: خوای پەروەردگار عیلم و زانیاری بە یەك جاری لە نێوان موسڵمانان‌دا هەڵناگرێتەوە، بەڵام بە مردنی زانایان عیلم و زانیاری لە ناو موسڵمانان‌دا بەرز دەکاتەوە، بە مردنیان زانیاری لە گەڵیان‌دا دەڕوات و نامێنێت، بۆیە لە ناو موسڵمانان‌دا کەسانێکی زۆر نەزان و نەفام دەمێننەوە، فەتوا بۆ موسڵمانان دەدەن بەبێ عیلم و زانیاری، بۆیە خۆیان سەرلێشێواون و سەریش لە موسڵمانان دەشێوێنن (گومڕان و خەڵکیش گومڕا دەکەن).

2 ـ **شوێن کەوتنی هەواو ئارەزوو:** یەکێك لەو هۆکارە ترسناکانەی کە موسڵمان بە هۆیەوە تووشی بیدعە دەبێت بریتیە لە شوێن کەوتنی هەواو ئارەزوو، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ يَٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلۡنَٰكَ خَلِيفَةً فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱحۡكُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلۡهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ à لَهُمۡ â شَدِيدُۢ بِمَا نَسُواْ يَوۡمَ ç è ﴾ (ص: 26) .

واتە: ئەی داود (u) بەڕاستی ئێمە تۆمان کردۆتە جێنشین لەم وڵاتەدا، فەرمانڕەوایی لە نێوان خەڵکدا بکە لەسەر بنچینەی حەق و ڕاستی، هەرگیز شوێنی هەواو ئارەزو مەکەوە، چونکە دەبێتە هۆی گومڕابوون و لادانت لە ڕێگای خوای پەروەردگار، چونکە بەڕاستی ئەوانەی کە لایان داوە لە ڕێبازی خوا، سزای بە ئێش و پڕ بەئازاریان بۆ هەیە، بە هۆی پشت گوێ خستنی لێپرسینەوەی ڕۆژی دوایی.

---

[80] متفق عليه: البخاري، كتاب الاعتصام بالكتاب والسنة، باب ما يذكر من ذم الرأي وتكلف القياس، 187/8، برقم 7307، ومسلم، كتاب العلم، باب رفع العلم وقبضه وظهور الجهل والفتن آخر الزمان، 2058/4، برقم 2673.

وه هەروەها دەفـەرموێت: ﴿5 6 7 8 9 : ; < = >
? @ A ﴾ (الكهف: 28) .

واتــە: ئــەی پێغەمبــەر (g) گوێڕایــەڵی کەسـێك مەکـەو شـوێنی کەسـێك مەکەوە کە ئێمە دڵیمان بێ ئاگا کردووە لە زیکرو یادی خۆمان (بـە هـۆی دونیـا ویـستیەوە) وە ئـەو کەسـە شـوێنی هـەواو ئـارەزوی خـۆی کـەوتووە و هـەموو کارەکانی بێ سەرو بەرەیەو لە سنور دەرچووە.

وه هەروەها دەفـەرموێت: ﴿ ! " # $ % & ' ( ) * +
, - . / 0 1 2 3 4 5 6 8 9 : ﴾ (الجاثية) .

واتە: ئایا نابینی ئەو کەسەی کە شوێنی هـەواو ئـارەزوی خـۆی کـەوتووەو کردوویەتی بە خوای خۆی، خوای پەروەردگاریش بە هۆی ئەو کارەیەوە گومڕای کـردووە (زانیـوێتی کـە شایـستەی ئەوەیـە) وە خـوای پـەروەردگار مـۆری داوە بەسەر گوێ و دڵ و دەرونیدا، وە پەردەی هێناوە بەسەر چـاویدا، جـا ئـیتر کـێ هەیە ڕێنمونی بکات و هیدایەتی بدات جگە لـە خـوای پـەروەردگار، ئایـا بـۆ بـیر ناکەنەوەو ئامۆژگاری وەرناگرن.

وه هــەروەها دەفــەرموێت: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ ۚ ﴿٥٠﴾﴾ (القصص:50) .

واتــە: کــێ هەیــە لــەو کەسـە گـومڕاو سەرلێـشێواو تـر بێـت کـە شـوێنی ئارەزووەکانی خۆی کەتووە و دوورە لە هیدایەت و ڕێنمونی خوای پەروەردگار.

وه هـــەروەها دەفـــەرموێت: ﴿إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَمَا تَهْوَى ٱلْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾﴾ (النجم: 23) .

واتــە: موشـریکان تــەنها شـوێنی هـەواو ئـارەزوو دەروونـە نەخۆشـەکانیان دەکـەون، لـە کاتێکدا بەڕاسـتی لـە لایـەن خـوای پەروەردگاریانـەوە ڕێنمـونی هیدایەتیان پێ گەیشتبوو (بەڵام شوێنی نەدەکەوتن).

2 ـ **شوێن كەوتن و دڵ پەیوەست بوون بە شوبهەكان:** كەسانی بیدعەچی كەسانێكن شوێنی شوبهە دەكەون، هەر بۆیە دەكەونە بیدعەوە، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ g h i j k l m n o p

q r s u v w x y z { | } ~ ٱلۡفِتۡنَةِ وَٱبۡتِغَآءَ

تَأۡوِيلِهِۦۖ وَمَا يَعۡلَمُ تَأۡوِيلَهُۥٓ إِلَّا ٱللَّهُۗ وَٱلرَّٰسِخُونَ فِي ٱلۡعِلۡمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ كُلّٞ مِّنۡ عِندِ ¶

إِلَّآ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ ٧ ﴾ (آل عمران: 7) .

واتە: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە كە قورئانی پیرۆزی بۆسەر تۆ "پێغەمبەر (g)" دابەزاندووە، هەندێك لە ئایەتەكانی دامەزراوو ڕوون و ئاشكران، كە بنچینەو بناغەی قورئانی پیرۆزن، وە هەندێك لە ئایەتەكانی ماناو واتای جۆراو جۆر هەڵدەگرن، جا ئەو كەسانەی كە لاری و لادان لە دڵیاندا هەیە حەز لە حەق و ڕاستی ناكەن بەڵكو شوێنی ئەو ئایەتانە دەكەون كە ماناو واتای جۆراو جۆر هەڵدەگرن بۆ ئەوەی فیتنەو ئاشوب و ناكۆكی و دووبەرەكی دروست بكەن، یان بۆ ئەوەی ماناو واتاكەی بە هەڵە لێك بدەنە، لە كاتێكدا لێكدانەوەی مانای ئەو ئایەتانە تەنها خوای پەروەردگار بە تەواوی دەیان زانێت، بۆیە كەسانی خاوەن عیلم و زانیاری زۆر شارەزاو ڕۆ لە زانستدا دەڵێن: ئێمە باوەڕی تەواو و دامەزراومان هەیە بە هەموو ئەو ئایەتانەی كە لە لایەن پەروەردگارمانەوەیەو فەرمایشتی ئەوە، بۆیە جگە لە كەسانی خاوەن بیرو هۆشەكان یادەوەری وەرناگرن و بیر ناكەنەوە لەم قورئانە.

3 ـ **پشت بەستن تەنها بە عەقڵ:** هەر كەسێك تەنها پشت بە عەقڵی خۆی ببەستێت و واز لە قورئانی پیرۆز و سوننەت بهێنێت ئەوە بێگومان كەسێكی گومڕاو سەرلێشێواو بیدعەچی دەبێت، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ p

q r s t u v w y z | { ~ ٱلۡعِقَابِ ٧ ﴾ (الحشر).

واتە: ئەی موسڵمانان ئەوەی کە پێغەمبەر (g) بۆی هێناون (لە قورئانی پیرۆز و سوننەت) وەریبگرن و هەر فەرمانێکی پێکردن بە گوێی بکەن، وە هەر شتێکی لێ قەدەغە کردن و نەهی لێ کردن یەکسەر لێی دوور بکەونەوە و مەیکەن، چونکە بەڕاستی خوای پەروەردگار زۆر بە توندی تۆڵە دەستێنێت لە کەسانێك کە سەرپێچی فەرمانەکانی پێغەمبەر (g) دەکەن.

وە هەروەها خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ ! " # $ % & ' ( ) * + , - . / 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 : ﴾ (الأحزاب: ٣٦) .

واتە: بۆ هیچ پیاوو ئافرەتێکی ئیماندار شیاو نییەو دروست نییە، کاتێك خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (g) بڕیاری شتێك بدەن، ئەوان سەر پشك بن (یان خۆیان بەسەر پشك بزانن) لە ئەنجامدانی ئەو کارەدا، چونکە هەرکەسێك سەرپێچی فەرمانەکانی خواو پێغەمبەرەکەی (g) بکات، ئەوە بێگومان کەسێکی گومڕاو سەرلێشێواوە بە ئاشکرا.

4 ـ **شوێن کەوتنی کوێرانە و دەمارگیری:** زۆربەی بیدعەچیەکان بە هۆی شوێن کەوتنی کوێرانە بۆ باوو باپیران و گەورەکانیان و دەمارگیری نادروستانەو بێ زانیاریانە بۆ پێشەواو مامۆستاکانیان تووشی بیدعە کردن بوونە، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ ! " # $ % & ' ( ) * + , - . / 8 ﴾ (البقرة: ١٧٠) .

واتە: ئەگەر بەو خەڵکە بوترێت: شوێنی ئەو بەرنامەو مەنهەج و ڕێبازە بکەون کە خوای پەروەردگار دایبەزاندووە، ئەوان دەڵێن: نەخێر ئێمە تەنها شوێنی ئەوە دەکەوین کە باوو باپیرانمان لەسەری بوونە و کردویانە.

بۆیە ئەهلی بیدەع کەسانی دەرچوو لە ڕێگای ڕاستی قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەر (g) کردەوە خراپ و زیادەکانیان (بیدعەکانیان) بۆ

ڕازێنراوەتـەوە، هــەروەك خــوای پــەروەردگار دەفــەرموێت: ﴿] ^ _ `
a b c e f g h i j k l n o p q
r t u v w x y ﴾(فاطر: ٨) .

واتە: ئایا ئەو کەسەی کە کردەوە ناشـیرین و خراپــەکانی (بیدعـەکانی) بـۆ ڕازێنراوەتەوە و بە چاك و جوانی دەزانێت؟! (وەك ئەو کەسـە وایـە کـە پێـوەری خوایی پێیە بۆ چاکەو خراپە)، بەڕاستی خوای پەروەردگار بییەوێت هەرکەسـێك سەرلێـشێواو بکـات بـە هـۆی خراپەکانیـەوە ئـەوە سەرلێـشێواوی دەکـات، وە بییەوێت هەرکەسێك هیدایەت بـدات ئـەوە هیدایـەتی دەدات و ڕێنمـونی دەکـات، بۆیە ئەی پێغەمبەر (g) تۆ خۆت مەفەوتێنە بە خەفەت خواردن لێیان (کاتێك ئیمان ناهێنن و کردەوەی چـاکە ناکـەن)، چـونکە خـوای گـەورە زۆر زانایـەو بـە ئاگایە بەو کارانەی کە ئەوان ئەنجامی ئەدەن.

وە هەروەها خوای پەروەردگار حاڵی کەسانی بێباوەڕو بیدعەچـی و شـوێن کـەوتوانی هــەواو و ئارەزومــان بـۆ ڕوون دەکاتــەوەو دەفــەرموێت: ﴿ E F
G H I J K L M N O P Q R S T
U V W X Y ﴾(الأحزاب: 66-67) .

واتە: لەو ڕۆژەدا (کە ڕۆژی قیامەتە) دەم و چاوو ڕوخساریان ئەم دیوو ئـەو دیوی پێدەکرێت لە ناو ئاگری دۆزەخـدا (تـا چـاك سـزا بکێـشن و بـسوتێن) لـەو کاتەدا بەدەم ناڵەو هـاوارەوە دەڵـێن: ئـای خۆزگـە شـوێنی فەرمانـەکانی خـوای پەروەردگار و پێغەمبـەر (g) بکەوتینایـەو شـوێنی هـیچ ڕچـەڕێ و مەنهـەج و ڕێبازێك نەکەوتینایە، وە دەڵێن: ئەی پەروەردگارمان بەڕاستی ئێمـە مـل کـەچ و گوێڕایەڵی گەورەو دەسەڵاتدارو ئاغاکانمان بووین، بۆیە هەر ئەوان ڕێگەو ڕێبازی

حەق و ڕاستیان لێشێواندین و سەرگەردانیان کردین (بۆیە گیرۆدەی ئاگرن و لە ناو دۆزەخدا سزای توند و بە ئێش دەدرێن).

5 ـ **دانیشتن و تێکەڵاو بوون لە گەڵ کەسانی خراپ و بیدعەچیدا**: یەکێك لەو هۆکارانەی کە موسڵمان بە هۆیەوە تووشی بیدعە دەبێت و بیدعەو خراپەی پێ بڵاو دەبێتەوە بریتیە لە: دانیشتن و تێکەڵاو بوون لە گەڵ کەسانی خراپ و بیدعەچیدا، بۆیە خوای پەروەردگار ئەوەی بۆمان ڕوون کردۆتەوە کە دانیشتن و تێکەڵاو بوون لە گەڵ کەسانی خراپدا پەشیمانی دواڕۆژی لە دوایە، هەروەك دەفەرموێت: ﴿ g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z { | } ~ إِذْ جَآءَنِيۗ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولٗا ﴿٢٩﴾ ﴾ (الفرقان: 27-29) .

واتە: ڕۆژێك دێت (کە ڕۆژی قیامەتە) ستەم کارو بێباوەڕ قەپ دەکات بەهەر دوو دەستی خۆیداو گاز لە هەردوو دەستی خۆی دەگرێت لە پەشیمانیدا، دەڵێت: خۆزگە لە گەڵ پێغەمبەردا (g) ڕێگەو ڕێبازی ئیمان و ئیسلامەتیم بگرتایەتە بەر. هاوارو ڕۆڕۆ بۆ خۆم خۆزگە لە دونیادا فلانە کەسم نەکردایەتە هاوەڵ و دۆستی خۆم، چونکە بەڕاستی سەری لێشێواندم و گومڕای کردم. بەڕاستی گومڕاو سەرلێشێواوی کردم لە بەرنامەو ڕێبازی خوا، دوای ئەوەی کە مەنهەج و ڕێبازو بەرنامەی خواو پێغەمبەرم (g) پێگەیشتبوو، شەیتان هەموو کاتێك هانی مرۆڤ دەدات بۆ بێباوەڕی و خراپەکاری، وە لە دوایشدا پشتی لێ هەڵدەکات.

وە هەروەها خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ وَإِذَا رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ فِيٓ ءَايَٰتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِۦۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ ٱلشَّيْطَٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ ٱلذِّكْرَىٰ مَعَ ٱلْقَوْمِ à ﴿٦٨﴾ ﴾ (الأنعام: ٦٨) .

واتــە: ئــەی پێغەمبــەر (g) کاتێــك ئەوانــەت بینــی کــە دەم دەخەنــە ئایەتەکانی ئێمە و گاڵتە جاڕی پێدەکەن، لەو کاتەدا تۆ پشتیان تێ بکـەو کـۆڕو دانیشتگاکەیان بەجێ بهێڵە هەتا ئەو کاتەی دەچنە ناو باسێکی تـرەوەو (باسـی ئایەتەکانی ئێمە ناکەن بە گاڵتە جاڕییەوە) وە ئەگەر شەیتان لـەبیری بردیتـەوە (کە دوور بکەویتەوە لێیان) پـاش بـە بـیر هاتنـەوەت دامەنیـشەو کـۆڕ مەبەسـتە لەگەڵ کەسانی بێباوەڕو ستەمکاردا.

وە هــــەروەها دەفــــەرموێت: ﴿ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَٰبِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُواْ مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْكَٰفِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾ ﴾ (النساء: 140) .

واتە: بەڕاستی خوای پەروەردگار لـە قورئـانی پـیرۆزدا بـۆی دابەزانـدوون و فەرمانی پێ کردوون: کە هەر کاتێك لە جێیەکدا گوێتان لێ بوو کوفرو بێباوەڕی و گاڵتەجاری بە ئایەتەکانی خوا دەکرا، ئەوە ئەی (موسڵمانان) دامەنیشن لەگەڵ ئەوانەدا هەتا باسەکەیان نەگۆڕن، بۆیە ئەگەر ئێوە دابنیـشن و گـوێ نـەدەن بـە فەرمانی خوا، ئەوە بێگومان ئێوەش لەو کاتەدا وەکو ئـەوانن، بەڕاسـتی خـوای پەروەردگار هەموو دوو ڕووەکان و بێباوەڕەکان لـە نـاو دۆزەخـدا کۆدەکاتـەوەو سزایان دەدات.

وە پێغەمبەر (g) دەفـەرموێت: ((مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ الـــسُّوءِ؛ كَحَامِلِ الْمِسْكِ، وَنَافِخِ الْكِيرِ؛ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْـــهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وإِمَّا أَنْ تَجِــدَ رِيحًــا خَبِيثَةً))[81].

(81) متفق عليه من حديث أبي موسى الأشعري t : البخاري، كتاب الذبائح والـصيد، بـاب الـسمك، 287/6، برقم 5534، ومسلم، في كتاب البر والصلة، باب استحباب مجالسة الصالحين، ومجانبـة قرنـاء السوء، 2026/4، برقم 2628.

واته: نمونەی کۆڕو دانیشتن لە گەڵ کەسی چاکدا، وەهاوڕێیەتی کردن و دانیشتن لە گەڵ کەسی خراپدا، وەکو: هەڵگری بۆنی میسك (بۆن فرۆش) و فوکەر بە کورەدا (ئاسنگەر)وایە، بۆیە هاوڕێیەتی کردنی کەسی یەکەم وەکو بۆن فرۆشێك وایە یان ئەوەتا بۆنی خۆشی لێ دەکڕیت، یان بۆنی خۆشت پێدەبەخشێت، یان بۆنی خۆشی لێ دەبینیت و بۆنی دەکەیت، بەڵام ئاسنگەرەکە یان پریشکی کورەکەی جلەکانت دەسوتێنێت، یان بۆنی ناخۆش دەبینیت و هەڵیدەمژیت.

6 ـ **بێ دەنگ بوونی زانایان بە رامبەر بیدعەو شاردنەوەی عیلم:** بێ دەنگ بوونی زانایان بە رامبەر کردنی بیدعەو شاردنەوەی ئەو عیلم و زانیارییەی کەلایانە یەکێکە لە هۆکارەکانی سەرهەڵدانی بیدعەو خراپەکاری لە ناو خەڵکیدا، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ p q r s t u v w x y z

{ | } ~ ٌ أُوْلَٰٓئِكَ يَلۡعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلۡعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ (١٥٩) إِلَّا ٱلَّذِينَ ©

وَأَصۡلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيۡهِمۡۚ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ´ ﴾ (البقرة: 159-160)

.

واتە: بەڕاستی ئەو کەسانەی کە بەرنامەو ڕێنمونیەکانی ئاشکرای ئێمە دەشارنەوە کە ناردوومانە، دوای ئەوەی کە بۆ خەڵکیمان ڕوون کردۆتەوە لە قورئانی پیرۆزدا، ئا ئەوانە خوای پەروەردگار لە ڕەحم و بەزەیی خۆی دووریان دەخاتەوەو بە نەفرەتیان دەکات، وە فریشتەکان و هەموو خەڵکیش بە نەفرەتیان دەکەن، جگە لەوانەی کە تەوبەیان کردووەو ئەو حەقیقەت و ڕاستیانەیان ڕوون کردۆتەوە کە جاران شاردبویانەوە، ئا ئەوانە تەوبەو گەڕانەوەیان لێ وەردەگرم، وە بەڕاستی تەنها من زۆر تەوبە وەردەگرم و وەزۆر بەبەزەیی و بە ڕەحمم.

وه هــەروەها دەفــەرموێت: ﴿ x y z { | } ~ ٱلۡكِتَٰبِ
وَيَشۡتَرُونَ بِهِۦ ثَمَنٗا قَلِيلًا أُوْلَٰٓئِكَ مَا يَأۡكُلُونَ © بُطُونِهِمۡ إِلَّا ٱلنَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ يَوۡمَ
ٱلۡقِيَٰمَةِ وَلَا ´ µ ¶ ¸ ﴿١٧٤﴾ ﴾ (البقرة: ١٧٤) .

واتە: بەڕاستی ئەوانەی کە وەحی(سروش) خـوای پـەروەردگار دەشـارنەوە کە لە کتێبەکاندا دایبەزانـدووە (تـەورات و ئینجیـل و قورئـان) بـەو شـاردنەوەیە نرخێکـی کـەم بـە دەسـت دێـنن (ئایەتـەکانی خـوای پـەروەردگار دەفرۆشـن بـە نرخێکی زۆر کەمی دونیا لە بەر بەرژەوەندی خۆیان، ئەو کەسانە ئەگـەر هـەموو دونیاشیان دەست بکەوێت هێشتا هەر کەمـە بەرامبـەر ئـەو کارەیـان) ئـا ئەوانـە تــەنها ئـاگر دەخـۆن و سـکیانی لـێ پـڕ دەکـەن، وە لـە ڕۆژی قیامەتـدا خـوای پەروەردگار قسەی بەزەیی و بەڕەحمیان لەگەڵدا ناکات، وە پاکیان ناکاتەوە لەو تـاوان و خراپەکارییـەی کـە کردبویـان لـە دونیـادا (تـا سـزایان نـەدات ئەگـەر کەسـانێکی بێبـاوەڕ نـەبن، خـۆ ئەگـەر بێبـاوەڕ بـبن بـەو کـارە ئـەوە بـە هـیچ شێوەیەك لەو تاوانە پاك نابنەوەو لە دۆزەخیشدا دەرناچن) وە سزای زۆر توندوو بە ئێشیان بۆ هەیە.

وه هــەروەها دەفــەرموێت: ﴿ ! " # $ % & ' (
) * + , - . / 0 1 2 4 5 6
7 ﴾ (آل عمران: ١٨٧) .

واتە: خوای پەروەردگار پـەیمانی لـەو کەسـانە وەرگرتـووە کـە کیتـابی بـۆ دابەزانـدوون تــا ڕوونــی بکەنــە بــۆ خــەڵکی و مەبەســتەکانی بــاس بکــەن و نەیشارنەوە، بـەڵام گوێیـان پێنـەداو خسـتیانە پـشتیانەو بـە نرخێکـی هـەرزان فرۆشــتیان، ئـــای چـــەند کـــارێکی خراپیـــان کـــردووە؟ ئایەتـــەکانی خـــوای پەروەردگاریان فرۆشتووە بە ماڵێکی کەمی دونیا.

بۆیە خوای پەروەردگار بە واجب و پێویستی داناوە لەسەر کۆمەڵێك لە موسڵمانان کە بانگەواز بکەن و فەرمان بکەن بە چاکەو ڕێگری بکەن لە خراپە، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ f g h i j k l m n o p | r s t u ﴾(آل عمران: ١٠٤)

.

واتە: پێویستە لەسەر ئێوەی موسڵمان کە کۆمەڵێکتان تیابێت بانگەواز بکەن بۆ خێرو چاکە، فەرمان بکەن بە کردنی هەموو خێرو چاکەیەك، وە ڕێگری بکەن لە هەموو تاوان و خراپەیەك، بەڕاستی ئا ئەوانە سەرکەوتوو و سەرفرازن.

أبوسعيد الخدري (t) لە پێغەمبەری خواوە(g) فەرمودەیەکمان بۆ دەگێڕێتەوە، کە فەرموویەتی: ((مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ, فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ, وَذَلِكَ أَضْعَف الْإِيمَان))[82].

واتە: هەر یەکێك لە ئێوە ئەی موسڵمانان خراپەو تاوانکاریەکی بینی با بیگۆڕێت بە هێزو دەسەڵاتی، ئەگەر ئەو موسڵمانە نەی توانی ئەو تاوان و خراپەیە بەدەستەکانی بگۆڕێت ئەوە با بەدەمی بیگۆڕێت (بە ئامۆژگاری، یان بە توڕە بوون)، خۆ ئەگەر نەیتوانی بە زمانیش ئەو تاوان و خراپەیە بگۆڕێت ئەوە با بەدڵ بیگۆڕێت (بە دڵ پێی ناخۆش بێت) ئەوەش نیشانەی بوونی لاوازترین ئیمانە لەو کەسەدا.

ئەم فەرموودە پیرۆزە ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە بانگەواز کردن بۆ کردنی کاری چاکە و ڕێگری کردن لە تاوان و کاری خراپە پێویستە لە سەر هەموو موسڵمانێك بە پێی تواناو زانیارییەکەی.

---

[82] رواه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان كون النهي عن المنكر من الإيمان وأن الإيمان يزيد وينقص وأن الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر واجبان، 69/1، برقم 49.

عبدالله كوڕى مسعود (t) دەفەرموێت: پێغەمبەر (g) فەرمویەتی: ((مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّه فِي أُمَّته قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّته حَوَارِيُّونَ وَأَصْحَاب يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ. ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُف مِنْ بَعْدهمْ خُلُوف يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ, وَيَفعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ. فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِن. وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِن. وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِن. لَيْسَ وَرَاء ذَلِكَ مِنْ الْإِيمَان حَبَّة خَرْدَل))[83].

واتە: هیچ پێغەمبەرێك (g) نەبووە كە خوای پەروەردگار پێش من ناردبێتی ئیللا كۆمەڵێ هاوەڵ و دۆست و سەرخەری هەبووە، ئەوانە شوێنی سوننەتەكانی دەكەوتن و بە فەرمانی كاریان دەكرد، بەڵام دوای ئەوان كۆمەڵێك هاتن ئەوەی كە دەیڵێن خۆیان نایكەن، وە چەند كارێك دەكەن كە فەرمانیان پێ نەكراوە بیكەن، بۆیە هەركەسێك بەدەستی جیهادیان بكات ئەوە ئیماندارە، وە هەركەسێك بەزمانی جیهادیان بكات ئەوە ئیماندارە، وە هەركەسێك بەدڵی جیهادیان بكات ئەوە ئیماندارە، وە لە دوای ئەم سێ قۆناغەوە بە ئەندازەی دەنكە خەرتەلەیەك ئیمان نییە.

أبوهريرة (t) دەفەرموێت: پێغەمبەر (g) فەرمویەتی: ((مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ يَعلمُهُ فَكَتَمَهُ أُلْجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ))[84].

واتە: هەركەسێك پرسیاری دەربارەی زانستێكی شەرعی لێ بكرێت لە كاتێكدا دەیزانێت بەڵام شاردیەوە بۆی ڕوون نەكردەوە، ئەوە لە ڕۆژی قیامەتدا لغاو دەكرێت بە لغاوی ئاگرین.

7 ـ **خۆ شوبهاندن بە بێباوەڕان و لاسایی كردنەوەیان: گەورەترین هۆكار بۆ كردن و بڵاو بوونەوەی بیدعە لە نێوان موسڵماناندا بریتیە لە خۆ شوبهاندن بە**

---

[83] رواه مسلم، كتاب الإيمان، باب كون النهي عن المنكر من الإيمان، 70/1، برقم 50.

[84] الترمذي، في كتاب العلم، باب ما جاء في كتمان العلم، 29/5، برقم 2649، وأبو داود، في العلم، باب كراهية منع العلم، 321/3، برقم 3658، وابن ماجه، في المقدمة، باب من سئل عن علم فكتمه، 98/1، برقم 266، ومسند أحمد، 263/2، 305، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي، 336/2، وصحيح سنن ابن ماجه، 49/1.

بێباوەڕان و لاسایی کردنەوەیان، ئەوەی بەڵگە بێت لەسەر ئەم خاڵە ئەو فەرمودەیەیە کە أبي واقد الليثي (t) لە پێغەمبەرەوە (g) دەیگێڕێتەوە، کە دەفەرموێت: ((خَرَجنا مَعَ رَسولِ اللهِ r إلى حُنَينَ، وَنَحنُ حَديثُو عَهدٍ بِكُفرٍ، وَكانُوا أسلَمُوا يَومَ الفَتحِ، قالَ: فَمَرَرنا بِشَجَرَةٍ فَقُلنا يا رَسولَ اللهِ r ، اجعَل لَنا ذاتَ أنواطٍ كَما لَهُم ذاتُ أنواطٍ؟ وَكان لِلكُفّارِ سِدرَةٌ يَعكُفُونَ حَولَها، وَيُعَلِّقونَ بِها أسـلِحَتَهُم يَدعُونَها ذات أنواطٍ، فَلَمّا قُلنا ذلكَ لِلنَّبِيِّ r قالَ: اللهُ أكبَرُ، قُلتُم وَالذي نَفسِي بِيَـدِهِ كَما قَالَت بَنُو إسرائيلَ لِمُوسَـى: / 0 1 2 3 4 6 7 8 9 : الأعراف: ١٣٨) لَتَركَبُنَّ سَنَنَ مَن كانَ قَبلَكُم))[85].

(أبو واقد) دەفەرمووێت: لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (g) دەرچووین بۆ غەزای حونەین، لە کاتێکدە کە ئێمە نزیك بووین لە بێباوەڕییەوە، چونکە هەندێکمان تازە موسڵمان ببووین پێش فەتحی شاری مەککە، ئەبی واقد دەفەرمووێت: تێپەڕیتین بە تەنیشت دارێکدا ووتمان: ئەی پێغەمبەر (g) تۆش دارێکمان بۆ دیاری بکە تا شمشێرو تیرو ڕمەکانمانی پێ هەڵواسین هەروەك چۆن هاوەڵ بڕیاردەران دارێکیان داناوە شمشێرو تیرو ڕمەکانیانی پێوە هەڵدەواسن باوەڕیان وایە پیرۆزەو سەریان دەخات (هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (g) هەندێکیان وایان ووت باوەڕیان وابوو ئەگەر ئەو کارە بکەن ئەوە سەر دەکەون)، موشریکەکان دارێکیان هەبوو لە دەوری دەمانەوەو بە دەوریدا دەسوڕانەوە و شمشێرو تیرو ڕمەکانیان پێوە هەڵدەواسی پێیان دەوت: (ذات أنواط)، أبي واقد دەفەرمووێت: کاتێك ئەو شتەمان بە پێغەمبەر (g) ووت، زۆر تورە بوو و فەرمووی: "الله أكبر" واتە: خوا لە هەموو کەس و شتێك گەورەترە، سوێند بەو

---

[85] أخرجه بلفظه، أبو عاصم في كتاب السنة، 37/1، برقم 76، وحسن إسناده الألباني في ظلال الجنة في تخـريج السنة، المطبوع مع كتاب السنة، 37/1، وأخرجه الترمذي بنحوه، في كتاب الفتن، باب ما جاء لتركبن سنن مـن كان قبلكم، 475/4، برقم 2180، وقال: هذا حديث حسن صحيح، وانظر: النهج السديد في تخريج أحاديـث تيسير العزيز الحميد، لجاسم بن فهيد الدوسري، ص64–65.

خوایەی کە گیانی منی بە دەستە شتێکتان ووت، هەر چۆن (بنو إسرائيل) شـوێن کەوتوانی پێغەمبـەر موسى (u) بـە موسـایان (u) ووت: ﴿ / 0 1 2 3 4 6 7 8 9 ﴾ ئـەی موسـى (u) پەرسـتراوێکمان بـۆ دابنــێ هەرچـۆن ئـەوان (موشـریکان) پەرسـتراویان هەیـە، موسـى (u) فـەرمووی: بەڕاسـتی ئێـوە گـەلێکی نـەزانن، پێغەمبـەر (g) فـەرمووی: بەڕاسـتی ئێـوە شوێنی مەنهەج و ڕێبازی پێش خۆتـان دەکـەون (واتـە: شـوێنی گـاورو جولەکـە دەکەون).

ئـەم فەرموودەیـە بەڵگەیـەکی ڕوون و ئاشـکرایە لەسـەر ئـەوەی کـە خـۆ لێکچواندن و شوێن کەوتنی موشریکان وای لە گەلەکەی پێغەمبەر موسى (u) کرد تا داوای ئەو کارە خراپەی لێ بکەن، وە هەر ئەوەش بـوو وای لـە هـاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (g) کرد تا داوای لێ بکەن دارێکیان بۆ دابنێـت و ئـەوانیش بە پیرۆزو گەورەی بزانن جگە لە خوای پـەروەردگار، کـە زۆر بەداخـەوە زۆربـەی موسـڵمانانی ئـەمڕۆ بـەو شـێوەیەن کـە شـوێنی کـافران کـەتوون و لاسـاییان دەکەنەوە لە زۆربەی کارە بیدعەو تازە داهێنراو شیرکیەکاندا وەکو: جەژنـەکانی لە دایك بوون و بیدعەو تازە داهێنراوەکانی مردوو، وە خـانوو دروسـت کـردن لـە سـەر گۆڕەکـان، موسـڵمانی خۆشەویـست ئـەوەی کـە گومـانی تیـا نییـە شـوێن کەوتنی ڕێگاو مەنهەجی گـاورو جولەکـەو بێبـاوەڕان دەرگایەکـە لـە دەرگاکـانی هەواو ئارەزوو[86].

ئەوەی زیاتر ئەم باسەمان بۆ ڕوون بکاتەوە ئەو فەرمودەیەیـە کـە أبوسعيد الخدري بۆمان دەگێڕێتەوە لە پێغەمبەری خواوە (g) کە فەرمویەتی: ((لَتَتَّبِعُنَّ

---

(86) **بروانە:** تنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطـار، للـدكتور صـالح السـحيمي، ص147، ورسائل ودراسات في الأهواء والافتراق والبدع وموقف السلف منها، للدكتور ناصـر العقـل، 170/2، وكتاب التوحيد، للدكتور العلامة صالح الفوزان ص87.

سَنَنَ من كان قبلكم: شِبراً بشبرٍ، وذراعاً بذراعٍ، حتى لو دخلوا في جحر ضبٍّ لاتبعتموهم، قلنا: يا رسول الله، اليهود والنصارى؟ قالَ: فَمَن))[87].

واته: ئێوە ئەی موسڵمانان شوێنی گەلانی پێش خۆتان دەکەون: بست بە بست و باڵ بە باڵ، هەتا ئەوان بچنە ناو کونی بزن مژۆکەوە ئێوەش دەچنە ناویەوەو شوێنیان دەکەون، ووتمان: ئەی پێغەمبەری خوا (g) مەبەستت گاورو جولەکەیە کە ئێمە شوێنیان دەکەوین، فەرموی: بەڵێ ئەی کێی تر هەیە.

زانای پایە بەرز ئیمامی النّووي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت:** السُّنَن: **ڕێگایە، مەبەست بە:** (الشّبر، والذّراع، وجحر الضّب) **: نموونە هێنانەوەیە بەوەی کە موسڵمانان زۆر بە خێرایی شوێنیان دەکەون لەسەر پێچی و تاواندا، نەك لە بێباوەڕیدا، بەڕاستی لەم فەرموودەیەدا موعجیزەیەکی ڕوون و ئاشکرای تێدایە سەبارەت بەوەی کە پێغەمبەر (g) هەواڵی پێداوە کە بەڕاستی لە ناو موسڵماناندا ڕویداوە.**

لەمەوە بۆمان دەردەکەوێت کە بست بە بست و باڵ بە باڵ، هەتا ئەوان بچنە ناو کونی بزن مژۆکەوە ئێوەش دەچنە ناویەوەو شوێنیان دەکەون، هێنانەوەی نمونەیەکی بەرچاوە لەسەر ئەوەی کە موسڵمانان هەندێکیان شوێنی گاورو جولەکە دەکەون لە هەموو ئەو کارانەی کە نەهیان لێ کراوە، بۆیە پێغەمبەر (g) ئاگاداری کردوینەتەوە لەوەی کە خۆمان لێك نەچوێنین بە کەسانی جگە لە موسڵمانان، هەروەك دەفەرموێت: ((بُعِثْت بِالسَّيْفِ بَيْن يَدَيْ

---

[87] متفق عليه: البخاري، كتاب الاعتصام بالكتاب والسنة، باب قول النبي **r**: "لتتبعن سنن من كان قبلكم"، 191/8، برقم 7320، ومسلم، كتاب العلم، باب اتباع سنن اليهود والنصارى، 2054/4، برقم 2669.

السَّاعَة حَتَّى يُعْبَد اللَّه وَحْده لَا شَرِيك لَهُ, وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْت ظِلّ رُمْحِي. وَجُعِلَ الذِّلَّة وَالصِّغَار عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي. وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ))[88].

واته: من نێردراوم وەکو پێغەمبەرێك (g) لەبەر دەستی قیامەتدا بە شمشێر (جیهاد بکەم لە گەڵ بێباوەڕاندا) هەتا خوای پەروەردگار بەتاك و تەنها بپەرسترێت و بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیارنەدرێت (واتە: تێبکۆشم لەگەڵ موشریکاندا تا واز لە دارو بەردو بت پەرستی بهێنن و تەنها خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستن)، وە ڕزقم لە ژێر سێبەری ڕمەکەمدایە (واتە: کاتێ غەزا دەکەم ئەو ماڵەی بێباوەڕان دەکەوێتەژێر دەستم حەلاڵە بۆم)، وە سەرشۆڕی و بچوکی بۆ ئەو کەسەیە کە بە پێچەوانەی فەرمانەکانی من دەجولێتەوە، وە هەر موسڵمانێك خۆی لێك بچوێنێت بە گەلێك جگە لە موسڵمانان ئەوە وەکو ئەوان وایە و لەوانە.

8 ـ **پشت بەستن بە فەرمووده لاوازو هەڵبەستراوەکان**: یەکێك لەو هۆکارانەی کەسەر دەکێشێت بۆ کردنی بیدعەو بڵاو بوونەوەی پشت بەستن بە فەرمووده لاوازو هەڵبەستراوەکان، زۆربەی هەرەزۆری کەسانی بیدعەچی پشت دەبەستن بەو فەرمودە لاوازو بێهێزو درۆیانەی کەهەڵبەستراون بەدەم پێغەمبەری خواو (g)، ئەو فەرموودانەی کە زانایانی فەرمودەناس و شارەزا لە بواری گێڕانەوەی فەرمودەدا پشتیان پێ نابەستن، بەڵام ئەهلی بیدەع ئەو فەرمووده ڕاست و دروست و صەحیحانە ڕەت دەکەنەوەو وەری ناگرن ئەگەر پێچەوانەی ئەو بیرو بۆ چوون و بیدعەیە بێت کەلەسەرین، هەر بۆیە بەو هۆیەوە بە هیلاك چوون و خەسارەو مەند بوون، ولا حول ولا قوة إلا بالله.

9 ـ **زیادەڕەوی کردن لە پلەو پایەی پێغەمبەران** (علیهم الصلاة والسّلام) **و پیاوچاکاندا**: بەڕاستی گەورەترین هۆکارە بۆ دەرکەوتن و پەرەسەندنی بیدعە،

---

[88] أحمد في المسند، 50/2، 92، وصحح إسناده أحمد محمد شاكر في شرحه للمسند برقم 5114، 5115، 5667، من حديث ابن عمر (رضي الله عنهما).

بەڕاستی هۆكاری شەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار هـەمووی لـەم ڕێگایـەوە بووە، چونكە خەڵكی لە دوای پێغەمبەر ئادەم (u) تا دە سـەدە لەسـەر بـیرو باوەڕێكی پاك و خوا بە تەنها پەرستی بوون، بـەڵام دوای ئـەو ماوەیـە خـەڵكی دڵیان پەیوەست كرد بە پیاو چاكانەوە (لـە ڕووی هـاوار بـۆ كـردن، بـاوەڕ بـوون بەوەی كە پیاو چاكان دوای مردنیان سودو زیانیان بەدەستە وە دەتوانن شیفای نەخۆش بدەن....)، وە زیادە ڕەویان تیـا كـردن تـا وای لـێ هـات پەرسـتیانیان جگە لە خوای پەروەردگار .

بۆیە خوای پەروەردگار پێغەمبەر نوحی (u) نارد تا خەڵكی بانگ بكـات بـۆ پەرسـتنی خـوای پـەروەردگار بـە تـاك و تـەنها و واز هێنـان لـە پەرسـتنی پێغەمبـەران (علـيهم الـصلاة والـسّلام) و پیاوچـاكان و دارو بـەردەكان، بۆیـە پێغەمبەرانیش (عليهم الصلاة والسّلام) كاتێك خوای پەروەردگار ناردیانی بەهـەمان شێوە ئەو بانگـەوازەیان كـرد[89] ، وە زیـادەڕەوی كـردن لـە پیاوچـاكان جـاری واهەیـە دەبێتـە شـیرك وەكـو: زیـاد ڕێـز گـرتن لـە پێـشەواو پیاوچـاكان و بـەرز كردنەوەیان زیاد لە پلەو پایەی خۆیان تا وای لێدێت لە كۆتاییـدا دەپەرسـترێن، وە زیادەڕەوی جاری واهەیە لە دیندا دەكرێت: ئەویش بە زیادەڕەوی كـردن لـەو شەرعەی كە خوای پەروەردگار دایناوە، یان زۆر توند بـوون لـە جێبـەجێكردنی شەرعدا، یان كافر كردنی موسڵمانێك بە ناحەق، زیـادەڕەوی لـە ڕاسـتیدا بریتیـە لە: دەرچوون وبەزاندنی سنور لە بیروباوەڕو كردەوەكاندا، ئەویش بـە دەربڕینـی سوپاسێكی زیاد بۆ شتێك ، یان زۆر سەرزەنشت كردنـی شـتێك بـەو پێیـەی كـە شایستەیەتی[90] ، بۆیە خوای پەروەردگار ئاگاداری كردوینەتەوە كە زیادەڕەوی نەكەین هەتا لە عیبادەت و پەرستنیشدا، هەروەك پەروەردگار بە ئەهلی كیتـابی فەرمووە: ﴿ ! " # $ % & ^ ﴾ (النساء: ١٧١) .

---

[89] بڕوانە: البداية والنهاية، لابن كثير، 106/1.

[90] بڕوانە: إقتضاء الصراط المستقيم، لإبن تيمية، 289/1.

واتە: ئەی ئەهلی کیتاب (مەبەست پێیان گاورەکانن) زیادەڕەوی مەکەن لە دینەکەتاندا (ووتەیەك، کردەوەیەك زیاد مەکەن لەدینەکەتاندا کە خوای پەروەردگار فەرمانی پێنەکردوون تا بیکەن).

وە هەروەها پێغەمبەر (g) ئاگاداری کردوینەتەوە کە زیادەڕەوی نەکەین، هەروەك إبن عباس (رضي الله عنهما) لە پێغەمبەرەوە (g) بۆمان دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: ((إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوُّ فِي الدِّينِ))[91].

واتە: ئاگادارتان ئەکەمەوەو ئەتان ترسێنم لە زیادەڕەوی کردن و ڕۆچون لە دیندا بە شێوەیەکی ناشەرعی، چونکە قەومانی پێش ئێوە لەناو چوون بە زیادەڕەوی کردن و ڕۆچون لە دیندا بە شێوەیەکی ناشەرعی و نادروست.

لەم فەرمودەیەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە زیادەڕەوی کردن لە دیندا گەورەترین هۆکارە بۆ شەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار و کردنی بیدعەو شوێن کەوتنی هەواو ئارەزوو[92]، هەر لەبەر ترسناکی زیادەڕەوی کردنە لە دیندا کە پێغەمبەر (g) ئاگاداری کردوینەتەوە تا زیاد لە سنور دەرنەچین و زیادەڕەو نەبین لە پیاهەڵدان بە پلەو پایەی هیچ کەسێکدا، هەروەك فەرموویەتی: ((لاَ تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ))[93].

---

[91] النسائي، كتاب المناسك، باب التقاط الحصى 268/5، وابن ماجه، كتاب المناسك، باب قدر حصى الرمي 1008/2، وأحمد 347/1، وصحح إسناده شيخ الإسلام ابن تيمية في اقتضاء الصراط المستقيم 289/1.

[92] **بڕوانە:** إقتضاء الصراط المستقيم، لابن تيمية، 289/1، والاعتصام للشاطبي، 329/1–331، ورسائل ودراسات في الأهواء والبدع وموقف السلف منها، للدكتور ناصر العقل، 171/1، 183، والغلو في الدين في حياة المسلمين المعاصرة، للدكتور عبد الرحمن ابن معلا اللويحق، ص77-81، والحكمة في الدعوة إلى الله عز وجل، لسعيد بن علي [الكاتب]، ص379.

[93] البخاري، كتاب الأنبياء، باب قول الله تعالى: {واذكر في الكتاب مريم...}، 171/4، برقم 3445.

واتە: زیـاد بەشان و شەوکەتمدا هەڵمەدەن و لە سنوری بەندایەتیەوە دەرم مەکـەن بـۆ سـنوری خوایـەتی و پەرسـتراوێتی، هـەروەك چـۆن گاورەکـان زیادەڕەویـان کـرد لـە (عیـسای کـوڕی مـریەم) (u) هەنـدێکیان ئەوەنـدە زیادەڕەویـان کـرد تیایـدا ووتیـان خوایـە، هەنـدێکیان ئـەڵێن کـوڕی خوایـە وە بۆچونی تریشیان هەیە تێیدا، بۆیـە پێغەمبـەر (g) فەرموویـەتی: مـن تـەنها بەندەی خوام، بۆیە دەربارەی من بڵێن و باوەڕتان وابێت کە بەندەو پێغەمبـەری خوام (g).

موسـڵمانی خۆشەویـست پێغەمبـەری خـوا (g) بەرامبـەر بـە خـوای پەروەردگار تەنها بەندەو مرۆڤێکە وەکو سەرجەم مرۆڤەکانی تر، بەڵام بەرامبـەر بە ئێمە پێغەمبەرێکی (g) ڕەوانە کراوە لە لایـەن خـوای پـەروەردگارەوە کـە باوەڕ پێبوون و شوێنکەوتن و گوێڕایـەڵی کردنـی و پـێش خـستنی فەرمانـەکانی بەسەر فەرمانی مرۆڤەکاندا پێویست و واجبە و نیشانەی باوەڕداری و گوێڕایـەڵی کردنتە بۆی، وە باوەڕ پێنەبون و شوێن نەکـەوتن و گوێڕایـەڵی نـەکردن و پـێش خستنی فەرمانی مرۆڤەکانی تر بەسەریدا نیشانەی بێ باوەڕی و ئیمان لاوازییـە، بۆیە خۆشەویستی پێغەمبـەر (g) بـەدەم نابێـت بـەڵکو بـە زیندووکردنـەوەی سوننەت و ڕێبازەکەیەتی .

باسی پێنجەم: بەشەکانی بیدعە

بیدعە چەند بەشێکی جۆراو جۆری هەیە، فەرموو تۆو ڕوون کردنەوەی ئـەو بەشانە بە شێوەیەکی کورت و پوخت:

بەشی یەکەم: بیدعەی حەقیقی و بنەڕەتی و بیدعەی زیاد کراو:

1 ـ **بیدعەی حەقیقی و بنەڕەتی** (البدعة الـحقيقية والأصلية) : ئەویش بریتیە لـەو بیدعەیەی کە نە لە قورئانی پیرۆز و نـە لـە سـوننەتی پێغەمبـەرو (g) نـە لـە ووتەی یەکدەنگی زانایاندا بەڵگەی لەسەر نییە، نە بە شـێوەیەکی گـشتی وە نـە

به شێوەیەکی تفصیلی، هەر بۆیە ئەم کارە ناو نراوە بیدعە لە بەر ئەوەی شتێکی تازە داهێنراوە لە دیندا بێئەوەی لە پێشدا بوونی هەبوو بێت[94].

نموونە لە سەر ئەم جۆرە بیدعەیە، وەکو: عیبادەت کردن و نزیك بوونەوە لە خوای پەروەردگار بە دوور کەوتنەوە لە خەڵك و (موسڵمانان) چوونە ناو ئەشکەتوو شاخەکان و وازهێنان لە هەموو خۆشیەکانی دونیا بە گومانی ئەوەی ئەم کارانە نزیك بوونەوەیە لە خوای پەروەردگار، ئەوانەی ئەم کارانە دەکەن پەرستن و عیبادەتێکیان داهێناوە لە لایەن خۆیانەوە، وە خۆیان پێوە پەیوەست کردووە بێئەوەی خوای پەروەردگار فەرمانی پێکردبێتن[95] ، وە هەروەها نمونەیەکی تر لە سەر ئەم جۆرە بیدعەیە، وەکو: حەرام کردنی ئەو شتانەی کە خوای پەروەردگار حەڵاڵی کردووە گوایە وازیان لێبهێنرێت عیبادەت و پەرستنە بۆ خوای پەروەردگار[96] ، وە جگە لەم نمونانەش، بۆ زیاتر شارزابوون بڕوانە[97].

2 ـ **بیدعەی زیاد کراو** (البدعة الإضافية) **:** ئەم بیدعەو زیادەکراوە دوو ڕوو یان دوو بەشی هەیە:

یەکەم: کردنی ئەم بیدعەیە بەڵگەی لەسەرە بۆیە لەم ڕووەوە نابێتە بیدعە.

دووەم: کردنی ئەم بیدعەیە هیچ پەیوەندی نییە بە بەڵگەکەوە (بەڵکو وەکو بیدعەی حەقیقی و بنەڕەتی) وایە، واتە: لە ڕوویەکەوە سوننەتە لەبەر ئەوەی بەڵگەی لەسەرە، بەڵام لە ڕوویەکی ترەوە دەبێتە بیدعە لەبەر ئەوەی وەستاوە لە سەر شوبهە نەك بەڵگە، وە جیاوازی نێوانیان لە ڕووی واتاوە ئەوەیە: یەکەم

---

[94] **بڕوانە:** الإعتصام للشاطبي، 367/1.

[95] **بڕوانە:** الإعتصام للشاطبي 370/1، وتفسير القرآن العظيم، لابن كثير، 316/4، وتيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان، للسعدي، ص 782.

[96] **بڕوانە:** الإعتصام للشاطبي، 417/1.

[97] **بڕوانە:** هەمان سەرچاوە، 370/1-445.

له بنەڕەتدا بەڵگەی لەسەرە، بەڵام لە ڕووی چۆنیەتی و حاڵەتەکانیەوە بەڵگەی لەسەر نییە (لە کاتێکدا پێویستی بەبەڵگە هەیە بۆ ئەوەی بکرێت) ئەم بیدعەیە زیاتر لە عیبادەت و پەرستەکاندا ڕوو دەدات نەك لە عادات و داب و نەریتەکاندا[98].

نموونە لەسەر ئەم جۆرە بیدعەیە: زیکرەکانی دوای نوێژە فەرزەکان، یان کردنی زیکر لەهەر کاتێکدا بە شێوەی کۆڕو کۆبونەوە، یان ئیمام بە دەنگی بەرز دوعا بکات و نوێژ خوێنانیش بڵێن: آمین، زیکر و یادکرنی خوای پەروەردگار کارێکی سوننەت و زۆر خێرە، بەڵام کردنی بەو شێوەیە خێر نییە، بەڵکو بیدعەیەو پێچەوانەی سوننەتی پێغەمبەرە (g)[99] ، وە لەو بیدعانە تایبەت کردنی پانزەی مانگی شعبان بە گرتنی ڕۆژوو، وە تایبەت کردنی شەوەکەی بە شەو نوێژ کردن، وە کردنی نوێژی (الرّغائِب) لە جومعەی یەکەمی مانگی ڕەجەبدا، ئەم کارانە بیدعەیەکی خراپن، وە بیدعەیەکی زیادکراون، لە بەر ئەوەی نوێژ کردن و ڕۆژوو گرتن بنەڕەت تیایاندا شەرعییەو کارێکی زۆر زۆر چاك و خێرە، بەڵام ئەنجامدان و تایبەت کردنی بە کاتێکی دیاری کراو، یان تایبەت کردنی بە شوێنێکی دیاری کراو، یان تایبەت کردنی بە شێوەیەکی دیاری کراو دەبێتە بیدعە، چونکە نەبەڵگەی قورئانی پیرۆزو نە سوننەتی پێغەمبەری (g) لەسەر نییە، بۆیە ئەم کارانە لە بنەڕەت و خودی خۆیاندا کارێکی شەرعی و خێرن، بەڵام بیدعەن بەو پێیەی کە بەو شێوەیە دەکرێت[100].

---

[98] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 1/370-445.

[99] بڕوانە: الاعتصام للشاطبي 1/452، وتنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطار، للدكتور صالح السحيمي، ص 96.

[100] بڕوانە: أصول في البدع والسنن، للشيخ العدوي، ص30، وتنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطار، للسحيمي، ص96.

بەشی دووەم: بیدعە لە ڕووی کردن و واز لیّ هێنانەوە

1 ـ **بیدعە لە ڕووی کردنەوە:** دەچێتە ژێر پێناسەی بیدعـەوە کـە بریتیـە لـە: (البدعة: طَرِيقَةٌ فِي الدِّينِ مُخترَعَة،تُضاهِي الشَّرعِيَّة، يُقصَدُ بِالسُّلوكِ عَلَيها المُبالَغَـــةُ في التَّعَبُّدِ للهِ سُبحانَه)[101].

واتە : بیدعە: ئەو ڕێگا تازە داهێنراوەیە کە ئەگەر ببینیت و سەیری بکەیت لە کارێکی دروست و شەرعی دەچێت (کە لـە بنەڕەتیـشدا وانییـە) مەبەسـت بـە کردن و ئەنجامدانی ئەو کارە زیاد عیبادەت کردنە بۆ خوای پەروەردگار.

نمونە لەسەر ئەم جۆرە: زیادکرنی ووتەیەك یان کارێك کە خۆی لە شـەرعی خوای پەروەردگاردا نەبێت، وەکو: کەسێك ڕکاتێـك زیـاد بکـات لـە نوێـژدا، یـان شتێك بێنێتە ناو دینەوە کە خۆی ئەو شتەی تێدا نەبێت، یان عیبادەتێـك بکـات بە پێچەوانەی سوننەت و هەڵس و کەوت و ڕەوشتی پێغەمبەر (g) بێـت، یـان کاتێك تایبەت بکات بـە عیبـادەتێکی شـەرعی لـە کاتێکـدا خـوای پـەروەردگار و پێغەمبەر (g) تایبەتیان نەکردووە، وەك تایبەت کردنی پانزەی مانگی شعبان بە گرتنی ڕۆژوو وە تایبەت کردنی شەوەکەی بە شەو نوێژ کردن.

2 ـ **بیدعەی نەکردن و واز لیّ هێنان** (البدعة التركية) **:** ئەم جۆرەش دەچێتە ژێر گشتی پێناسەی بیدعە لەو ڕووەوەی کە (طريقة في الدّين مخترعة) ڕێگایەکی تازەی داهێنراوە لە دیندا، جاری واهەیە واز هێنان و نەکردنی کارێك دەبێتە بیدعـە جـا ئەو کارەی کە وازی لیّ هێنراوە حـەرام بێـت یـان نـا، بـۆ نمونـە: جـاری واهەیـە کارێك حەڵاڵەو دروستە بکرێت لە شەرعدا، بەڵام کەسـێك لەسـەر خـۆی حـەرامی

[101] **بڕوانە**: الاعتصام للشاطبي، 1/50-56.

دەکات، یان بە مەبەستێك وازی لێدێنێت، ئەو واز لێ هێنانە یان ئەوەتا لە شەرعدا بایەخی پێدراوە، یان نا، ئەگەر ئەو کارە لە شەرعدا بایەخ پێدراو بوو ئەوە واز لێ هێنانی هیچی تێدا نییە، لە بەر ئەوەی واز هێنان لە کارێك کە دروستە نەکرێت یان داوا کراوە کە نەکرێت، ئەوە نەکردن و واز لێ هێنانی هیچی تێدا نییە، وەکو کەسێك خواردنی کەسێك ناخوات لە بەر ئەوەی زیانی هەیە بۆ لاشەی یان عەقڵی یان دینەکەی، یان هەر شتێکی تر، بۆیە لێرەدا هیچ ڕێگرێك نییە لە واز هێنان لەو شتە حەڵاڵانە، ئەم واز هێنانە دەگەڕێتەوە بۆ خۆ پاراستن لەو شتانەی کە زیانیان تێدایە.

بنچینەی ئەم کارە دەگەڕێتەوە بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەر (g) کە فەرمویەتی: ((يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ))[102].

واتە: ئەی کۆمەڵی گەنجان هەر یەکێك لە ئێوە توانای هەیە ژن بێنێت (توانای لاشەیی و ماڵی) با ژن بێنێت، چونکە ژن هێنان پاراستنی چاو و داوێنی تێدایە، وە هەر کەسێك توانای نییە ژن بێنێت با بە ڕۆژوو بێت چونکە ڕۆژوو گرتن قەڵغان و پارێزەرە بۆی لە تاوان.

وە دروستە کەسێك واز لە هەندێ شت بهێنێت کە لە شەرعدا هیچی تیانییە لە ترسی ئەوەی نەکەوێتە کارێکەوە کە شتی تیایە، ئەمە وەکو واز هێنانە لەو کارانەی کە شوبهەیان تیایە لە ترسی کەوتنە ناو حەرامەوە، وە پاك ڕاگرتن و دوور بوونی دین و نەفسیان لە شوبهەکان.

بەڵام ئەگەر کەسێك واز لەو شتانە بێنێت کە لە دیندا حەڵاڵن، ئەگەر نەکردن و واز لێ هێنانەکەی وەکو پیشاندانی دینداری بێت، ئەوە دروست نییەو

---

(102) متفق عليه من حديث عبد الله بن مسعود t : البخاري، كتاب الصوم، باب الصوم لمن خاف على نفسه العزبة، 280/2، برقم 1905، ومسلم، كتاب النكاح، باب استحباب النكاح لمن تاقت نفسه إليه ووجد مؤنته، 1018/2، برقم 1400.

دەبێتە بیدعە، جا ئەو شتەی کە نایکات حەڵاڵ بێت یان فەرمان پـێ کـراو بێـت، وە یان ئەو شتە لە پەرستن یان کڕین و فرۆشتن یان داب و نەریتەکاندا بێت، جـا ئەو نەکردنە بە ووتە یان بە کردەوە یان بە بیروباوەڕ بێت، ئەو کەسەی کـە ئـەم شتانە ناکات ئەگەر باوەڕی وابێت بە واز هێنان و نەکردنی ئەو کارانـە لـە خـوای پەروەردگار نزیك دەبێتەوە ئەوە کەسێکی بیدعەچییە بە واز هێنانی لەو کارانە.

بەڵگەشمان لەسەر ئەوەی کە واز هێنان و نەکردنی ئـەو شـتانە وەکـو دیـن دەبێتە بیدعە، بەسەرهاتی ئەو سێ کەسـەیە کـە هـاتن بـۆ یـەکێك لـە ماڵـەکانی پێغەمبـەرو (g) پرسـیاریان لـە یـەکێك لـە خێزانـەکانی کـرد سـەبارەت بـە عیبـادەتی پێغەمبـەر (g) ((فَلَمَّا أُخْبِرُوا بِهَا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا، فَقَالُوا: أَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ r ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ؟ فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَأُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ الآخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ فَلا أُفْطِرُ، وَقَالَ الآخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ وَلا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ r ، فَقَالَ: أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا، أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي))[103].

واتـە: کاتێـك هـەواڵیان پێـدرا دەربـارەی عیبـادەتی پێغەمبـەر (g) بـە کەمیان زانی، ئەوەبوو وتیان: ئێمە لە کوێ و پێغەمبەری خوا (g) لـە کـوێ؟ خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانەکانی سەرەتاو کۆتای پێغەمبەر (g) خـۆش بووە، بۆیە یەکێکیان ووتـی: مـن بـەردەوام شـەوانە شـەونوێژ دەکـەم و هـەرگیز ناخەوم، دووەمیان ووتی: من ساڵ دوانزەی مانگ بە ڕۆژوو دەبم هەرگیز ڕۆژێکـی نابێت بە ڕۆژوو نەبم، سێیەمیان ووتی: من دوور دەکەومەوە لە ژن و هـەرگیز ژن ناهێنم، کاتێك پێغەمبەر (g) هاتەوەو خێزانەکانی ئەو کارەیان بـۆ بـاس کـرد

---

[103] متفق عليه من حديث أنس بن مالك t : البخاري، كتاب النكاح، باب الترغيب في النكاح، 142/6، برقم 5063، ومسلم، كتاب النكاح، باب استحباب النكاح لمن تاقت نفسه إليه، 1020/2، برقم 1401.

چووه سەر مینبەرو فەرموی: ئێوەن ئەو کەسانەی کە ئاوها و ئاوهاتان ووتبوو؟ ئاگادار بن و باش بزانن سوێند بە خوای پەروەردگار من لە هەموتان زیاتر لە خوای پەروەردگار دەترسم لە هەموشتان زیاتر عیبادەتی بۆ دەکەم و خۆم لە سزای دەپارێزم، بەڵام من بە ڕۆژوو دەبم وە ڕۆژی واش هەیە بە ڕۆژوو نابم (ڕۆژووی سوننەت نەك فەرز)، وە شەوان شەونوێژ دەکەم و دەش خەوم، وە ژنیش دێنم، بۆیە ئاگادارین ئەی موسڵمانان هەر کەسێك واز لە سوننەتی من بێنێت و حەزی لێ نەکات ئەوە لە من نییە (لەو کارەدا).

مەبەست بە (سُنَّتِي) ڕێگەو ڕێبازی من، جگە لە فەرزەکان، وە (مَن رَغِبَ عَن سُنَّتِي) مەبەست پێی: پشت هەڵکردنە لە سوننەتی من و ڕووکردنە شتی تر، بۆیە مەبەست بە فەرمودەکەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەوەیە: هەر کەسێك واز لە مەنهەج و ڕێبازی من بهێنێت و جگە لە مەنهەج و ڕێبازی من بگرێتەبەر ئەوە لە من نییە (لە ڕێگەو ڕێبازی من لایداوە)[104].

موسڵمانی خۆشەویست و سوننەت لە دڵ شیرین ئەوەی کەباسکرا ئەوەمان بۆ ڕوون بووەوە، بیدعە دوو بەشە: بیدعەیەك لە ڕووی زیاد کردنەوە، بیدعەیەك لە ڕووی واز لێ هێنان و نەکردنەوە، هەروەك بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە سوننەتیش دوو بەشە: سوننەت لە ڕووی کردنی کارێکەوە، سوننەتێك لە ڕووی واز لێ هێنان و نەکردنەوە، سوننەتی پێغەمبەر (ﷺ) هەرچۆن بە کردنی کارێکی سوننەت دەبێت، بەهەمان شێوە نەکردن و وازلێ هێنانی هەندێ کار خۆی لە خۆیدا سوننەتە، بۆیە خوای پەروەردگار چۆن بە پێویستی داناوە لەسەرمان کە شوێنی پێغەمبەر (ﷺ) بکەوین لەو کارانەی کە نزیکمان دەکاتەوە لە خوای پەروەردگار "ئەگەر لەو کارانە نەبێت کە تەنها تایبەتە بە پێغەمبەر (ﷺ)" بە هەمان شێوە خوای پەروەردگار فەرمانی پێ کردووین و لەسەری پێویست کردووین کە شوێنی بکەوین، ئەویش بە واز هێنان و نەکردنی هەندێ کار، بۆیە

---

[104] **بڕوانە**: فتح الباري، لابن حجر، 105/9.

واز هێنان و نەکردنی هەندێ کار خۆی لە خۆیدا دەبێتە سوننەت، وە کردنی هەندێ کار دەبێتە سوننەت، بۆیە موسڵمانی خۆشەویست باش بزانەو ئاگاداربە چۆن ئێمە ناتوانین لە خوای پەروەردگار نزیك ببینەوە بە واز هێنان و نەکردنی ئەو کارە چاکانەی کە پێغەمبەر (r) کردویانێتی، بەهەمان شێوە ناتوانین لە خوای پەروەردگار نزیك ببینەوە بە کردنی ئەو کارانەی کە پێغەمبەر (r) نەیانی کردووە (کردنی بیدعە)، بۆیە ئەو موسڵمانەی کە شتێك دەکات و پێغەمبەر (r) نەی کردووە، وەکو ئەو موسڵمانە وایە کە واز لەو شتانە دینێت کە پێغەمبەر (r) کردوویانێتی، یەکسانن بێ هیچ جیاوازییەك[105].

بەشی سێیەم: بیدعەی ووتەیی بیروباوەڕی، وە بیدعەی کرداری

1 ـ **بیدعەی ووتەیی بیروباوەڕی:** وەکو ووتەو بیروباوەڕی جهمية و معتزلة و رافضة و سەرجەم گروپە گومڕاو سەرلێشێواوەکان، وە بیدعەی گروپە تازە دەرکەوتووەکانی وەك (القاديانية، والبهائية)، وە سەرجەم گروپە بیروباوەڕ خراپەکانی وەکو: (إسماعيلية، والنصيرية، والدروز، والرافضة) وە جگە لەوانیش.

2 ـ **بیدعەی کرداری، ئەویش چەند جۆرێکە:**

1 ـ **بیدعە کردن لە بنەڕەتی پەرستندا**، وەکو داهێنانی پەرستنێك کە هیچ بنەڕەتێکی نییەلە شەرعدا، وەکو داهێنانی نوێژێك کە شەرعی نییە، یان ڕۆژوو گرتنێك کە هیچ بنەڕەتێکی نییەلە شەرعدا، وە داهێنانی بۆنە و جەژنێك کە لە

---

[105] **بڕوانە:** الإعتصام للشاطبي، 1/57-60، و 479، 485، 498، والأمر بالإتباع والنهي عن الإبتداع= لجلال الدين السيوطي، ص205، وأصول في البدع، للشيخ محمد أحمد العدوي، ص70، وحقيقة البدعة وأحكامها، لسعيد بن ناصر الغامدي، 2/37-58، وتنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطار، للدكتور صالح السحيمي ص97، وعلم أصول البدع للشيخ علي بن حسن الأثري، ص107، وتحذير المسلمين عن الإبتداع والبدع في الدين، للشيخ أحمد بن حجر آل بوطامي، ص83.

ئیسلامدا نەبێت، وە کردنی یادی لە دایك بوون کە لە بنەڕەتدا شەرعی نییە بەڵکو داب و نەریتی گاورەکانە.

2 ـ **زیادە کردن لە عیبادەتێکی شەرعیدا**، وەکو زیاد کردنی ڕکاتێك لە نوێژی نیوەڕۆ یان عەسردا.

3 ـ **بیدعەو زیادکردن لە شێوازی ئەنجامدانی عیبادەتێکی شەرعیدا**، وەکو کردنی عیبادەتێك بەشێوازێکی ناشەرعی، یان وەکو کردنی زیکرەکانی دوای نوێژە فەرزەکان بەدەنگی بەرزو بە جەماعەت، یان قورس کردنی عیبادەت لەسەر خۆت بەڕادەیەك کە لە سوننەتی پێغەمبەر (r) دەربچێت.

4 ـ **تایبەت کردنی کاتێك بە کردنی عیبادەتێك کە شەرع دیاری نەکردووە دەبێتە بیدعە**، وەکو تایبەت کردنی نیوەی مانگی شَعبَان بە گرتنی ڕۆژوو، یان تایبەت کردنی شەوەکەی بە کردنی شەو نوێژ، هەر چەندە ڕۆژوو گرتن و شەو نوێژ کردن دوو عیبادەتی زۆر خێرن، بەڵام تایبەت کردنیان بە کاتێك کە شەرع دیاری نەکردووە دەبێتە بیدعە و پێویستی بەبەڵگە هەیە[106].

باسی شەشەم: حوکمی بیدعە لە دیندا

(106) **بڕوانە**: مجموع فتاوى شيخ الإسلام ابن تيمية، 346/18، 35-414، وكتاب التوحيد للعلامة الدكتور صالح الفوزان، ص 81-82، ومجلة الدعوة، العدد 1139، 9 رمضان، 1408، مقال الدكتور صالح الفوزان في أنواع البدع، وتنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطار، للدكتور صالح السحيمي، ص 100.

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەی کە گومانی تێدا نییە ئەوەیە کە هەموو بیدعە و تازە داهێنراوێك لە دیندا حەرامەو سەرلێشێواوییە، لەبەر فەرمودەکەی پێغەمبەر (r) کە فەرموویەتی: ((وإيّاكُم وَمُحدَثاتِ الأمورِ، فإنَّ كلَّ مُحدثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٍ))[107].

واتە: ئاگادارتان دەکەمەوە لە کارە تازە داهێنراوەکان (لە دیندا)، بێگومان هەموو تازە داهێنراوێك بیدعەیە، وەهەموو بیدعەو تازەو داهێنراوێك لە دیندا گومڕایی و سەرلێشێواوییە.

هەروەها پێغەمبەر (r) فەرموویەتی: ((مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هذا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))[108].

واتە: هەرکەسێك کارێك دابهێنێت و فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بە زیادکردنی ئەو کارە ئەوە بەسەریدا دەدرێتەوەو لێی وەرناگیرێت. وە لە گێڕانەوەیەکی تردا کە ئیمامی مسلم گێڕاوێتیەوە، پێغەمبەر (r) فەرموویەتی: ((مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ))[109].

واتە: هەرکەسێك کارێك بکات (عیبادەتێك) فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بۆ کردنی، ئەوە ئەو کارە کارێکە وەرناگیرێت بەڵکو دەدرێتەوە بەسەر خاوەنەکەیدا.

موسڵمانی خۆشەویست ئەم دوو فەرمودە پیرۆزەی پێغەمبەر (r) بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە شتێکی تازە داهێنراو لەم دینەدا دەبێتە بیدعە، وە هەموو بیدعەو کارێکی تازە داهێنراو حەرامەو سەرلیشیواوییە و وەرنەگیراوە، بۆیە

---

[107] أبو داود، 201/4، برقم 4607، والترمذي، 44/5، برقم 2676، وصححه العلاّمة الألباني في "صحيح الجامع الصغير" 2549.

[108] رواه البخاري 222/3، برقم 2697، ومسلم، 344/3، برقم 1718.

[109] متفق عليه: البخاري، 222/3، برقم 2697، ومسلم، 1343/3، برقم 1718.

هەموو کارێك کە پێی بووترێت بیدعە لە عیبادەتەکاندا حەرامە، بەڵام حەرامیش پلەی هەیە لە ڕووی تاوانەوە، **ئەویش بە پێی ئەو بیدعەیەی کە دەکرێت:**

* بیدعەی واهەیە کوفرە، وەکو: سوڕانەوە بەدەوری گۆڕەکاندا بە مەبەستی نزیك بوونەوە لێیان، یان سەربڕین و نەزر کردن بۆیان، یان پاڕانەوە لە مردووەکان و داوای کۆمەك و یارمەتی کردن لێیان، یان وەکو: بیدعەی جهمية و معتزلة و رافضة)کان.

* بیدعەی واهەیە هۆکارەو سەر دەکێشێت بۆ کوفر، وەکو: دروست کردنی خانوو بەسەر گۆڕەکانەوە، وە نوێژ کردن و پاڕانەوە لەسەریان.

* بیدعەی واهەیە لە جۆری تاوانەکانە، وەکو: بیدعەی ژن نەهێنان و مانەوە بە گەنجی، یان ڕۆژوو گرتن و وەستان لەبەر خۆر گوایە تا ماندوو بیت خێری زیاترە، یان خۆ خەساندن بە مەبەستی نەمانی شەهوەت، وە جگە لە مانەش[110].

ئیمامی الشاطبي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) باسی ئەوەی کردووە کە تاوانی ئەو کەسانەی بیدعە دەکەن لە یەك ئاستدا نین، بەڵکو بە چەند پلەیەکی جیاوازە، جیاوازی ئەو تاوانەش لە چەند ڕوویەکەوەیە، بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

1 ـ لەو ڕووەوەی کە بیدعەچییەکە بانگەشەی ئیجتیهاد دەکات یان کەسێکی شوێن کەوتووە.

2 ـ لەو ڕووەوەی کە بیدعەکە لە شتە پێویستیەکاندا دەکرێت وەکو: دین،،نەفس ،عەقڵ ،ماڵ، وە جگە لەمانەش.

3 ـ لەو ڕووەوەی کە بیدعەچییەکە ئایا بە شاراوەیی دەیکات یان بە ئاشکرا دەیکات؟

4 ـ لەو ڕووەوەی کە بیدعەچییەکە دەعوەی بۆ دەکات و خەڵکی بۆ لا بانگ دەکات، یان نا؟

---

[110] **بڕوانە:** كتاب التوحيد للعلامة الدكتور صالح بن فوزان الفوزان، ص 82.

5 ـ لەو ڕووەوەی ئایا بیدعەچییەکە دەرچووە لە ئەهلی سوننە یان نا؟

6 ـ لەو ڕووەوەی بیدعەکە حەقیقیە یان زیاد کراوە.

7 ـ لەو ڕووەوەی ئایا بیدعەکە ڕوون و ئاشکرایە یان ئاڵۆزە؟

8 ـ لەو ڕووەوەی ئایا کردنی ئەو بیدعەیە کوفرە یان نا؟

9 ـ لەو ڕووەوەی ئایا بیدعەچییەکە سورە لەسەر کردنی ئەو بیدعەیە بە بەردەوامی، یان بەردەوام نییە بەڵکو لە بەر هۆیەك دەیكات و دوایی وازی لێدێنێت؟

ئیمامی الشاطبي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) ئەوەی ڕوون کردۆتەوە کە بیدعە لە یەك ئاستدا نین لە ڕووی تاوانەوە بەڵکو جیاوازەو بەپێی بیدعەکە حوکم دەدرێت بەسەریدا[111]، وە ئەوەشی ڕوون کردۆتەوە کە بیدعە چەند پلەیەکی هەیە، هەیانە حەرامەو هەیانە مکروە[112]، بەڵام وەسف کردنی بیدعە بە سەرلێشێواوی هەموو جۆرەکانی دەگرێتەوە[113].

بۆیە بیدعە بە پێی جیاوازی تاوانیان دابەش دەبێت بۆ سێ بەش:

1 ـ بیدعەی واهەیە کوفری ڕوون و ئاشکرایە[114].

2 ـ بیدعەی واهەیە لە ڕیزی تاوانە گەورەکانە[115].

3 ـ بیدعەی واهەیە تاوانێکە لە تاوانە بچوکەکان[116]، وە بیدعەی بچوك چەند مەرجێکی هەیە بۆ ئەوەی لە جۆری تاوانە بچوکەکان بێت، **کە ئەمانەن:**

---

[111] **بڕوانە:** الاعتصام للشاطبي، 216/1 – 224، و515/2 – 559.

[112] **ئەم دابەش کردنە، دابەش کردنێکی هەڵەیە، چونکە هیچ بیدعەیەکی (مَکرُوه) نییە لە شەرعدا بەو مانایەی کە ئەگەر نەیکەیت خێرت بگات و ئەگەر بیکەیت تاوانت ناگات، بەڵکو بیدعە هەمووی گومڕاییە (وكل بدعة ضلالة).**

[113] **بڕوانە:** الاعتصام للشاطبي، 530/2.

[114] **بڕوانە: هەمان سەرچاوە،** 516/2.

[115] **بڕوانە: هەمان سەرچاوە،** 517/2 و 543/2 – 550.

[116] **بڕوانە:** الإعتصام للشاطبي، 517/2 و 539/2، 543 – 550.

1 ـ نابێت بەردەوام بێت لەسەرکردنی، ئەگەر بەردەوام بێت لەسەر کردنـی ئەوە دەبێتە تاوانی گەورە.

2 ـ دەعوەو بانگەوازی بۆ نەکات، ئەگەر دەعوەی بۆ بکات دەبێتە بیدعـەو تاوانی گەورە، چونکە خەڵکی دەیکەن و زۆر کاری پێ دەکرێت.

3 ـ لـەناو کۆمـەڵ و قەڵـەباغی موسـڵمانانـدا نـەیکات، وە لـەو شـوێنانەدا نەیکات کە سوننەتی تێدا دەکرێت.

4 ـ ئەو بیدعەیە بە بچوك و بێڕێز سەیر نـەکات، چـونکە ئـەوە سـوکایەتی کردنە پێی، وە سوکایەتی کردن بە تاوان گەورەترە لە تاوان[117].

ناوی سەرلێشێواوی بەسـەر هەرسـێ بەشـەکەدا دادەبڕێـت، لەبـەر ئـەوەی پێغەمبەر (r) هەموو جۆرە بیدعەیەکی بەسەر لێشێواوی نـاو بـردووە، ئـەویش بیدعەی پێ لە دیـن دەرچـوون و بیدعـەی پـێ تـاوان بـار بـوون دەگرێتـەوە جـا تاوانەکە گەورە بێت یان بچوك[118].

هەندێك لە زاناکان بیدعە دابەش دەکەن بەسەر پێنج حوکمە شـەرعیەکەدا، بۆیە دەڵێن: بیدعە هەیـە کردنـی واجبـە، بیدعـە هەیـە کردنـی حەرامە،بیدعـەی واهەیە کردنی سوننەتە، هەیانە کردنی مَكروهَ، هەیانە مُباحَ.

ئـــەم دابـــەش کردنـــە پێـــچەوانەی فەرموودەکـــەی پێغەمبـــەرە (r) کـــە دەفەرموێت: ((فإنَّ كل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة))[119].

وە ئیمامی الشاطبي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) پـاش ئـەوەی باسـی ئـەم دابـەش کردنە و خاوەنەکانیان دەکات و بەر پەرچیان دەداتەوە، دەفەرموێت:

(وەڵام بۆ ئەم بوچوونە ئەوەیە: ئەم دابەش کردنە کارێکی داهێنراوە و هیچ بەڵگەیەکی شەرعی لەسەر نییە، بەڵکو هەر خۆی لـە خۆیـدا ڕەتکراوەیـە، لەبـەر

---

[117] بۆ زیاتر شارەزا بوون لە شەرحی ئەم مەرجانە، بڕوانە: الاعتصام للشاطبي، 2/551 – 559.

[118] بڕوانە: الإعتصام للشاطبي، 2/516.

[119] رواه أبو داوود، 4/201، برقم 4607، والترمذي، 5/44، برقم 2676.

ئەوەی بیدعە لە بنەڕەتدا بەڵگەی لەسەر نییە: نەلە دەقەکانی قورئانی پیرۆز و نەلە سوننەت و نەلە بنەماکانیان، چونکە ئەگەر بەڵگە لەسەر واجبێتی یان سوننەتێتی یان حەڵاڵێتی کارێك هەبێت ئەوە نابێتە بیدعە، بەڵکو کردنی ئەو کارە ئەچێتە ئەو ژێر کارانەی کە فەرمانی پێ کراوە یان تیایدا سەر پشکی بۆ کردنی، بۆیە کۆ کردنەوەی ئەو کارانە بڵێی بیدعەیە لە کاتێکدا بەڵگە لەسەر واجبێتی یان سوننەتەتێتی یان حەڵاڵێتی هەبێت کۆ کردنەوەی دوو شتی زۆر دژ بەیەکن)[120].

باسی حەوتەم: جۆرەکانی ئەو بیدعانەی کەلەسەر گۆرەکان دەکرێن:

جـۆری یەکـەم: کەسانێك سەردانی گۆڕەکان دەکەن بۆداوا کردنی پێویستیەکانیان لە مردووەکان، ئەو کارە هاوشێوەی کاری بت پەرستەکانە، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ قُلِ ٱدْعُواْ © زَعَمْتُم مِّن دُونِهِۦ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ ٱلضُّرِّ عَنكُمْ وَلَا ´ µ ¶ ¸ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ ﴾ (الإسراء: 56-57) .

واتە: ئەی پێغەمبەر (r) بەو موشریکانە بڵێ: کە جگە لە خوای پەروەردگار ئەپەرستن و گومانتان وایە جگە لە خوای پەروەردگار وەڵامتان ئەداتەوە بێ گومان بن کە بەهیچ شێوەیەك ئەو پەرستراوانە ناتوانن ناخۆشی و ناڕەحەتیتان لە سەر لابەرن و بیدەن بە سەر کەسانێکی تردا، دەی کەواتە تەنها خوای پەروەردگار توانای بەسەر هەموو کارێکدا هەیە .

﴿ ¶ ¸ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ ﴾ (الإسراء: ٥٧)

---

[120] بڕوانە: الإعتصام للشاطبي، 246/1.

واتە: ئەی هاوەڵ بڕیاردەران ئەوانەی کە ئێـوە جگـە لـەخوای پـەروەردگار لێیان دەپاڕێنەوە و ئەیان پەرستن، ئەوان خۆیان باوەڕیـان هێنـاوەو خۆیـان بـە بەندەو بێ دەسەڵات دەزانن بەرامبەر بـە خـوای پـەروەردگار، وە ئەیانـەوێت لـە خوای پەروەردگار نزیـك ببنـەوە بـە باوەڕهێنـان و کردنـی کـردەوەی چـاکە، وە ئومێدیان بەڕەحم و بەزەیی خوای پەروەردگار هەیە و لە سزاشی ئەترسن، ئـەی پێغەمبەر (r) بەڕاستی سزای پەروەردگارت مەترسی لێکراوە.

بۆیـە هەرکەسـێك بپاڕێتـەوەو داوا بکـات لـە پێغەمبـەرێك (r) یـان پیـاو چاکێك، یان جۆرێك لە دەسـەڵاتی خوایـەتیان تیـدا بگێڕێـت، ئـەوە ئـەم ئایەتـە دەیگرێتەوە، ئایەتێکی گشتی یە بۆ هەموو ئەو کەسانەی کەلـە جگـە لـە خـوای پەروەردگار دەپاڕێنەوە، لە کاتێکدا ئەو هـاوار بۆکراوانـە خۆیـان سـەرقاڵی ڕازی کردنی خوای پەروەردگارن، وە ئومێـدیان بـە ڕەحمـی خـوای پـەروەردگارەو لـە سزاشـی دەترسـن، بۆیـە هەرکەسـێك بپاڕێتـەوەو داوا بکـات لـە مردوویـەك یـان کەسێکی نادیاری، وەك: پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) و پیـاو چـاکان، جـا ئـەو داوا کردنە بەدەم (وەك بڵێت: ئەی پێغەمبەر (r) یان فلان کـەس بـە هانامـەوە وەرەو فریام بکـەوە، یـان جگـە لەمانـە...) ئـەوە گـەورەترین تـاوانی کـردووە، ئەویش ئەو شیرکەیە کە بە هیچ شێوەیەك خوای پەروەردگار لێـی خـۆش نابێـت مەگەر بە تەوبە کردن، هەرکەسێك زیادەڕەوی بکات لە پێغەمبەرێك (u)، یان پیاو چاکێك، وە جۆرێك لە جۆرەکانی عیبادەتیان تێدا بگێڕێت، بۆ نموونە بڵێت: ئەی سەیدم ئەی گەورەم شێخم سەرم کەوێنـە، یـان یارمـەتیم بـدە، یـان هێـزوو توانـام بـدە، یـان بەهانامـەوە بێـت، یـان بڵێـت ڕزقـم بـدە، یـان بڵێـت: مـن لـە ژێرسـایەو چـاودێری تـۆدام، وە جگـە لـەم وتانـەش کـە هـەموویان شـیرك و سەرلێشێواوین، ئـەو کەسـەی دەیکـات داوای لـێ دەکرێـت تەوبـە بکـات، ئەگـەر تەوبەی کرد ئەوە وازی لێدەهێنرێت، ئەگەر تەوبەی نەکرد دەکوژرێـت لـە لایـەن کاربەدەستی موسڵمانانەوە، لەبەر ئەوەی خوای پـەروەردگار پێغەمبـەرانی (علیهم

الصلاة والسلام) ناردووه و کتێبەکانی دابەزاندووه، بۆ ئەوەی بەتـەنها بپەرسـترێت و هێچ شتێك نەکرێت بە هاوەڵی.

جۆری دووەم: کەسێك کاتێك زیارەت و سـەردانی گۆڕەکـان ئـەکات مەبەسـتی پێی پاڕانەوەیە لە خوای گەورە بە مردوەکان، ئەم کارە بیدعەیە و داهێنراوە لـە ئیسلامدا، بەڵام وەکو خاڵی پێشوو نییە تا بگاتە ڕادەی شیرکی گەورە، زۆربـەی ئەوانەی تەوەسول دەکەن بـە پێغەمبـەران (علیهم الـصلاة والـسلام) و پیـاو چـاکان دەڵێن: نزیك دەبمەوە لە تۆ ئەی خوای پەروەردگار بە پێغەمبەرەکەت (r) یان پێغەمبەرانت (علیهم الصلاة والسلام) یان فریشتەکانت یان بەندە پیاو چاکەکانت، یان بەحەقی فلانە شێخ، یان دەڵێن: خوایە لێت نزیك دەبمەوە بە حورمـەت و ڕێـزی فلانە شێخ، یان خوایە لێت نزیك دەبمەوە بە قەڵـەم و (لوح المحفوظ)، یـان جگـە لەو شتانە کە لە پاڕانەوەکانیاندا دەیڵێن، کـە هـەر هـەمووی بیدعەیـە و کـارێکی تازە داهێنراوی خراپە، بەڵام ئەوەی کە لە سوننەتدا هـاتووە نزیـك بوونـەوە لـە خوای پەروەردگار بە ناوو سیفاتە جوانـەکانی دەبێـت، یـان بـە کردنـی کـردەوە چاکەکان دەبێت، هەروەك لە صەحیحی بوخاری و موسـلیمدا بەسـەر هـاتی ئـەو سێ کەسەی کەچوونە ئەشکەوتەکەوە هاتووە، وەهەروەها موسـڵمان دەتوانێـت بە دوعای موسڵمانێکی زیندووی حازر تەوەسول بکـات و لـە خـوای پـەروەردگار نزیك ببێتەوە.

جۆری سێیەم: هەرکەسێك گومانی وابێت پاڕانەوە لە لای گۆڕەکـان گیرایـەو وەڵام دراوەیـە، یـان بڵێـت پاڕانـەوە لـەلای گۆڕەکـان باشـترە وەك پاڕانـەوە لـە مزگەوتەکاندا، ئەو کارە بە یەکـدەنگی زانایـان کارێـك و گومـانێکی خراپـە بـەبێ بـوونی خـیلاف لـە نێوانیانـدا کـە کـارێکی بیدعـەو خراپـە، کارێکـە نـە خـوای پەروەردگار بە شەرعی داناوە، وە نە پێغەمبەرەکەشی (r)، وەهـیچ یـەکێك لـە هاوەڵانی پێغەمبەر (r)، وە شوێن کەوتوانیان وە زانایان و پێشەوای دیـن ئـەم کارەیـان نـەکردووە، بێگومـان هـاوەڵانی پێغەمبـەر (r) چـەندین جـار تووشـی

ووشکە ساڵی و ناخۆشی و ناڕەحەتی دەبوون هیچ کاتێك نەدەچوونە سەر گۆڕەکەی و بپاڕێنەوە، بەڵکو ئیمامی عومەر(t) داوای لە ئیمامی عباسی (t) مامی پێغەمبەر (r) دەکرد تا دوعای باران بارینیان بۆ بکات، هەر بۆیە سەلەف و پیاو چاکانی پێشین نەهی و ڕێگریان کردووە لە پاڕانەوە لە لای گۆڕەکان، هەروەك جارێکیان علي کوڕی حسين (رضي الله عنهم) پیاوێکی بینی لە کونێکەوە دەچووە لای گۆڕەکەی پێغەمبەر (r) دەپاڕایەوە، ئەویش فەرمووی: ئایا فەرمودەیەکت پێ بڵێم کە لە باوکمەوە (ئیمامی علي) بیستوومە و ئەویش لە پێغەمبەری خواوە (r) بیستویەتی کە فەرمویەتی: ((لاَ تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيدًا، وَلاَ تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ وَسَلِّمُوا، حَيْثُمَا كُنتُم فَسَتَبْلُغُنِي سَلامُكُم وَصَلاتُكُم))[121].

واتە: گۆڕەکەم مەکەن بە جەژنگا، وەماڵەکانتان مەکەن بە گۆڕستان (کردنی ماڵەکان بە گۆڕ ئەوەیە: قورئانی تێدا نەخوێندرێت و نوێژە سوننەتەکانی تێدا نەکرێت) وە سەڵاواتم لەسەر بڵێن چونکە سەڵاواتەکانتان پێم ئەگات لەهەر کوێیەك بن، چونکە خوای پەروەردگار کۆمەڵە مەلائیکەیەکی هەیە بەردەوام ئەسوڕێنەوە سەڵات و سەلامی ئەو کەسانەم پێ ئەگەیەنن لە ئوممەتەکەم کە سەلامم لێ ئەکەن.

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەی بەڵگە بێت لەم فەرمودەیەدا ئەوەیە: ئەگەر گۆڕی پێغەمبەر (g) کە پیرۆزترین گۆرە لەسەر ڕووی زەویدا نەهی و ڕێگری لێکرابێت کە نەکرێتە جەژنگا، ئەوە گۆڕی کەسانی تر "هەر کەسانێك بن" زۆر لە پێش ترە تا ڕێگری لێبکرێت و نەکرێتە جەژنگا (واتە: زۆر ڕوویان تێبکرێت و زۆر سەردانیان بکرێت)[122].

---

[121] رواه إسماعيل القاضي في كتاب فضل الصلاة على النبي r ، ص34، وصححه الألباني في نفس المرجع وله طرق وروايات ذكرها في كتابه تحذير الساجد من اتخاذ القبور مساجد، ص140.

[122] **بڕوانە**: الدرر السنية في الأجوبة النجدية لعبد الرحمن بن قاسم 6/165-174.

وە أبو هريرة (t) دەفـەرمووێت: پێغەمبـەر (r) فەرمويـەتی: ((لا تَجعَلُـــوا بُيُوتَكُم قُبُوراً، وَلا تَجعَلُوا قَبري عِيدَاً، وَصَلُّوا عَلَيَّ فَــإنَّ صَـــلاتَكُم تَـــبلُغُني حَيـــثُ كُنتُم))(123).

واتە: ماڵەکانتان مەکـەن بـە گۆڕسـتان (کردنـی ماڵـەکان بـە گـۆڕ ئەوەيـە: قورئـانی تێـدا نـەخوێنرێت و نوێـژە سـوننەتەکانی تێـدا نـەکرێت) وە گۆڕەکـەم مەکەن بە جەژنگا، وە سەڵاواتم لەسەر بڵێن چـونکە سـەڵاواتەکانتان پـێم ئـەگات لەهەر کوێيەك بن.

باسی هەشتەم: بيدعە بـاوو بڵاوەکـانی ئەم سەردەمە:

بيدعە باوو بڵاوەکانی سەردەم زۆر زۆرن کە ناتوانرێت هەموويان بژمێردرێت ، بەڵام بۆ نموونە هێنانەوە نەك وەکو دياری کردنيان ئەمانەيان باس دەکەين:

يەکەم: بيدعەی ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دايك بوونی پێغەمبەر (r):

ئاهەنگ گێـڕان بەبۆنـەی لـە دايـك بـوونی پێغەمبـەر (r) بيدعـەو کـارێکی خراپە، يەکەم کەس کە ئەو بيدعەيەی داهێنا (العَبيديّون) بوون لە سەدەی چواری کۆچيدا بوو، بۆيە زانايانی خەم خۆری ئيسلام هەر لە کۆنەوەو تا ئێستا پوچەڵی و نادروستێتی ئەم کارەيان ڕوون کردۆتەوە، وەڕەددی ئەو کەسانەيان داوەتـەوە

---

(123) أبو داود، کتاب المناسك، باب زيارة القبور، 218/2 بإسناد حسن، وأحمـــد 357/2، وە بڕوانـە: صحيح سنن أبي داود 383/1.

که دایان هێناوەو کاری پێدەکەن، بۆیە دروست نییە ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r)، لەبەر چەندین بەڵگەی ڕوون و ئاشکرا، لەوانە:

1 ـ ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r) یەکێکە لەو بیدعە تازە داهێنراوانەی کە خوای پەروەردگار بەڵگەیەکی لەسەر کردن و دروستێتی دانەبەزاندووە، وە لەبەر ئەوەی پێغەمبەر (r) نەبە ووتەو نەبە کردەوەو نەبەبێدەنگ بوونی لەسەری بەشەرعی نەگێڕاوە، لە کاتێکدا تەنها ئەو پێشەواو ئیماممانە، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ p q r s t u v w ﴾ (الحشر: ٧) .

واتە: ئەوەی کە پێغەمبەر (g) بۆی هێناون (لە قورئانی پیرۆز و سوننەت) وەریبگرن و هەر فەرمانێکی پێکردن بە گوێی بکەن، وە هەر شتێکی لێ قەدەغە کردن و نەهی لێ کردن لێی یەکسەر لێی دوور بکەونەوە و مەیکەن، چونکە بەڕاستی خوای پەروەردگار سزای زۆر بە توندی دەستێنێت لە کەسانێك کە سەرپێچی فەرمانەکانی پێغەمبەر (g) دەکەن.

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿ لَّقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ لِّمَن كَانَ يَرۡجُواْ ٱللَّهَ وَٱلۡيَوۡمَ ٱلۡأٓخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرٗا ٢١ ﴾ (الأحزاب: ٢١) .

واتە: بەڕاستی لە پێغەمبەری خوادا (r) جوانترین و چاکترین نموونە هەیە تا چاوی لێ بکەن و شوێنی بکەون، بە تایبەتی بۆ کەسانێك کە ڕەزامەندی خوایان مەبەستە، وە سەرفرازی دوا ڕۆژ ئاواتیانە، هەمیشە و بەردەوام یادی خوا بەزۆری دەکەن و زمانیان پاراوە بە یادی ئەو.

هەروەها پێغەمبەر (r) فەرمویەتی: ((مَن أَحدَثَ في أَمرِنا هذا ما لَيسَ مِنهُ فَهُوَ رَدٌّ))[124].

[124] متفق عليه: البخاري، برقم 2697، ومسلم، برقم 1718.

واتە:هەرکەسێك کارێك بکات و فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بە کردنی ئەوە بەسەریدا دەدرێتەوەو لێی وەرناگیرێت.

2 ـ خەلیفە بەڕێزەکانی پێغەمبەر (r) و هاوەڵانی بەڕێزی هیچیان ئاهەنگیان نەگێڕاوە بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەرەوە (r)، وە موسڵمانانیشیان بانگەواز نەکردووە بۆ ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەرەوە (r)، لە کاتێکدا ئەوان لە دوای پێغەمبەر (r) باشترین و چاکترینی ئەم ئوممەتەن، هەروەك پێغەمبەر (r) سەبارەت بە خەلیفە بەڕێزەکانی دەفەرموێت: ((عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِن بَعدي، عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْمُحْدَثَاتِ، فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ))[125].

واتە:ئامۆژگاریتان دەکەم و فەرمانتان پێدەکەم هەرکاتێك ناکۆکی و دووبەرەکیتان بینی لە ناو موسڵماناندا دەست بگرن بە سوننەتەکانی من و مەنهەج و ڕێبازی خەلیفە ڕێپیشاندەرو هیدایەتدراوەکانم لە دوای مردنی من، سووربن لەسەر دەست گرتن پێیانەوە هەروەکو چۆن بە کاکیلەکانتان شتێك دەگرن، وە ئامۆژگاریتان دەکەم و دەتان ترسێنم لە هەموو بیدعەو کارە تازە داهێنراوەکان لە دیندا، چونکە هەموو بیدعەو تازە داهێنراوێك لەدیندا گومڕایی و سەرلێشێواوییە.

3 ـ ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r) لە داهێنراو ڕێگای کەسانی سەرلێشێواو و دڵ لاچوو لەسەر حەقە، چونکە یەکەم کەس کە ئەو بیدعەیەی داهێنا (الفاطميون العبيديون) بوون لە سەدەی چواری کۆچیدا بوو، خۆیان دابوە پاڵ (فاطمة)ی کچی پێغەمبەر (r)، بە فێڵ و تەڵەکەو درۆ، کەلە

---

[125] أبو داود، كتاب السنة، باب في لزوم السنة، 201/4، برقم 4707، والترمذي، كتاب العلم، باب ما جاء في الأخذ بالسنة واجتناب البدع، 44/5 برقم 2676، وقال: هذا حديث حسن صحيح، وابن ماجه في المقدمة،باب اتباع سنة الخلفاء الراشدين المهديين، 15/1-16،برقم 42، 43، 44،وأحمد 46/4-47.

ڕاستیدا جولەکە بوون، وە دەوترێت: ئاگر پەرست بوونە، وە دەوترێت لە بنەڕەتدا لە بێباوەڕەکان بوونە[126] ، یەکەم کەسیان (المعز لـدين الله العبيـدي) مەغریبی بوو کە لە مانگی (شوّال)ی ساڵی 361 کۆچی مەغریبی بە جێهێشت و بەرەو وڵاتی میصر کەوتە ڕێ لە مانگی ڕەمەزانی ساڵی 362 کۆچی گەیشتە مصر[127] ، ئایا پاش ئەمە بۆ هیچ موسڵمانێکی عاقڵ و ژیر هەیە کە تەقلیدی رافضة (شیعە) بکات و شوێنی مەنهەج و ڕێبازی پوچەڵیان بکەوێت و پێچەوانەی مەنهەج و ڕێبازی پێغەمبەر (r) بکات؟

4 ـ خوای پەروەردگار دینی تەواو کردووە هیچ پێویستی بە زیادە نییە، هەروەك دەفەرموێت: ﴿ K L M N O P Q R S T U c ﴾ (المائدة: ٣)

واتە: ئەمڕۆ دینم بۆ تەواوکردن و نیعمەتی خۆم ڕژاندووە بەسەرتاندا وەڕازیم لێتان (ئەی موسوڵمانان) کە ئیسلام ئاینتان بێت و هیچ مەنهەج و ڕێباز و ئاینێکی تر نەکەنە ئاینی خۆتان.

زانای پایە بەرز إبن كثير (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا فەرمویەتی: (ئەم نیعمەت و بەخششەی خوای پەروەردگار گەورەترین نیعمەت و بەخششە بەسەر ئەم ئوممەتەوە لە کاتێکدا ئاینەکەی بۆ تەواو کردوون، پێویستیان بە هیچ ئاینێك نییە جگە لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام، وە پێویستیان بە

---

[126] **بڕوانە**: الإبداع في مضار الابتداع، للشيخ علي محفوظ، ص251، **بڕوانە**: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور ناصر بن عبد الرحمن الجديع، ص359-373، **بڕوانە**: تنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطار، للدكتور صالح السحيمي، ص232.

[127] **بڕوانە**: البداية والنهاية: لابن كثير، 272/11-273، 345، 267/12-268، و 232/6، 63/12، 161/11، 13/12، 266/12، **بڕوانە**: سير أعلام النبلاء للذهبي، 159/15–215، وذكر أن آخر ملوك العبيدية: العاضد لدين الله، قتله صلاح الدين الأيوبي سنة 564هـ، قال: "تلاشى أمر العاضد مع صلاح الدين إلى أن خلعه وخطب لبني العباس واستأصل شأفة بني عبيد ومحق دولة الرفض، وكانوا أربعة عشر متخلفاً لا خليفة، والعاضد في اللغة: القاطع، فكان هذا عاضداً لدولة أهل بيته، 212/15.

هیچ پێغەمبەرێك (g) نییە جگە لـە پێغەمبـەری خۆیـان (g)، بۆیـە خـوای پەروەردگار پێغەمبەری (g) گێڕاوە بە دوایـن پێغەمبـەر (g)، وە ڕەوانـەی کردووە بۆ هەموو مـرۆڤ و جنۆکـەکان، هـیچ حـەڵاڵێك نییـە مەگـەر ئـەو حـەڵاڵی کردبێت، وە هیچ حەرامێك نییە مەگەر ئەو حەرامی کردبێت، وە هـیچ مەنهـەج و ڕێباز و ئاینێك حەق و ڕاست نییـە مەگـەر ئـەو ئاینـەی کـە پێغەمبـەر (g) بـە دینی زانیبێـت، وە هـەر شـتێك ئـەو هـەواڵی پێـدابێت حـەق و ڕاسـتە هـیچ درۆو دواکەوتنی تێدا نییە)[128].

﴿ N M L K ﴾ هـــەم دیـــن لەهـــەموو ڕوییەکـــەوە تـــەواوە و پێویستی بە زیادو کەم نییـە وە هـەم خـوای پـەروەردگار تـەواو نیعمـەتی خـۆی ڕشتووە بەسەر موسوڵماناندا.

وە پێغەمبەر (r) دینی ڕوون کردۆتەوە بۆ موسڵمانان بە جوانترین شێوە، هیچ ڕێگەو کارێك کە گەیەنەر بێت بـەرەو بەهەشـت ئـیللا ڕوونـی کردۆتـەوە، وە هیچ ڕێگەو کارێك کە گەیەنەرو نزیك خەرەوە بێت لە دۆزەخ ئیللا بۆ ئوممەتەکەی ڕوون کردۆتەوە و ترساندویانێتی لێی، وە ئەوەی کە زانراوەو گومانی تێدا نییـە ئەوەیە کە پێغەمبەر (r) بەڕێزترینی ناو هەموو پێغەمبەرانە (علیهم الصلاة والسلام)، وەکۆتایی هەموویانە، وە بە تەواوترین شـێوە دینـی گەیانـدووە، وە دڵـسۆزترین کـەس بـووە بـۆ موسـڵمانان، بۆیـە ئەگـەر ئاهـەنگ گێـڕان بـە بۆنـەی لـە دایـك بوونییەوە لە دین بوایەو کارێکی خێر بوایە و خوای پەروەردگار پێی ڕازی بوایە، ئەوە ڕوونی دەکردەوە بۆ ئوممەتەکەی، یان تا لە ژیانا مابوو خۆی دەیکرد.

پێغەمبـەر (r) فەرمویـەتی: ((إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ قَبْلِي إِلاَّ كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلَى خَيْرِ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ، وَيُنْذِرَهُمْ شَرَّ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ))[129].

---

[128] بڕوانە: تفسير القرآن العظيم للإمام إبن كثير (رحمه الله تعالى) 26/3 .

[129] مسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء: الأول فالأول، 1473/2، برقم 1844.

واتە: خوای پەروەردگار هیچ پێغەمبەرێکی (u) نەناردووە ئیللا پێویست بووە لەسەری کە ئوممەتەکەی ڕێنمونی بکات بۆ هەموو خێرو چاکەیەك، کە زانیبێتی کردنی ئەو کارە خێرو چاکەی تێدایە بۆیان، وە پێوست بووە لەسەری کە ئوممەتەکەی ئاگادار بکاتەوە لە هەموو شەڕو خراپەیەك، کە زانیبێتی کردنی ئەو کارە زیان و خراپەی تێدایە بۆیان.

5 ـ داهێنانی هاوشێوەی ئەم جۆرە یادوو بۆنە و بیدعەو تازە داهێنراوانە، وای لێ تێدەگەیت کە خوای پەروەردگار دینی بۆ ئەم ئوممەتە تەواو نەکردووە، بۆیە دەبێت شەرعێك دابنرێت تا دینی پێ تەواو ببێت، وە داهێنانی ئەم جۆرە بیدعەو تازە داهێنراوانە ئەوەی لێ تێدەگەیت کە پێغەمبەر (r) شەرعی بەتەواوی ڕوون نەکردۆتەوە کە پێویستە ڕوون بکرێتەوە بۆ ئەم ئوممەتە، هەتا ئەو بیدعەچییانە هاتن کۆمەڵە بیدعەیەکیان داهێنا لە دیندا کە خوای پەروەردگار بە هیچ شێوەیەك بەڵگەی لەسەر دروستێتی دانەبەزاندووە، بە گومانی خۆیان ئەو کارە نزیکیان دەکاتەوە لە خوای پەروەردگار، گومانی تێدا نییە کە ئەمە کارێکی زۆر ترسناکە، وە پشت هەڵکردنە لە فەرمانەکانی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (r)، بەڕاستی خوای پەروەردگار دینی تەواو کردووەو نیعمەتی تەواوی خۆی ڕژاندووە بەسەر بەندەکانیدا.

6 ـ زانایان بە ڕوون و ئاشکرایی ئینکاریان کردووە لە بیدعەی ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r)، وە موسڵمانانیان لە خراپێتی ئەم کارە ترساندووەو ئاگاداریان کردونەتەوە، ئەویش کار کردنە بە دەقەکانی قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەر (r)، کە دەمان ترسێنن لە بیدعە کردن لە دیندا، وە فەرمانمان پێدەکەن بە شوێن کەوتنی پێغەمبەر (r)، ترساندنمان لە پێچەوانەکردنی فەرمانەکانی لە ووتەو کردەوەو بیروباوەڕدا.

7 ـ ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r) خۆشەویستی پێغەمبەری (r) پێنایاتەدی، بەڵکو خۆشەویستی پێغەمبەر (r) بە شوێن

کەوتن و جێبەجێکردنی سوننەتەکانی و گوێڕایەڵی کردنی دێتەدی، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ < ? @ A B C D E F G H I J K L M ﴾ (آل عمران: ٣١)

واتە: ئەی پێغەمبەر (r) بە موسڵمانان بڵێ: ئەگەر ئێوە خوای پەروەردگارتان خۆش دەوێت ئەوە شوێنی من بکەون (بە جێبەجێکردنی سوننەتەکانی و گوێڕایەڵی کردنی)، ئەو کاتە ئەگەر بەتەواوی شوێنی فەرمانەکانی من کەوتن خوای پەروەردگار خۆشتانی دەوێت و لە تاوانەکانت خۆش دەبێت، وە خوای پەروەردگار زۆر لێخۆش بوو و بەبەزەییە.

8 ـ ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r)و کردنی ئەو یادە بە جەژنگا(ساڵانە دووبارە بکرێتەوە) خۆ شوبهاندنە بە گاورو جولەکە، لە کاتێکدا خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (r) نەهیان لێ کردووین کە خۆمان لێك بچوێنین پێیان یان شوێنیان بکەوین.

9 ـ موسڵمانی ژیرو عاقڵ لە خۆی بایی نابێت بەزۆری ئەو کەسانەی کە ئاهەنگ دەگێڕن بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r) لە زۆربەی شوێنەکاندا، چونکە حەق بەزۆری ئەو کەسانە ناناسرێتەوە کە ئەو کارە دەکەن، بەڵکو حەق بەبەڵگەی شەرعی دەناسرێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ © تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ١١٦ ﴾ (الأنعام:١١٦) .

واتە: ئەی پێغەمبەر (r) ئەگەر تۆ مل کەچی و گوێڕایەڵی زۆربەی کەسانی سەر زەوی بکەیت ئەوە لە ڕێبازی خوات لادەبەن و سەرلێشێواوت دەکەن.

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿ وَمَآ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ١٠٣ ﴾ (یوسف).

واتە: دڵنیابە کە زۆربەی خەڵکی باوەڕدار نین، هەر چەندە تۆش بەپەرۆش بیت و هەوڵ بدەیت (تا ئیمان بێنن).

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ١٣ ﴾ (سبأ: ١٣).

واتە: کەم لەبەندەکانی من سوپاسگوزارن.

10 ـ بنەمایەکی شەرعیمان هەیە کە ئەمە دەقەکەیەتی: (رَدُّ ما تَنازَعَ فِيـــهِ النّاسُ إلى كِتابِ اللهِ تَعالَى وَسُنَّةِ رَسُولِهِ r) .

واتە: گێڕانەوەی هەموو ئەو کارانەی کە موسڵمانان خیلافیان تێیدا هەیە دەبێت بۆ لای قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەری خوا (r) بێت.

وەخوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ â وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩ ﴾ (النساء: ٥٩)

ئەی ئیمانداران گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرو (r) فەرمان ڕەواکان بکەن (کە لە موسڵمانانن لە بیروباوەڕو پابەندبووندا)، خۆ ئەگەر لە شتێکدا کێشە کەوتە نێوانتان دەربارەی حوکمی خوایی، ئەوە ئەو کێشەیە بگێڕنەوە بۆلای خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (r) (کە قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەری (r) مەبەستە) ئەگەر ئێوە باوەڕی تەواوتان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە، (ڕەفتارکردنتان) بەو شێوەیە چاکترین و باشترین سەرچاوەیە بۆ چارەسەری کێشەکانتان.

وە هەروەها دەفەرمووێت: ﴿ وَمَا ٱخۡتَلَفۡتُمۡ فِيهِ مِن شَيۡءٖ فَحُكۡمُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِۚ ١٠ ﴾ (الشورى: ١٠)

واتە: ئەی موسڵمانان ئەگەر لەهەر شتێکدا کێشەو ڕاجیایتان هەبوو، ئەوە سەرئەنجامی بڕیارەکە هەر بۆ لای خوای پەروەردگار دەگەڕێتەوە (گێڕانەوەی کێشەکان تەنها بۆ قورئانی پیرۆزە لە گەڵ سوننەتدا).

وە ئەوەی کە گومانی تێدا نییە ئەوەیە: ئەگەر هەر کەسێك ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەرەوە (r) بگێڕێتەوە بۆلای خواو

پێغەمبەرەکەی (r)، ئەوە ئەبینێت خوای پەروەردگار فەرمانمان پێدەکات بە شوێن کەوتنی پێغەمبەر (r)، هەروەك خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ p q r s t u v w ﴾ (الحشر: ٧)

واتـە: ئـەوەی کـە پێغەمبـەر (g) بـۆی هێنـاون (لـە قورئـانی پـیرۆز و سوننەت) وەریبگرن و هەر فەرمانێکی پێکردن بە گوێی بکـەن، وە هـەر شـتێکی لێ قەدەغە کـردن و نـەهی لـێ کـردن یەکسەر لێـی دوور بکەونـەوە و مەیکـەن، چونکە بەڕاستی خوای پەروەردگار سزای زۆر بە توندی دەستێنێت لە کەسانێك کە سەرپێچی فەرمانەکانی پێغەمبەر (g) دەکەن.

وە خوای پەروەردگار ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە دینی تەواو کـردووەو نیعمەتی تەواوی خۆی بەسەر ئیمانداراندا ڕشتووە، وە ئـەو موسڵمانە دەبینێت پێغەمبەر (r) فەرمانی نەکردووە بە ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بونییەوە، نــە خــۆی و نەهاوەڵانیــشی ئــەم کارەیــان نــەکردووە، بۆیــە لەمــەوە بۆمــان دەردەکەوێت کە ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەرەوە (r) بە هیچ شێوەیەك لەدیندا نییە، بەڵکو لە بیدعە تازە داهێنراوەکانە.

11 ـ موسڵمانی خۆشەویست ئەوەی کە شەرعی بێت بۆ تۆ بریتیـە لـە: بە ڕۆژوو بوونی ڕۆژانی دووشەممە ئەگـەر پێغەمبـەری خـوات (r) خـۆش دەوێـت، لەبەر ئەوەی کاتێك پرسیاریان لە پێغەمبەر (r) کرد دەربارەی گرتنی ڕۆژوو لە ڕۆژی دووشەممەدا، ئـەویش فـەرمووی: ((ذَلِكَ يَوْمٌ وُلِدْتَ فِيهِ ، وَبُعِثْتَ فِيهِ، وَأُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ))[130].

واتـە: ئـەو ڕۆژە ڕۆژێکـە تیایـدا لـە دایـك بوومـە، وە لـەو ڕۆژەدا بـووم بـە پێغەمبەر (r)، وە هەر لەو ڕۆژەدا قورئانی پیرۆزم بۆ سەر دابەزیوە.

---

(130) صحيح مسلم عن أبي قتادة t ، كتاب الصيام، باب استحباب صيام ثلاثة أيام من كل شهر، وصـــوم يوم عرفة وعاشوراء، والإثنين والخميس، 819/2، برقم 1162.

موسـڵمانی خۆشەویـست ئـەوەی شـەرعی بێـت لێـرەدا ئەوەیـە: شـوێنی پێغەمبەر (r) بکەوین بە بەڕۆژوو بوونی ڕۆژانی دووشەم، نەك بە ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەرەوە (r).

12 ـ گێڕانی جەژنی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r) بەدەر نییە لـە چـەندین خراپەو تاوانکاری، بەڵکو پڕە لە تاوان و سەرپێچی، ئەمەش کەسێك هەستی پێ دەکات کە ئەو ئاهەنگانە بە چاوی خۆی ببینێت، **لـەو خرا پـەو تـاوانکاریانـە، وەك نمونە نەك وەکو دیاری کردنی هەموویان:**

1 ـ زۆربەی ئەو سروودو پیاهەڵدانانەی کـە لـەو بۆنەیـەدا دەوترێـت بـەدەر نییە لەبەکارهێنانی ووشەی شیرکی، وە ئەوەی دەوترێت زۆر زیادەڕەوی تێدایە، لە کاتێکدا پێغەمبـەر (r) نـەهی لـێ کـردوین لـەزیاد پیاهەڵدان کەلـە سنوری خۆیان دەریان بکەین، هەروەك دەفەرمووێت: ((لاَ تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّـصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ))[131].

واتە: زیـاد بەشان و شەوکەتمدا هەڵمەدەن و لە سنوری بەندایەتیەوە دەرم مەکـەن بـۆ سـنوری خوایـەتی و پەرسـتراوێتی، هـەروەك چـۆن گاورەکـان زیادەڕەویـان کـرد لـە (عیـسای کـوڕی مـریم) (u) هەنـدێکیان ئەوەنـدە زیادەڕەویـان کـرد تیایـدا ووتیـان خوایـە، هەنـدێکیان ئـەڵێن کـوڕی خوایـە وە بۆچـونی تریشیان هەیـە تێیـدا (پـەنای دەگـرین بـە خـوای پـەروەردگار)، بۆیـە پێغەمبەر (r) فەرموویەتی: من تەنها بەندەی خوام، بۆیە دەربارەی من بڵـێن و باوەڕتان وابێت کە بەندەو پێغەمبەری خوام (r).

موسڵمانی خۆشەویست پێغەمبەری خوا (r) بەرامبەر بەخوای پەروەردگار تەنها بەندەو مرۆڤێکە وەکو سەرجەم مرۆڤـەکانی تـر، بـەڵام بەرامبـەر بـە ئێمـە پێغەمبەرێکی (r) ڕەوانە کراوە لە لای خوای پەروەردگارەوە کە باوەڕ پێبـوون

---

(131) البخاري مع الفتح بلفظه، كتاب الأنبياء، باب قوله تعالى : **{وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ...}**، 478/6، 144/12، وانظر: شرحه في الفتح 149/12.

و شوێنکەوتن و گوێڕایەڵی کردنی و پێش خستنی فەرمانەکانی بەسەر فەرمانی مرۆڤەکاندا پێویست و واجبە و نیشانەی باوەڕداری و گوێڕایەڵی کردنتە بۆی، وە باوەڕ پێنەبوون و شوێن نەکەوتن و گوێڕایەڵی نەکردن و پێش خستنی فەرمانی مرۆڤەکانی تر بەسەریدا نیشانەی بێ باوەڕی و ئیمان لاوازییە، بۆیە خۆشەویستی پێغەمبەر (r) بەدەم نابێت بەڵکو بە زیندووکردنەوەی سوننەت و ڕێبازەکەیەتی.

2 ـ وە لەو بۆنانەدا چەندین حەرامی تر ڕوودەدات، وەکو: تێکەڵ بوونی پیاوان و ئافرەتان، وە ووتنی گۆرانی و بەکارهێنانی تەپڵ و مۆسیقا، وە کێشانی مادده بێ هۆش کەرەکان (لە هەندێ لە وولاتەکان)، وە جاری واهەیە شیرکی گەورەی تێدا ڕوودەدات، وەکو پاڕانەوەو داوای کۆمەك و یارمەتی کردن لە پێغەمبەری خوا (r)، وە پاڕانەوەو داوای کۆمەك و یارمەتی کردن لە پیاوچاکان، وە سوکایەتی دەکرێت بە قورئانی پیرۆز، لە کاتێکدا جگەرە دەکێشرێت لەو شوێنەی کە قورئانی پیرۆزی تێدا دەخوێنرێت، وە گێڕانی ئەو ئاهەنگە ماڵ و پارەیەکی زۆری تێدا سەرف دەکرێت، وە تێیدا کۆڕی بە کۆمەڵی زیکر دەبەسترێت لە گەڵ چەپڵە لێدان و دەنگ هەڵبڕینێکی زۆر لە لایەن گەورەی زیکر کەرەکانەوە، وە جگە لەم کارانەش کە ناشەرعین و دروست نین بەیەك دەنگی زانایانی لەسەر حەق[132].

کردنی چەندین کاری نادروست و ناشیاو لەو ئاهەنگەدا، بۆ نمونە هەندێك لە ئامادەبووانی ئاهەنگەکە بە پێوە ڕادەوەستن لە کاتی باس کردنی لە دایك بوونی پێغەمبەردا (r) بەڕێزو گەورەییەوە، باوەڕیان وایە پێغەمبەر (r) لەو شوێنەی کە ئەو ئاهەنگەی لێ دەگێڕدرێت ئامادە دەبێت، بۆیە هەندێکیان بە پێوە ڕادەوەستن پێشوازی لێ دەکەن و بەخێر هاتنی دەکەن، بەڵام ئەو کەسە نەزان و نەفامانە نازانم بەچی بیرو هۆشێك ئەو گومانە دەبەن، ئایا نازانن کە پێغەمبەر

---

[132] **بڕوانە**: الإبداع في مضار الابتداع، للشيخ علي محفوظ، ص 251-257.

(r) لەناو گۆڕەکەیدایە و هەتا ڕۆژی قیامەت دەرناچێت، وە پەیوەندی ناکات بە هیچ کەسێکەوە و ئامادەی هیچ کۆڕ و کۆبونەوەیەکیان نابێت، بەڵکو لەناو گۆڕەکەیدایە تا ڕۆژی دوایی، بەڵام ڕوحەکەی لە شوێنە هەرە بەرزەکانی بەهەشتە لای خوای پەروەردگار لە شوێنی ڕێزو کەرامەتدا (بەهەشت)[133] ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ ´ µ ¶ ¸ ﴿١٦﴾ ﴾(المؤمنون: 15-16)

واتە: بێگومان سەرئەنجام ئێوە هەر دەبێت بمرن (لە تویێی خاکدا دەبێت مەنزڵ بگرن)، پاشان دەبێت لە ڕۆژی قیامەتدا زیندوو بکرێنەوە(بۆ پاداشت و لێ پرسینەوە). وە پێغەمبەر (r) دەفەرموێت: ((أَنا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَومَ القيامَةِ، وَأَوّلُ مَن يَنشَقّ عَنهُ القَبرَ، وَأَوَّلُ شافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفعٍ))[134].

واتە: من گەورەی کوڕانی پێغەمبەر ئادەمم (u)، وە یەکەم کەسم کە لە گۆڕەکەم دەردەچم، وە یەکەم کەسم تکا دەکەم و تکام وەرگیراوە.

ئەم ئایەتە و فەرمودە پیرۆزەکەی پێغەمبەرو (r) وە ئەو ئایەت و فەرمودانەی لەم شێوەیە هاتوون، هەموویان بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە پێغەمبەر (r) و هەموو مردووەکانی تریش لە دوا ڕۆژدا لە گۆڕەکانیان دەردەچن.

زانای پایە بەرز عبدالعزيز بن عبدالله ابن باز (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرمویەتی: (ئەمە کارێکە زانایان یەکدەنگن لەسەری (واتە: مردوو هەتا ڕۆژی دوایی لە ناو گۆڕەکەیدایە و دەرناچێت) هیچ کێشە و ڕاجیاییەك نییە لە سەری لە نێوانیاندا)[135].

---

[133] **بڕوانە**: التحذير من البدع، لسماحة العلامة الإمام عبد العزيز بن عبد الله ابن باز، ص13.

[134] رواه مسلم،كتاب الفضائل، باب تفضيل نبينا محمد (r) على جميع الخلائق، 1782/4، برقم 2278.

[135] **بڕوانە**: التحذير من البدع، ص14، وص7-14، **وە بڕوانە**: الإبداع في مضار الابتداع للشيخ علي محفوظ ص250-258، **وە بڕوانە**: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور ناصر بن عبد الرحمن الجديع،

دووەم: بیدعەی ئاهەنگ گێڕان بە هاتنی یەکەم شەوی جومعە لە مانگی ڕەجەب:

ئاهەنگ گێڕان بە هاتنی یەکەم شەوی جومعە لە مانگی ڕەجەب بیدعەیەکی خراپە و ئینکاری لێکراوە، هەروەك ئیمامی أبوبكرالطرطوشي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **باسی ئەوەی کردووە.**

ئیمامی أبومحمد المقدسي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **فەرموویەتی: نوێژی مانگی ڕەجەب لای ئێمە نەکراوەو ڕووی نەداوە لە** (بيت المقدس) **مەگەر لە ساڵی 480 کۆچیدا نەبێت (واتە: لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) نەبووەو نەکراوە) وە ئێمە نە ئەو نوێژەمان بینیوەو نە بیستوشمانە لە پێشدا**[136]**.**

وە ئیمامی أبو الشامة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت: کردنی نوێژی** (الرغائب) **ئەوەی کە ئەمڕۆ لە ناو خەڵکیدا باوە ئەو نوێژەیە کە لە نێوان نوێژی مەغریب و عیشادا دەکرێت لە شەوی یەکەمی جومعەی مانگی ڕەجەبدا**[137]**.**

وە زانای پایە بەرز ئیمامی إبن رجب (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت: (کردنی نوێژی** (الرَّغائِب)**)، هیچ فەرمودەیەکی ڕاست نەهاتووە سەبارەت بە کردنی نوێژێکی تایبەت تا لە مانگی ڕەجەبدا بکرێت، وە ئەو فەرمودانەی کە گێڕدراونەتەوە سەبارەت بە نوێژی** (الرَّغائِب) **لە یەکەم شەوی جومعە لە مانگی ڕەجەبدا هەمویان درۆن و پوچەڵن و صەحیح نین، وەکردنی ئەو نوێژە بیدعەیە لای زۆربەی زانایان)**[138]**.**

وە زانای پایە بەرز إبن حجر (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **فەرمویەتی: هیچ فەرموودەیەکی ڕاست و دروست نەهاتووە کە ببێتە بەڵگە لەسەر گەورەیی**

ص358-373، **وە بڕوانە**: تنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من أخطار، ص228-250.

[136] **بڕوانە**: الحوادث والبدع، لأبي بكر الطرطوشي، ص267، برقم 238.

[137] **بڕوانە**: الباعث على إنكار البدع والحوادث، للإمام أبي شامة، ص138.

[138] **بڕوانە**: لطائف المعارف فيما لمواسم العام من الوظائف، ص228.

مانگی ڕەجەب، وە لەسەر بە ڕۆژوو بوون، وە تایبەت کردنی شەوێکی بۆ کردنی شەو نوێژ[139].

وە ئەم ئیمامە بەڕێزە ئەوەی ڕوون کردۆتەوە ئەو فەرموودانەی سەبارەت بە فەزڵ و گەورەیی مانگی ڕەجەب یان گرتنی ڕۆژووی مانگەکە یان چەند ڕۆژێکی هاتوون، دوو بەشن، هەندێکیان فەرمودەی لاوازن وە هەندێکیان هەڵبەستراون(كلّها ضعيفة أو موضوعة)[140].

پاشان باسی ئەو فەرموودەیەی کردووە کە لەسەر نوێژی (الرّغائِب) هاتووە، کە تیایدا هاتووە: دەبێت ڕۆژی پێنج شەمی یەکەمی مانگی ڕەجەب بە ڕۆژو بێت، وە شەوەکەی کە شەوی جومعەیە دوانزە ڕکات نوێژ بکرێت لە نێوان نوێژی مەغریب و عیشادا لە هەموو ڕکاتێکدا سورەتی فاتیحە دەخوێندرێت، وە سێ جار سورەتی ﴿ ! " # $ % & ﴾ (القدر: ١)، وە دوانزە جار سورەتی ﴿ ! " # $ % ﴾ (الإخلاص: 1) دەخوێندرێت، وە لە نێوان هەردوو ڕکاتێکدا سەلام دەدرێتەوە، پاشان ئەم ئیمامە بەڕێزە بەدوور و درێژی باسی چۆنیەتی (سبحان الله و استغفر الله) و سوجدەبردن و چۆنیەتی سڵاوات دانی لەسەر پێغەمبەر (r) کردووە، وە ئەوەی ڕوون کردۆتەوە کە فەرموودەی کردنی نوێژی (الرغائب) هاتووە، فەرموودەیەکی درۆو هەڵبەستراوە بە دەم پێغەمبەری خواوە (r)، وە ئەوەی ڕوون کردۆتەوە هەر کەسێك بیەوێت ئەو نوێژە بکات ئەوە دەبێت ڕۆژی پێنج شەممە بە ڕۆژوو بێت، هەر چەندە ئەو ڕۆژە زۆر گەرمیش بێت، وە ئەگەر ئەو ڕۆژە بە ڕۆژوو بوو ئەوە نابێت نان بخوات هەتا نوێژی مەغریب نەکات، پاشان دەکەوێتە نوێژ کردن و خوێندنی (سبحان الله)یەکی زۆروو بردنی سوجدەی دوورو درێژ، کە زۆر پێی بێ تاقەت و ماندوو دەبێت، وە

---

[139] بڕوانە: تبيين العجب بما ورد في شهر رجب، ص23.

[140] بڕوانە: تبيين العجب بما ورد في شهر رجب، ص23.

ئەو نوێژ خوێنە دەڵێت: ﴿من خۆم ڕادێنم بۆ گرتنی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان و کردنی نوێژی تەراویح، بەڵکو ئەم نوێژە لە لای کەسانی سادەو نەشارەزا زۆر گەورەترو خێرترە لە نوێژی جەماعەت، ئەوەندە خەڵك ئامادە دەبن بۆ کردنی کە بۆ نوێژی جەماعەت ئەوەندە خەڵك ئامادە نابن)[141].

ئیمامی إبن الصّلاح (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەربارەی نوێژی** (الرّغائِب) **فەرمویەتی : ئەو فەرمودەیەی کە دەربارەی خێرو گەورەیی نوێژی** (الرّغائِب) **هاتووە، فەرمودەیەکی درۆو و هەڵبەستراوە بەدەم پێغەمبەری خواوە (r) کردنی ئەم نوێژە بیدعەیەکە کە لە ساڵەکانی دوای چوارسەدی کۆچی داهێنراوە**[142].

وە ئیمامی العز بن عبدالسّلام (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **لە ساڵی** 637**کۆچیدا فەتوای داوە کە نوێژی** (الرّغائب) **ئەو فەرموودەیەی کە دەربارەی خێرو گەورەیی نوێژی** الرّغائِب **هاتووە، فەرمودەیەکی درۆو و هەڵبەستراوە بەدەم پێغەمبەری خواوە (r)**[143].

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست منیش کۆتایی ئەم باسەت بۆ پوخت دەکەم بە ووتەی زانایان کە زانای پایە بەرز إبن الشّامة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **هێناوێتی دەربارەی بەتاڵی و خراپی کردنی ئەم نوێژە، کە دەفەرموێت:**

1 **ـ ئەوەی کە بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی کردنی ئەم نوێژە بیدعەیە ئەوەیە: کە زانایانی ناودارو پێشەوایانی دین و موسڵمانان: لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (r) و شوێن کەوتوانیان و شوێن کەوتوی ئەوانیش، وە جگە لەوانیش کە چەندین کتابیان نوسیوە لە شەریعەتدا، لەگەڵ ئەوەی کە زۆر سور بوونە تا موسڵمانان فێری هەموو فەرزو سوننەتەکان بکەن، لە هیچ یەکێك لەو زانایانەوە نەگێڕدراوەتەوە کە باسی ئەم نوێژەیان کردبێت، وە هیچ یەکێك لەو زانایانە نەلە**

---

[141] **بڕوانە:** تبيين العجب بما ورد في شهر رجب، ص54.

[142] **بڕوانە:** كتاب الباعث على إنكار البدع والحوادث، للإمام أبي شامة، ص145.

[143] **بڕوانە:** كتاب الباعث على إنكار البدع والحوادث، للإمام أبي شامة، ص 149.

کیتـاب و نەلـە دانیـشتنەکانیاندا باسـی ئـەو نوێـژەیان نـەکردووە، وە شـتێکی نەگونجاویـشە کـە ئـەو نوێـژە سـوننەت بێـت و شـاراوە بێـت لـەو زانـا شـارەزاو تێگەیشتوانە لە شەرع.

2 ـ ئەم نوێژە پێچەوانەی شەرعە لە سێ ڕووەوەوە:

یەکەم: کردنی ئەم نوێـژە پێـچەوانەی ئـەو فەرمودەیەیـە کـە أبـــوهريرة لـە پێغەمبەری خواوە (r) بۆمان دەگێڕێتەوە، کـە فەرمویـەتی: ((لا تَخُصُّوا لَيلَـــةَ الجُمُعَةِ بِقيامٍ مِن بَينِ الليالي، وَلا تَخُصُّوا يَومَ الجُمُعَةِ بِصِيامٍ مِن بَينِ الأيّامِ، إلاّ أَن يَكونَ في صَومٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُم))[144].

واتە: شەوی جومعە تایبەت مەکەن بە کردنی شەو نوێـژ لـەناو شـەوەکاندا، وە ڕۆژی جومعە تایبەت مەکەن بە گرتنی ڕۆژوو لـە نـاو ڕۆژەکانـدا، مەگـەر ئـەو ڕۆژە ڕۆژێك بێت کە عادەتی بێت بیگرێت.

بۆیە دروست نییە شەوی جومعە تایبەت بکرێت بە کردنی نوێـژی زیـاتر لـە شەوانی تر لە بەر ئەم فەرموودەیە[145] ، ئـەم فەرموودەیـە گـشتی یـە و یەکـەم شەوی جومعەی مانگی ڕەجەب و جگە لەویش دەگرێتەوە.

دووەم: کردنی نوێژی (الرّغائِب) لە مـانگی ڕەجـەب و شـەعبان هـەردووکیان بیدعەن، چونکە هەردوکیان بە درۆ هەڵبەستراون بەدەم پێغەمبەری خواوە (r)، ئەویش بە هەڵبەستنی چەند فەرمودەیەك کە فـەرموودەی پێغەمبـەر (r) نـین، وە درۆ هەڵبەسـتنە بـۆ خـوای پـەروەردگار لـە کاتێکـدا ئـەم نوێـژەیان دانـاوەو پاداشتێکی گەورەیان لەسەر داناوە، بـەڵام خـوای پـەروەردگار هـیچ بەڵگەیـەکی لەســەر دانەبەزانــدووە، بۆیــە خــەمخۆری بــۆ دینــی خــوای پــەروەردگار و پێغەمبەرەکـەی (r) ئەوەیـە ئینکـاری لـەو فەرمودانـە بکرێـت کـە بـە درۆ

---

[144] متفق عليه: البخاري، كتاب الصوم، باب صوم يوم الجمعة، 303/2، برقم 1985، ومسلم، كتاب الصيام، باب كراهة صوم يوم الجمعة منفرداً، 801/2، برقم 1144.

[145] **بڕوانە**: كتاب الباعث على إنكار البدع، لأبي شامة، ص 156.

هەڵبەستراوە بەدەم پێغەمبەری خواوە (r)، وە پشت گوێ بخرێت و بە خراپ بزانرێت و خەڵکی لێ دوور بخرێتەوە، چونکە ڕازی بوون و کردنی ئەو نوێژە چەندین خراپەی لێ دەکەوێتەوە، **لەوانە:**

خراپەی یەکەم: پشت بەستنی زۆربەی کەسانی سادەو نەزان بەو فەرموودانەی کە لەسەر خێرو گەورەیی ئەو نوێژە هاتوون، بۆیە زۆربەیان بەرەو دوو شت دەڕۆن:

1 ـ پشت گوێ خستن و کەم تەرخەمی کردن لە کردنی نوێژە فەرزەکاندا.

2 ـ ڕۆ چوون لە کردنی تاواندا، پاشان چاوەڕێی هاتنی ئەو شەوە دەکەن، ئەو نوێژە دەکەن، وا دەبینن ئەو نوێژە هەموو کەم و کوڕییەکیان بۆ پڕ دەکاتەوە و هەرچی تاوانێک کە کردویانە دەیسڕێتەوە، بۆیە ئەوەی کە فەرموودەی نوێژی (الرّغائِب) داناوە وای لێ دەکات کە زۆر عیبادەت بکات، لە هەمان کاتیشدا هانی دەدات بۆ زیاتر کردنی تاوان و خراپەکاری، چونکە گومانی وایە کردنی ئەو نوێژە دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانی.

خراپەی دووەم: کردنی بیدعە زیاتر بیدعەچی فریو دەدات بۆ سەرلێشێواندنی موسڵمانان، هەرکاتێك دەبینن بیدعەکەیان ڕەواجی هەیە و خەڵکی زۆر دەیکەن و ڕۆچوونە تیایدا، ئەوە کەسانی بیدعەچی لە کردنی بیدعەیەکەوە دەیان گوازنەوە بۆ کردنی بیدعەیەکی تر، بەڵام ئەگەر واز لە بیدعە بهێنرێت و نەکرێت ئەوە دەبێتە سەرزەنشت کردن بۆ کەسانی بیدعەچی و ئەو کەسانەی کە بیدعە دادەهێنن.

خراپەی سێیەم: کاتێك کەسێکی زانا (بەناو زانا) ئەو نوێژە دەکات و خەڵك دەیبینن وا دەزانن کردنی ئەو نوێژە سوننەتە، بۆیە ئەو زانایە بە زمانی حاڵی درۆ هەڵدەبەستێت بە زمانی پێغەمبەرەوە (r)، وە زمانی حاڵ جاری وا هەیە

شوێنی ووتنی زمان دەگرێتەوە، بۆیە زۆربەی هەرە زۆری موسڵمانان کە تووشی بیدعە بوونە بە هۆی ئەم هۆکارەوەیە[146].

خراپەی چوارەم: کاتێك کەسێکی بەناو زانا ئەو نوێژە بیدعەیە دەکات هۆکارە بۆ ئەوەی کە خەڵك درۆ بە دەم پێغەمبەری خواوە (r) هەڵبەستن، دەڵێن ئەم نوێژە سوننەتێکە لە سوننەتەکانی پێغەمبەر (r).

3 ـ کردنی ئەم نوێژە بیدعەیە چەندین پێچەوانەی تیایە بۆ سوننەتەکانی ناو نوێژ، **لەوانە:**

1 ـ ئەو نوێژە پێچەوانەیە بۆ سوننەتی پێغەمبەر (r) لە نوێژدا، بە هۆی ژمارەی ئەو سوجدەو (سبحان الله) یانە و ژمارەی خوێندنی سورەتی ﴿ ! " # $ % & ﴾ (القـــدر: ١)، وە دوانزە جار سورەتی ﴿ ! " # $ % ﴾ (الإخلاص: 1) لە هەموو ڕکاتێکدا.

2 ـ پێچەوانەیە بۆ سوننەتی خشوعی ناو دڵ و بە ئاگا بوونی لە نوێژەکەیی و تەنها دڵ پەیوەست کردن بە خوای پەروەردگارەوە لە ناو نوێژەکەیدا، وە وەستان لەسەر ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز و تێگەیشتن لێیان.

3 ـ پێچەوانەیە بۆ سوننەتی نوێژە سوننەتەکان لە ماڵەوە، چونکە کردنی نوێژە سوننەتەکان لە ماڵەوە خێرترو باشترە وەك کردنیان لە مزگەوت (مەگەر

---

[146] بەڵێ بەڕاستی ڕاست دەکەیت ئەی زانای پایە بەرز، بەڕاستی زۆربەی موسڵمانانی ئەمڕۆ بە هۆی بیدعەو نەزانی کەسانی بە ناو زاناو شارەزا گومڕا و سەرلێشێواو بوونە و کەوتوونەتە ناو چەندین کاری حەرام و بیدعەوە، کاتێك دەوترێت ئەی موسڵمانی خۆشەویست ئەو کارەی کە تۆ دەیکەیت حەرامە، تاوانە، بیدعەیە، لادانە لە سوننەت، لە وەڵامدا پێت دەڵێت: ئەی ئەوە نییە فلان مامۆستا و زانا دەیکەن ئایا تۆ لەوان زیرەکترو شارەزا تری؟ کردەوەی بە ناو زاناو شارەزایانت بۆ دەکاتە بەڵگە و وازی لە چەندین فەرموودەی خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (r) هێناوە، ئەم موسڵمانە داماوو نەشارەزایە نازانێت کە حەق و ڕاستی بە کردەوەی پیاوان ناناسرێتەوە، بەڵکو شارەزابوونی حەق کردەوەی ئەوانی پێ دەناسرێتەوە.

نوێژێك كردنی له‌ مزگه‌وتدا باشتر بێت وه‌كو: نوێـژی تـه‌راویح ....)، وه‌ كردنـی نوێژه‌ سوننه‌ته‌كان به‌ ته‌نها باشتره‌ وه‌ك به‌ كۆمه‌ڵ، جگه‌ له‌ نوێژی تـه‌راویح كـه‌ كردنی له‌ مزگه‌وت و به‌ جه‌ماعه‌ت باشتره‌.

4 ـ ئـه‌و كه‌سـه‌ی ئـه‌و نوێـژه‌ بیدعه‌یـه‌ی داهێنـاوه‌ لـه‌ تـه‌واوه‌تی نوێژه‌كـه‌ ئه‌وه‌یه‌ (لای ئه‌و بیدعه‌چی و له‌ خوا نه‌ترسـه‌) ئـه‌و كه‌سـه‌ی ئـه‌و نوێـژه‌ ده‌كـات ده‌بێت ڕۆژی پێنج شه‌ممه‌ به‌ ڕۆژوو بێت، كه‌ ئه‌م مه‌رجه‌ دوو سوننه‌تی پێغه‌مبـه‌ری (r) له‌ ناو بردووه‌: سوننه‌تی زوو ڕۆژوو شكاندن و سوننه‌تی دڵ یه‌ك لاكردنـه‌وه‌ بۆ خوای په‌روه‌ردگار (خۆت له‌ برسێتی و تونێتی ڕزگار بكه‌یت تا دڵت ته‌نها لای نوێژه‌كه‌ بێت، به‌ڵام ئه‌و بیدعه‌چیه‌و دانه‌ری ئـه‌و نوێـژه‌ بـه‌ مـه‌رجی گرتـووه‌ كـه‌ ده‌بێت دوای نوێژی مه‌غریب ڕۆژووه‌كه‌ بشكێنرێت نه‌ك پێش مه‌غریب).

5 ـ له‌ دوای ته‌واو بوونی ئه‌و نوێژه‌ دوو سـوجده‌ ده‌بردرێـت، لـه‌ كاتێكـدا بردنی ئه‌و دوو سوجده‌یه‌ هیچ هۆیه‌كی نییه‌[147].

موسـڵمانی خۆشه‌ویـست لـه‌و به‌ڵگانـه‌ی كـه‌ لـه‌ پێـشدا باسـكران، وه‌ ووتـه‌ی زانایان، وه‌ به‌ تاڵێتی ئه‌و نوێژه‌ و خراپێتی ئه‌و نوێژه‌ لـه‌ چـه‌ند ڕوویه‌كـه‌وه‌، بـۆ كه‌سێكی خـاوه‌ن بـیرو هـۆش ڕوون ده‌بێتـه‌وه‌ كـه‌ نوێـژی (الرّغائِــب) نوێـژێكی داهێنراوه‌و بیدعه‌یه‌كی خراپه‌، له‌ ئیسلامدا نییه‌ به‌ڵكو داهێنراوه‌.

سێیه‌م: بیدعه‌ی ئاهه‌نگ گێڕان به‌ بۆنه‌ی شه‌وی (الأسراء والمعراج)

شـه‌وی (الأسراء والمعراج) واتـه‌: شـه‌وڕه‌وی پێغه‌مبـه‌ر (r) بوئاسمانـه‌كان یه‌كێكه‌ له‌ نیشانه‌ گه‌وره‌كانی خوای پـه‌روه‌ردگار له‌سـه‌ر ڕاسـتگۆیی و گـه‌وره‌یی وپلـه‌و پایـه‌ی پێغه‌مبـه‌ر (r)، وه‌ یه‌كێكـه‌ له‌به‌ڵگـه‌ گـه‌وره‌كان بـۆ پیـشاندانی

---

[147] **بروانـه:** كتاب الباعث على إنكار البدع والحوادث، لأبي شامة، ص 153-196، وهذه المفاسـد، وأوجـه البطلان تشمل صلاة الرغائب في أول جمعة من رجب، وليلة النصف من شعبان، كما صرح بذلك أبو شامة في كتابه الباعث على إنكار البدع والحوادث، ص174.

گەورەیی دەسەڵاتی خوای پەروەردگار، وە نیشانەیەکە لەسەر گەورەیی و بەرزی خوای پەروەردگار بەسەر هەموو بەندەکانیەوە.

خـوای پــەروەردگار دەفــەرمووێت: ﴿ ! " # $ % & '
( ) * + , - . / 0 1 3 4 5 6 7 ﴾ (الإسراء).

واتــە: پــاکی و بــیٚ گــەردی و ســتایش بــۆ ئــەو خوایــەی کەشــەوڕەوی کــرد (لەبەشێکی کەمی شەودا) بە بەندەی خۆی پێغەمبەر (r) لەمزگـەوتی (حـــرام: کەعبەی پیرۆزەوە) بۆمزگـەوتی (الأقصى) لـە (بيت المقـــدس) کـەدەورو بـەریمان پیرۆزو پڕ بەرەکەت کردوو: تابە هۆی ئەو شەوڕەویەوە هەندیك نیـشانەو بەڵگـەو دەسەڵاتداری و توانای خۆمانی نیشان بدەین، بەڕاستی ئەوخوایە بیسەرو بینایە.

وە لـــە پێغەمبـــەرەوە (r) چـــەندین فـــەرمودەی ڕاســـت و دروســـت گێڕدراوەتــەوە: کــە شــەوڕەوی بــە پێغەمبــەر (r) کــراو بــەرز کرایــەوە بــۆ ئاسمانەکان و دەرگاکانی بۆ کرایەوە، ئەوەندە بەرز کرایەوە تا گەیشتە سەرووی حەوت ئاسمانەکانەوە، وە خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا کرد هەروەك خـۆی ویـستی لێبـوو، وە خـوای پـەروەردگار پێـنج نوێـژی لەسـەر فـەرز کـرد، خـوای پـەروەردگار لـە سـەرەتادا پـەنجا نوێـژی لەسـەر فـەرز کـرد، بـەڵام پێغەمبـەری خۆشەویست (r) بەردەوام دەچـووەوە خزمـەت خـوای پـەروەردگارو داوای لـیٚ دەکرد تا لەسەری سوك بکات، ئەوەبوو خوای پەروەردگار کردی بـە پێـنج فـەرز لە شەوو ڕۆژێکدا بەڵام لە خێـرو پاداشـتدا خێـرو پاداشـتی پـەنجا نوێـژی هەیـە، لەبەر ئەوەی چاکە یەك بەدەیە، سوپاس بۆ ئەو خوایەی ئەوەندە نیعمەتی زۆرە کە لە ژمارە نایات[148].

---

[148] **بڕوانە**: التحذير من البدع، للعلامة عبد العزيز بن عبد الله ابن باز، ص16.

بۆیە ئەو شەوەی کە شەو ڕەوی تێدا کرا، بە هیچ شێوەیەك ئاهەنگی تێدا ناگێڕدرێت و تایبەت ناکرێت بە جۆرێك لە جۆرەکانی عیبادەت، کە ناشەرعی بێت، **لەبەر چەند هۆیەك:**

1 ـ ئەو شەوەی کە (الإسراء والمعراج) تیا ڕویدا هیچ بەڵگەیەکی ڕاست و دروست نەهاتووە گوایە ئەو شەوە لە مانگی ڕەجەبدا بووە یان نا، بەڵکو زاناکان بۆ چونیان جیاوازە لە دیاری کردنی ئەو شەوە:

هەندێکیان دەڵێن: ئەو شەوە دوای بوونی پێغەمبەر (ﷺ) بە پێغەمبەر (ﷺ) بە پانزە مانگ ڕوویدا، وە هەندێکیان دەڵێن: شەوڕەوییەکەی لە شەوی بیست و حەوتی مانگی ڕبیعی دووەم ساڵێك پێش کۆچکردنی بۆ مەدینە ڕوویدا، وە هەندێکیان دەڵێن: ئەو شەوە دوای بوونی پێغەمبەر (ﷺ) بە پێغەمبەر (ﷺ) بە پێنج ساڵ ڕوویدا[149]، وە هەندێکیان دەڵێن: شەوڕەوییەکەی لە شەوی بیست و حەوتی مانگی ڕبیعی یەکەمدا بوو[150].

زانای پایە بەرز أبو الشّامة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (دەگێڕدرێتەوە لە هەندێك لە چیرۆك گێڕەوەکان گوایە شەوڕەوییەکەی پێغەمبەر (ﷺ) لە مانگی ڕەجەبدا بووە، ئەم قسەیە لای زانایانی فەرمودەناس خۆی بۆ خۆی درۆیەکی ڕوون و ئاشکرایە)[151].

زانای پایە بەرز إبن القیّم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (شەوڕەوییەکەی پێغەمبەر (ﷺ) نازانرێت لە چی شەوێکدا بووە)[152].

---

[149] **بڕوانە:** شرح النووي على صحيح مسلم، 2/267-268.

[150] **بڕوانە:** كتاب الحوادث والبدع، لأبي شامة، ص232.

[151] **بڕوانە:** كتاب الحوادث والبدع، لأبي شامة، ص232، وە **بڕوانە:** تبيين العجب بما ورد في شهر رجب، لابن حجر، ص 9، 19، 52، 64، 65.

[152] **بڕوانە:** زاد المعاد في هدي خير العباد، لابن القيم، 1/58.

وە هەروەها زانای پایە بەرز عبد العزيز بن عبد الله ابن بـــاز (ڕەحمـەتی خـوای لێبێت) دەفەرمووێت: (ئەو شەوەی کە شـەوڕەوییەکەی پێغەمبـەری (r) تێـدابوو هیچ فەرموودەیـەکی ڕاسـت و دروسـت نـەهاتووە کـە دیـاری بکـات نەلـە مـانگی ڕەجەب و نەلە هیچ مـانگێکی تـردا، بـەڵکو ئـەو فەرمودانـەی کـە ئـەو شـەوەیان دیاری کردووە هیـچیان صـەحیح نـین لـە پێغەمبـەری خـواوە (r) لای زانایـانی فەرموودەناس، وە خوای پەروەردگار، وە خـوای پـەروەردگار زۆر دانـاو کـار بـە جێیە کاتێك دیاری کردنی ئەو شەوەی لە بیر خـەڵکی بردۆتـەوە، وە ئەگـەر ئـەو شەوە دیاریش بکرێت ئەوە دروست نییە تایبەت بکرێت بە جۆرێك لە جۆرەکـانی عیبادەت بە بێبوونی بەڵگەی شەرعی)[153].

2 ـ نەزانراوە لە هیچ یەکێك لە موسڵمانانی خاوەن زانست و باوەڕ کـە ئـەو شەوەی بە پیرۆزترو گەورەتر زانیبێـت لـە شـەوەکانی تـر، وە لەبـەر ئـەوەی نـە پێغەمبەر (r) و نە هاوەڵانی و نە شوێن کەوتووان وە شوێن کەوتووی ئەوانیش، ئاهەنگیان نەگێڕاوە لەو شەوەدا وە تایبەتیان نەکردووە بە جۆرێك لە جۆرەکانی پەرستن، بۆیە ئەگەر ئاهەنگ گێـڕان لـەو شـەوەدا کـارێکی شـەرعی بوایـە ئـەوە پێغەمبەر (r) بۆ موسڵمانانی ڕوون دەکردەوە جا بە قسە بێت یان بە کردەوە، وە ئەگەر ڕوویبدایە لەسـەردەمی ئەوانـدا ئـەوا ئـەو شـەوە دەزانـراو دەناسـرا، وە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (r) بۆ ئێمەیان دەگێڕایەوە[154].

3 ـ خوای پەروەردگار ئاینی بۆ ئەم ئوممەتـە کامـل و تـەواو کـردووە، وە نیعمـەتی خـۆی بەسـەردا ڕژانـدوون، هـەروەك دەفـەرمووێت: ﴿ K L M N O P Q R S T U c ﴾ (المائدة: ٣) .

---

[153] **بڕوانە**: التحذير من البدع، ص17.

[154] **بڕوانە**: زاد المعاد لابن القيم، 58/1، والتحذير من البدع، للعلامة ابن باز، ص17.

واتـە: ئـەمڕۆ دیـنم بـۆ تـەواوکردن و نیعمـەتی خـۆم ڕژانـدووە بەسـەرتاندا وەڕازیم لێتان (ئەی موسوڵمانان) کە ئیسلام ئاینتان بێت و هیچ مەنهەج و ڕێبـاز و ئاینێکی تر نەکەنە ئاینی خۆتان.

زانای پایە بەرز إبن کثیر (ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت) لـە تەفـسیری ئـەم ئایەتـەدا فەرمویەتی: (ئەم نیعمەت و بەخششەی خوای پەروەردگار گەورەترین نیعمەت و بەخشـشە بەسـەر ئـەم ئوممەتـەوە لـە کاتێکـدا ئاینەکـەی بـۆ تـەواو کـردوون، پێویستیان بە هیچ ئاینێك نییە جگە لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام، وە پێویستیان بە هیچ پێغەمبەرێك (g) نییە جگە لـە پێغەمبـەری خۆیـان (g)، بۆیـە خـوای پەروەردگار پێغەمبەری (g) گێڕاوە بە دوایـن پێغەمبـەر (g)، وە ڕەوانـەی کردووە بۆ هەموو مـرۆڤ و جنۆکـەکان، هـیچ حـەڵاڵێك نییـە مەگـەر ئـەو حـەڵاڵی کردبێت، وە هیچ حەرامێك نییە مەگەر ئەو حەرامی کردبێت، وە هـیچ مەنهـەج و ڕێباز و ئاینێك حەق و ڕاست نییـە مەگـەر ئـەو ئاینـەی کـە پێغەمبـەر (g) بـە دینی زانیبێـت، وە هـەر شـتێك ئـەو هـەواڵی پێـدابێت حـەق و ڕاسـتە هـیچ درۆو دواکەوتنی تێدا نییە)[155].

﴿ K L M N ﴾ هــەم دیــن لەهــەموو ڕویەکــەوە تــەواوە و پێویستی بە زیادو کەم نییـە وە هـەم خـوای پـەروەردگار تـەواو نیعمـەتی خـۆی ڕشتووە بەسەر موسوڵماناندا.

وە هــەروەها دەفــەرموێت: ﴿ { ~ شُرَكَـٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ ٱلۡفَصۡلِ لَقُضِيَ بَيۡنَهُمۡۗ وَإِنَّ ٱلظَّـٰلِمِينَ ´ µ ¶ ﴾ (الشورى: ٢١) .

واتە: (ئایا ئەو بێباوەڕانە ڕازین بەبەرنامەی خوا؟) یان شوێنی ئەو هـاوەڵ پەیداکەرانە کـەوتوون کـە بـەناوی دینـەوە بەرنامـەیان بـۆ دادەنـێن و پـەیڕەوی

---

[155] **بڕوانە:** تفسير القرآن العظيم للأمام إبن كثير (رحمه الله تعالى) 26/3 .

دەکەن، بێ ئەوەی خوای پەروەردگار مۆڵەتی دابێت و پێی ڕازی بێت (حەرام و حەڵاڵیان بۆ دیاری دەکەن)، خۆ ئەگەر بڕیاری پێشترمان نەبوایە تا کاتی دیاری کراو، ئەوە فەرمانمان دەدا بەلەناو بردنیان، بێگومان بۆ بێباوەڕان و ستەمکاران سزای زۆر توندو بە ئێش هەیە.

4 ـ پێغەمبەری خوا (r) موسڵمانانی ئاگادار کردۆتەوە لە خراپی و ترساکی بیدعە، وە بەڕوون و ئاشکرا فەرموویەتی: هەموو تازەداهێنراوێك لەم دینەدا گومڕایی و سەرلێشێواوییە، وە هەر کارێك بیدعە بێت و بکرێت ئەوە بەسەر خاوەنەکەیدا دەدرێتەوە، هەروەك ئیمامی بوخاری و موسلیم (ڕەحمەتی خوایان لێبێت) لە دایکی ئیمانداارانەوە بۆمان دەگێڕنەوە، کە پێغەمبەر (r) فەرمویەتی: ((مَن أحدَثَ في أمرِنا هذا ما لَيسَ مِنهُ فَهُوَ رَدٌّ))[156].

واتە : هەرکەسێك کارێك دابهێنێت لە دیندا و فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بە زیادکردنی ئەو کارە ئەوە بەسەریدا دەدرێتەوەو لێی وەرناگیرێت. وە لە گێڕانەوەیەکی تردا کە ئیمامی موسلیم گێڕاوێتیەوە، پێغەمبەر (r) فەرمویەتی: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيهِ أمرُنا فَهُوَ رَدٌّ))[157].

واتە: هەرکەسێك کارێك بکات (عیبادەتێك) فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بۆ کردنی، ئەوە ئەو کارە کارێکە وەرناگیرێت بەڵکو دەدرێتەوە بەسەر خاوەنەکەیدا.

وە زانایانی پێشینی ئەم ئوممەتە موسڵمانانیان ئاگادار کردۆتەوە لە خراپی و ترساکی بیدعە، چونکە بیدعە زیادکردنە لە دین و شەرعێکە خوای پەروەردگار فەرمانی پێ نەکردووە و ڕێگەشی پێنەداوە، وە پێغەمبەر (r) ڕێگەی

---

[156] رواه البخاري 222/3، برقم 2697، ومسلم، 344/3، برقم 1718.

[157] رواه مسلم، 1343/3، برقم 1718.

پێنەداوە، وە لەبەر ئەوەی خۆ شوبهاندنە بە دوژمنانی دین وەکو: گاورو جولەکە، کە بیدعە وشتی زیادەیان خستە ناو دینەکەیانەوە[158].

چوارەم: ئاهەنگ بە بۆنەی هاتنی شەوی پانزەی مانگی شەعبان:

ئیمامی پایە بەرز محمدی کوڕی وضاح القرطبي لە عبدالرحمن کوڕی زیدي کوڕی أسلم دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: نەم بیستووە لە هیچ یەکێك لە زاناو شارەزایانمان کە گرنگی بدەن بە شەوی پانزەی مانگی شەعبان، وە نەم بیستووە لە هیچ یەکێکیان فەرمودەکەی ئیمامی مکحول باس بکەن[159]، وە هیچ یەکێکیان فەزڵی ئەو شەوەیان نەداوە بەسەر شەوەکانی تردا[160].

ئیمامی أبو بکر الطرطوشي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: أبو محمد المقدسي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) بۆی گێڕامەوە، فەرموی: (لای ئێمە بە هیچ شێوەیەك نوێژی (الرّغائِب) نەبوو، ئەو نوێژەی کە لە مانگی ڕەجەب و شەعباندا دەکرێت، یەکەم جار ئەم نوێژە لای ئێمە داهێنرا لە ساڵی 448کۆچیدا بوو،

---

[158] **بروانە**: التحذير من البدع، لابن باز، ص19.

[159] يعني بحديث مكحول ما أخرجه ابن أبي عاصم في السنة برقم 512، وابن حبان برقم 5665 [481/12]، والطبراني في الكبير 109/20، برقم 215، وأبو نعيم في الحلية، 191/5، والبيهقي في شعب الإيمان، 272/5 برقم 6628، عن معاذ بن جبل t يرفعه: "يطلع الله إلى خلقه في ليلة النصف من شعبان فيغفر لجميع خلقه إلا لمشركٍ أو مشاحن"، قال الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة: حديث صحيح روي عن جماعة من الصحابة من طرق مختلفة يشد بعضها بعضاً، وهم: معاذ بن جبل، وأبو ثعلبة الخشني، وعبد الله بن عمرو، وأبي موسى الأشعري، وأبي هريرة، وأبي بكر الصديق، وعوف بن مالك، وعائشة رضي الله عنهم، ثم خرج هذه الطرق الثمانية، وتكلم على رجالها في أربع صفحات.

قلت: فإن صح هذا الحديث في فضل ليلة النصف من شعبان كما يقول الألباني حفظه الله فليس فيه ما يدل على تخصيص ليلتها بقيام ولا يومها بصيام، إلا ما كان يعتاده المسلم من العبادات المشروعة في أيام السّنَة، لأن العبادات توقيفية.

[160] **بروانە**: كتاب فيه ما جاء في البدع، للإمام ابن وضاح، المتوفى سنة 287هـ ص100، برقم 119.

ئەوەبوو جارێکیان پیاوێك کە (ابن أبي الحمراء)ی پێ دەوترا خەڵکی (نابلس) بوو هات بۆلامان لە (بيت المقـــدس)، دەنگی زۆر خۆش بوو بۆ قورئان خوێندن، هەستاو لە ناو مزگەوتی (الأقصى)دا لە شەوی پانزەی مانگی شەعباندا کەوتە نوێژ کردن، پیاوێك لە پشتیەوە وەستا پاشان دووان و پاشان سیان و چوار، نوێژەکەی تەواو نەکرد تا کۆمەڵێکی زۆر لە پشتیەوە نوێژیان دەکرد، پاشان ساڵی دوای هاتەوە خەڵکێکی زۆر لە پشتیەوە نوێژیان دەکرد، وە لە ساڵی دواتر هاتەوە بە هەمان شێوە کۆمەڵێکی زۆرتر نوێژیان لە پشتەوە کرد و لە ناو مزگەوتدا بڵاو بووەوە، هەر بۆیە لەو ڕۆژەوە تایبەت کردنی نوێژ لەو شەوەدا بڵاو بووەوە و پەرەی سەند لە مزگەوتی (الأقـــصى) و ناو ماڵەکان، وە جێگیر بوو وەکو نوێژێکی سوننەت هەتا ڕۆژگاری ئەمرۆمان)[161].

وە ئیمامی ابن وضاح لە ابن أبي مليكةوە دەیگێڕێتەوە، بە ابن أبي مليكـــة ووترا: زياد النميري دەڵێت: شەوی پانزەی مانگی شەعبان خێرو پاداشتی بە وێنەی خێرو پاداشتی شەوی قەدرە (ليلة القدر)، ابن أبي مليكة فەرمووی: ئەگەر گوێم لە خۆی بوایە کەوا دەڵێت، لەو کاتەدا دارێکم بەدەستەوە بوایە، لێیم دەدا بەو دارە، لەو کاتەدا زياد النميري قازیش بوو[162].

زانای پایە بەرز أبو الـــشّامة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) کە شافیعی مەزهەبە دەفەرمووێت: (صلاة الألفية، ئەو نوێژەیە کە لە شەوی پانزەی مانگی شەعباندا دەکرێت، بەم نوێژە دەوترێت هەزارییە لەبەر ئەوەی هەزار جار ﴿ ! " # $ % ﴾ (الإخلاص: ١) تێدا دەخوێندرێت، چونکە سەد ڕکاتەو لە هەر ڕکاتێکدا یەکجار سورەتی فاتیحەو دەجار سورەتی ﴿ ! " # $ %

---

[161] بروانە: كتاب الحوادث والبدع، للطرطوشي، المتوفى سنة 474هـــ، ص266، برقم 238.

[162] بروانە: كتاب فيه ما جاء في البدع، لابن وضاح، ص101، برقم 120، ورواه الطرطوشي في كتاب الحوادث والبدع عن ابن وضاح، ص263، برقم 235.

دەخوێنـدرێت، نوێـژێکی زۆر درێـژو زۆر قـورس و گرانـە، لـە کاتێکـدا هـیچ فەرموودەیـەکی صـەحیحی لەسـەر نییـە، بـەڵکو ئـەو فەرموودانـەی کەلەسـەری هاتوون هەمویان لاوازن یان هەڵبەسـتراون، هـەر بۆیـە بـە هـۆی بـەردەوام بـوون لەسەر کردنی ئەو نوێژە زیـاتر پـەرەی سـەندووە لـە نـاو زۆربـەی مزگەوتـەکانی وڵاتدا، کە ئەو نوێژەی تیا دەکرێت و ئەو شەوە تـا بـەیانی بـەردەوام دەبـن، وە چەندین خراپەو تاوانکاری تیادا دەکرێت، وە پیاوان و ئافرەتان تێکەڵ دەبن، وە ئەوەندە خراپەی تری تیا دەکرێت لەبەر دیاری و ئاشکراییان پێویـست بـە بـاس کـردن ناکـات، وە زۆربـەی نـەزان و نەشـارەزایان بـاوەڕێکی پتـەویان هەیـە بـەم نوێـژە، وە شـەیتان بـۆی ڕازاندونەتـەوەو کردوویـەتی بـە بنـچینەیەکی گـەورەی دین)[163].

وە زانای پایە بەرز إبن رجب (ڕەحمەتی خوای لێبێت) پاش ووتەیـەکی بـە نـرخ فەرمویەتی: (شەوی پانزەی مانگی شەعبان هەندێك لە تابعینی وەکو: خالـدی کوڕی معدان, ومکحول, ولقمان کوڕی عامرو جگە لـەوانیش، بـە گـەورەو پـڕ لـە خێریان دەزانی و عیبادەتی زۆریان تیا دەکرد، تا خەڵکی فەزڵ و گـەورەیی ئـەو شـــەوەیان لێیانـــەوە وەرگـــرت، دەووترێـــت: هەنـــدێ بۆچـــوون و شـــوێنەواری ئیسرائیلیان پێ گەیشتبوو بۆ بە گەورە زانینی ئەو شەوە، کاتێـك ئـەوە ئاشـکرا بوو لەناو وڵاتدا جیاوازی کەوتە نێوانیان؟ ئایا ئەو شەوە بە گەورە و پڕ لـە خێـر بزانرێت یان نا؟ ئەوەبوو کۆمەڵێك لە خواپەرستانی بەصرە و جگە لەوانیش ڕازی بوون پێی و بە گەورەیان زانی، بەڵام زۆربـەی زانـاو شـارەزایانی حِجـاز وەکـو: عطاء، وابن أبي مليكه ئینکاریان لێ کرد، هەروەك عبد الرحمن کـوڕی زیـد کـوڕی أسلم لـە زانـاو تێگەیـشتوانی مەدینـە گێڕاوێتیـەوە، وە ئەمـە ووتـەی هـاوەڵانی ئیمامی مالك و جگە لەوانیشە، وە هەموویان فەرموویانە زیندوو کردنـەوەی ئـەو

---

[163] **بروانـە:** كتاب الباعث على إنكار البدع والحوادث، لعبد الرحمن بن إسماعيل، المعروف بـأبي شـامة، المتوفى سنة 665هـ، ص124.

شەوە بە عیبادەتێکی تایبەت و جیاواز و خوێندنی ئەو هەموو زیکرو ویردانە بیدعەیە و کارێکی تازە داهێنراوە).

زانایانی شام بۆچونیان جیاوازە سەبارەت بە زیندوو کرنەوەی ئەو شەوە، لەسەر دوو بۆچون:

یەکەم: زیندوو کردنەوەی ئەو شەوە سوننەتە بە جەماعەت لە مزگەوتەکاندا، هەر بۆیە خالدي کوڕی معدان و لقماني کوڕی عامرو جگە لەوانیش، لەو شەوەدا جوانترین جلیان لەبەر دەکردوو بۆنی خۆشیان لە خۆیان دەدا و کلیان لە چاویان دەکرد، ئەو شەوە تا بەیانی لە مزگەوتدا دەمانەوە و نوێژیان دەکرد، وە ئیمامی إسحاق بن راهویە هەمان بۆچونی هەبووە، وە دەیووت: کردنی لە مزگەوت بیدعە نییە، هەروەك ئیمامی حَرب الكرماني لێی گێڕاوەتەوە.

دووەم: باش نییەو دروست نییە کۆبونەوە لە مزگەوتەکاندا بۆ نوێژ کردن و پاڕانەوە و چیرۆك گێڕانەوە، بەڵام هیچی تێدا نییە ئەگەر کەسێك تەنها بۆ خۆی نوێژ بکات، ئەمە بۆچوونی ئیمامی الأوزاعي یە، کە ئیمام و پێشەواو زانای شام بووە، ئەم بۆچوونە نزیك ترە لە حەقەوە (إن شاء الله)، پاشان فەرموویەتی: بۆچوونی ئیمامی أحمد نەزانراوە دەربارەی شەوی پانزەی مانگی شەعبان، بەڵام سەبارەت بە سوننەتێتی شەو نوێژ کردن لەو شەوەدا دوو ڕیوایەتی لێوە گێڕدراوەتەوە، یەك لەو ڕیوایەتانەی کە لێی گێڕدراوەتەوە سەبارەت بە شەو نوێژ کردن لە شەوی جەژندا، لە ڕیوایەتێکدا شەو نوێژ کردن بە جەماعەت تیایدا بە سوننەتی نەزانیوە، لە بەرئەوەی لە پێغەمبەری خواوە (‌ﷺ) نەهاتووەو گێڕدراوەتەوە، بەڵام لە ڕیوایەتێکدا بە سوننەتی زانیوە لە بەر ئەوەی عبد الرحمن کوڕی زیدي کوڕی الأسود کە یەکێکە لە تابعین ئەو شەوەی زیندوو کردۆتەوە بە شەو نوێژ کردن، بەهەمان شێوە تایبەت کردنی شەوی پانزەی مانگی شەعبان بە شەو نوێژ

هیچ فەرمودەیەكی صەحیح لە پێغەمبەر (r) و هاوەڵانیەوە نەهاتووە، بەڵكو ئەوەی هاتبێت تەنها لەلایەن كۆمەڵێ تابعینی شارەزایانی شامەوە هاتووە[164].

زانای پایە بەرز إبن باز (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرمویەتی: (ئەو بۆچوونەی كە ئیمامی الأوزاعي بە پەسەندی زانیوە گوایە شەوی پانزەی مانگی شەعبان بە شەو نوێژ زیندوو بكرێتەوە بە تەنها، وە پەسەند كردنی ئەو بۆچونە لە لایەن إبن رجبەوە شتێكی زۆر سەیرە و بۆچونێكی لاوازە، لەبەر ئەوەی هەر كارێك ئەگەر دروستێتی و شەرعێتی بە بەڵگەی شەرعی دانەمەزرێت ئەوە بۆ هیچ موسوڵمانێك دروست نییە بیهێنێتە ناو دینەوە، جا بە تەنها بیكات یان بە جەماعەت، بە نهێنی بیكات یان بە ئاشكرا، لەبەر گشتی فەرمودەكەی پێغەمبەر (r) كە فەرمویەتی: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَیسَ عَلَیهِ أمرُنا فَهُوَ رَدّ))[165] واتە: هەركەسێك كارێك بكات (عیبادەتێك) فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بۆ كردنی، ئەوە ئەو كارە كارێكە وەرناگیرێت، بەڵكو دەدرێتەوە بەسەر خاوەنەكەیدا، وە جگە لەم بەڵگانەش كە بەڵگەن لەسەر نكوڵی كردنی بیدعەو ترسان لێی[166].

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەی كە لە پێشدا باس كرا لە ووتە بە نرخەكانی زانا بەڕێزەكانی وەكو: إبن وضاح، والإمام الطرطوشي، والإمام عبد الرحمن بن إسماعيل المعروف بأبي شامة، والحافظ ابن رجب (ڕەحمەتی خوایان لێبێت)، وە ئیمامی ئەم سەدەیە عبد العزیز إبن باز (ڕەحمەتی خوای لێبێت)، بە ڕوون و ئاشكرایی بۆمان دەركەوت كە تایبەت كردنی شەوی پانزەی مانگی شەعبان بە شەو نوێژ یان هەر عیبادەتێكی تر دروست نییە، بەڵكو بیدعەیەو هیچ بەڵگەیەكی قورئانی پیرۆزو سوننەتی پێغەمبەری (r) لەسەر نییە، وە هیچ یەكێك لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (r) نەیان كردووە.

---

(164) **بروانە:** لطائف المعارف، لابن رجب، ص263.

(165) رواه مسلم، 1343/3، برقم 1718.

(166) **بروانە:** التحذير من البدع، ص26.

پێنجەم: التّبرّك

التَّبَرّك: واتە: داواكردنی خێرو بەرەكەت، والتَّبَرّك بالشَّيءِ: واتـە: داوای خێـرو بەرەكەت كردن بە هۆی شتێكەوە[167].

ئەوەی كە گومانی تیا نییە ئەوەیە كە خێرو بەخشش هـەمووی بـە دەسـت خـوای پـەروەردگارە، خـوای پـەروەردگار هەنـدێك لـە دروسـتكراوەكانی خـۆی تایبەت كردووە بە پڕ خێرو بەرەكەت، ووشەی البركـــة: لـە بنەڕەتـدا بـە مانـای جێگیرو بەردەوام دێت، وە بە مانای زیادكردن و گەشەكردنیش دێت، دەوترێـت: برّك علیه، واتە: دوعای خێرو بەرەكەتی بۆ كـرد، وە دەوترێـت: بارك الله الـــشيءَ وبارك فیه أو بارك علیه: واتە: خوای پەروەردگار پڕ خێرو بەرەكەتی بكـات، بۆیـە وشەی (تبارك: خاوەنی زۆر خێرو بەرەكەت) هیچ كەسـێكی پـێ وەسـف ناكرێـت جگە لە خوای پەروەردگار، بۆیە ناوترێت: تبارك فلان، لەبەر ئەوەی واتەی: زۆرو گەورە دەگەیەنێت، بۆیە وەسفێكە بۆ هـیچ كـەس بـەكار نایـات جگـە لـە خـوای پەروەردگار، وە ووشەی (الیُمنُ) بە مانای: پڕ خێرو بەرەكەت دێت.

ووشەی (البركة) لە قورئانی پیرۆزدا بە چەند مانایەك هاتووە، لەوانە:

1 ـ جێگیر بوون و بەردەوام بوونی خێرو بەرەكەت.

2 ـ زۆری و زیاد بوون و بەردەوام خێرو بەرەكەتی شت لە دوای شت.

3 ـ وشەی (تَبـــارَك) هـیچ كەسـێكی پـێ وەسـف ناكرێـت جگـە لـە خـوای پەروەردگار، وە نادرێتە پاڵ هیچ كەس جگە لەو، زانای پایـە بـەرز إبـــن القـــیّم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمـوێت: (گەورەیی و زۆری خێرو بەرەكەتی خوای پـەروەردگار لەوەدایـە كـە: بەخـشندەیی بەردەوامـە، خێـرو بەرەكـەتی زۆرە،

---

[167] بڕوانـە: النهایة في غریب الحدیث، لابن الأثیر، باب الباء مع الراء، مادة "برك"، 120/1، وە بڕوانـە: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور ناصر الجدیع، ص30.

خاوەن ڕێزو بەرزی بەردەوامە، وە خاوەنی گەورەییەو دوورە لە هەموو کەم و کورپییەك، هەرچی خێرو بەرەکەت هەیە لە لایەن خوای پەروەردگارەوەیە، وە خوای پەروەردگار خێرو بەرەکەتی خۆی دەڕێژێت بەسەر هەر یەکێك لە بەندەکانی کە خۆی ویستی لێیە، ئا ئەمەیە واتاکانی (تبارك) کە لە قورئانی پیرۆزدا بە چەند مانایەك هاتووە)[168].

ئەو شتانەی کە زۆر پیرۆزو پڕ لە خێرو بەرەکەتن:

1 ـ قورئانی پیرۆزی پڕ لە خێرو بەرەکەت: قورئانی پیرۆز خێرو بەرەکەتی دونیاو دواڕۆژی تێدایە، بۆیە داواکردنی بەرەکەتی قورئانی پیرۆز بە جوان خوێندنەوەو کار پێ کردنی دەبێت (بەو شێوەیەی کە خوای پەروەردگار پێی ڕازی دەبێت).

2 ـ پێغەمبەری (r) پڕ لە خێرو بەرەکەت: خوای پەروەردگار خێرو بەرەکەتی گێڕاوە لە خودی پێغەمبەردا (r)، **ئەو خێرو بەرەکەتەش دوو جۆرە:**

یەکەم: بەرەکەتی واتایی، ئەو بەرەکەت و نیعمەتەیە کە لە دونیا و دواڕۆژدا دێتەدی بە هۆی پەیامەکەیەوە (قورئانی پیرۆز و سوننەت)، لە بەر ئەوەی خوای پەروەردگار پێغەمبەری (r) ناردووە، وەکو: ڕەحمەتێك بۆ هەموو بونەوەران، وە خەڵکی دەربکات لە تاریکییەکان بۆ ڕوناکی باوەڕو خواپەرستی، وە ئەو پێغەمبەرە (r) شتە حەڵاڵ و حەرامەکانیان بۆ دیاری بکات، وە خوای پەروەردگار گێڕاوێتی بە کۆتا پێغەمبەر (r)، وە ئاینەکەی بار سووکی و نەرم و نیانی و لێبوردەیی لە خۆ گرتووە.

دووەم: خێرو بەرەکەتە هەست پێکراوەکانی، ئەمەش دوو جۆرە:

3 ـ بوونی خێرو بەرەکەت لە کردارەکانیدا (r)، ئەویش بریتیە لەو موعجیزانەی کە خوای پەروەردگار پێی بەخشیوە و ڕێزداری کردووە پێی، وە

---

(168) **بڕوانە:** جلاء الإفهام ص180، وتيسير الكريم الرحمن في تفسيره كلام المنان، للسعدي، 39/3.

بەڵگەیە لەسەر ڕاستگۆییەکەی (r).

4 ـ بـوونی خێـرو بەرەکـەت لـە خـودی پێغەمبـەر (r) و شـوێنەوارە هەستپێکراوەکانی، ئەو خێرو بەرەکەتەیـە کـە خـوای پـەروەردگار گێڕاوێتـی لـە خـودی پێغەمبـەردا (r)، هـەر بۆیـە هـاوەڵانی بـەڕێزی پێغەمبـەر (r)، پێغەمبەریان (r) بە پیرۆزو پڕ لە خێرو بەرەکەت دەزانی تا لـە ژیانـدا بـوو، وە پاش مردنی ئەو شتانەی کـە لـە لاشـەی بـەجێ مـابوو بـە پـیرۆزو پـڕ لـە خێـرو بەرەکەتیان دەزانی.

بۆیە هیچ کەسێك لە دروست کراوەکانی خوای پـەروەردگار پێوانـە ناکرێتـە سەر پێغەمبەر (r) تا بە پیرۆزو پڕ لە خێرو بەرەکـەت بزانرێـت، لەبـەر ئـەوەی خـوای پـەروەردگار ئـەو هـەموو ڕێـزو خێـرو بەرەکەتـەی گێـڕاوە لـە خـودی پێغەمبەردا (r)، وە گومان لەوەدا نییە کە خوای پەروەردگار پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) و فریشتەکان و پیاوچاکانی پیرۆزو پـڕ خێـرو بەرەکەتـدار کـردووە، بەڵام موسوڵمان نابێت داوای بەرەکەتیان لێ بکات، لەبەر ئەوەی هیچ بەڵگەیەکی شەرعی لەسەر نییـە، وەهـەروەها چـەندین شـوێن هەیـە کـە خـوای پـەروەردگار پیرۆزو پڕ خێرو بەرەکەتداری کردوون، وەکو: مزگەوتی حرام (کەعبەی پیرۆز) و مزگەوتی مەدینە (مزگەوتی پێغەمبەر (r) و مزگەوتی الأقصی (بیت المقدس)، وە هەروەها چـەند کـاتێکی پـیرۆزو پـڕ خێـرو بەرەکەتـدار کـردووە، وەکـو: مـانگی ڕەمەزان و شەوی قەدرو دەڕۆژی یەکەمی مانگی ذو الحجة وە (أشـــهر الحـــرام " مـانگی: رجب، ذو القعدة، وذو الحجة، والمحـــرم") وە ڕۆژانـی دووشـەممەو پێـنج شەممەو هەینی، وە کاتی دابەزینی خوای پەروەردگار لـە سـێ یـەکی شـەودا بـۆ ئاسمانی دونیا، وە جگە لەم شوێنە پیرۆزانە، کە نابێت موسوڵمان تەبـەڕڕوکیان پێ بکات و داوای بەرەکەتیان لـێ بکـات، بـەڵکو داوای خێـرو بەرەکـەت هـەر لـە

خـوای پـەروەردگار دەکرێـت ئـەویش بـە کردنـی کـردەوە شـەرعیە چـاکەکان دەبێت[169].

5 ـ هەندێ شت هەیە کە پیرۆزو پڕ خێرو بەرەکەتن، وەکو: ئاوی زەمزەم و باران، لە بەر ئەوەی لە بەرەکەت و خێری ئەمانە ئەوەیە: خەڵکی و ئاژەڵان لێـی دەخۆنەوە، دارو درەخت و گژوگیای پێ سەوز دەبێت، وە داری زەیتـون پـیرۆزو پـڕ خێـرو بەرەکەتـە، وە شـیرو ئەسـپ و مـەڕو دارخورمـا پـیرۆزو پـڕ خێـرو بەرەکەتن[170].

بەدەست هێنان و داوا کردنی خێرو بەرەکەت
بە ڕێگەیەکی شەرعی بەم چەند کارە دەبێت:

1 ـ بەدەست هێنان و داوا کردنی خێـرو بەرەکـەت بـە زیکـرو یـادی خـوای پەروەردگار و خوێندنی قورئانی پیرۆز بەدەسـت دێـت، ئـەویش داوای بەرەکـەت کردنە لە خوای پەروەردگار بـە زیکـری دڵ و زمـان، وە کـار کردنـە بـە قورئـانی پـیرۆز و سـوننەت بـە شـێوەیەکی شـەرعی، لەبـەر ئـەوەی بەرەکـەتیان لـەم شتانەدایە: دڵ پێیان ئارام دەبێت، دڵ بەهێز دەکەن بۆ زیاد عیبادەت کردن، وە شـیفای هـەموو دەردوو بەڵایـەکیان تێدایـە، وە بەختـەوەری دونیـاو دواڕۆژیـان تێدایە، لێخۆش بوونی تاوانەکانی تێدایـە، بـە هۆیانـەوە هێمنـی دادەبـەزێت، وە قورئانی پیرۆز دەبێتە تکاکار بۆ خاوەنەکەی لە ڕۆژی دواییدا، بەڵام تەبەڕوك بە قورئان ناکرێت وەك دانانی لە ناو ماڵ و نـاو سـەیارە و دانـانی لـە پـشت سـەری ئافرەتی زەیستان، بەڵکو بەدەست هێنان و داوا کردنی خێرو بەرەکەتی قورئانی پیرۆز بە خوێندنەوەو کار پێ کردنی ئەبێت.

2 ـ بەدەست هێنان و داوا کردنی خێرو بەرەکەت بە خودی پێغەمبەر (r)

---

[169] **بروانە**: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور ناصر الجديع، ص70-182.

[170] **بروانە**: هەمان سەرچاوە، ص 183-197.

تا له ژیاندا بووه، لەبەر ئەوەی پێغەمبەر (r) پیرۆزو پڕ خێرو بەرەکەت بووه له خودی خۆی و ئەو شتانەی کە پێوەی بووه، هەربۆیە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (r) تەبەڕوکیان دەکرد بە خودی پێغەمبەر (r) خۆی، هەروەك أبو جحيفة (t) دەفەرمووێت: ((جارێکیان پێغەمبەر (r) له گەرمای نیوەڕدا چوو بۆ البطحآء (شوێنێکه له نێوان مەککەو مِنیٰ) لەوێ دەست نوێژی گرت و نوێژی نیوەڕۆ و عەسری بە (قصر و جمع کرد، دوو ڕکات، دوو ڕکات) پاشان موسوڵمانان هەستان و دەستی پێغەمبەریان (r) بەدەم وچاویاندا دەهێنا (وەکو داوا کردنی خێرو بەرەکەت)، منیش دەستی پێغەمبەرم (r) گرت و بەسەر دەم و چاومدا هێنام، دەستەکانی وەکو بەفر ساردو فێنك بوون، وە بۆنی لە میسك خۆشتر بوو))[171] .

وه أنسی کوڕی مالك (t) دەفەرمووێت: ((پێغەمبەر (r) چووه مِنیٰ و بەرد هاویشتنی (الجمرة العقبة)ی کردو چووه ناو (خێمە یان ئەو کەپرەی کە هەڵی دابوو) وه حەیوانی سەربڕی، پاشان بەسەرتاشێکی فەرموو: وەره سەرم بتاشە، ئاماژەی بۆلای ڕاستی کردوو پاشان بۆ لای چەپی، پاشان پێغەمبەر (r) مووی سەری دا بە هاوەڵە بەڕێزەکانی))، لە ڕیوایەتێکی تردا: ((پێغەمبەر (r) بانگی أبوطلحـــةی کردوو مووەکانی لای ڕاستی سەری داپێی، پاشان پێغەمبەر (r) بە سەرتاشەکەی فەرموو: لای چەپی سەرم بتاشە، ئەوه بوو مووەکانی سەری دا بە أبـــو طلحـــة و پێی فەرموو: دابەشی بکە لە نێوان موسوڵمانانندا" سەیرکردنی بە چاوی ڕێزو پڕ خێرو بەرەکەتەوە"))[172].

بۆیە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (r) تەبەڕوکیان دەکرد بە جل و بەرگەکەی و شوێنی دەستی و ئاوی دەست نوێژو بەرماوەی ئاو خواردنەوەکەی

---

[171] البخاري: كتاب المناقب، باب صفة النبي r ، 200/4، برقم 3553.

[172] رواه مسلم، كتاب الحج، باب بيان أن السنة يوم النحر أن يرمي، ثم ينحر، ثم يحلق، والابتداء في الحلق بالجانب الأيمن من رأس المحلوق، 947/2، برقم 1305.

و زۆر شتی تر[173]، وه تهبهڕڕوكیان دهكرد بهو شتانهی لـه لاشـهی پێغهمبـهر (r) بووهتهوه، وهكو: مووهكانی، وه ئهو شتانهی كـه پێغهمبـهر (r) بـهكاری هێناوهو پاش خۆی مابووهوه، وهكو: جل و بهرگ و قاپ و قاچاغ و نهعلـهكانی، وه جگه لهم شتانهش[174].

موسوڵمانی خۆشهویست لێرهدا دهبێت ئاگاداری ئهوه بین كه هیچ كهسێك قیاس ناكرێته سـهر پێغهمبـهر (r) لـه ڕووی پـیرۆزی و پڕخێـرو بهرهكهتیـهوه، چونكه پێغهمبهر (r) فهرمانی نهكردووه كه هیچ یهكێك له هـاوهڵانی بـه چـاوی بهرهكهتهوه سهیر بكرێت، وه نهگێڕدراوهتهوه له هیچ یهكێك له هاوهڵانی بهڕێزی پێغهمبهر (r) ئهو كارهیان كردبێت له گهڵ كهسانی جگـه لـه پێغهمبـهردا (r) جا له ژیانیدا بێت یان دوای مردنی، وه تهبهڕڕوكیان نهكردووه به هیچ یهكێك لـه خهلیفه بهڕێزو صهحابهكانی پشتیوانان و كۆچكردووان و ئهوانـهی كـه مـوژدهی بهههشتیان پێ درابوو (خوای گهوره له ههموویان ڕازی بێت).

زانای پایه بهرز ئیمامی الشاطبي (ڕهحمـهتی خـوای لێبێـت) دهفـهرموێت: (پـاش مردنـی پێغهمبـهر (r) هـاوهڵانی بـهڕێزی، هـیچ كارێـك ڕووی نـهداوه لێیـان دهربارهی تهبهڕڕوك كردن به كهسانی جگه لهو، له كاتێكدا پێغهمبهری خوا (r) له دوای خۆی هیچ كهسێكی بهجێ نههێشتووه لـه ئیمـامی أبوبكر الصّديق (t) بهڕێز تر بێت و خهلیفهشی بێت، لـه نـاو هاوهڵـه بهڕێزهكانیـدا هـیچ یـهكێكیان ئهوهیان نهكرد بهرامبهری، وه ئیمـامی عُمَر (t) كـه دوای أبوبكر الصديق (t) لهو بهڕێزتر نهبووه، پاشان ئیمامی عثمان (t) و ئیمامی علي (t) و سـهرجهم صهحابهكان كه له ناو ئوممهتهدا لهوان چاكترو بهڕێز تری تیا نهبووه لای خـوای

---

[173] بڕوانه: التبرك، أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص 248-250.

[174] بڕوانه: ههمان سهرچاوه، ص 252-260.

پەروەردگار، بە هیچ شێوەیەك بۆمان نەگێڕدراوەتەوە كە خاوەن خێرو بەرەكت بوو بێتن و خەڵكیان خێردارو بەرەكەتدار كردبێت)[175].

گومانی تێدانییە كە سوود وەرگرتن لە عیلم و زانیاری زانایان، گوێ گرتن لە ئامۆژگارییەكانیان، پاڕانەوەكانیان بۆ موسوڵمانان، دەست كەوتنی فەزڵی دانیشتگاكانیان بە دانیشتن لەگەڵیاندا پڕە لە خێرو بەرەكەت سودی زۆر، بەڵام تەبەڕروك ناكرێت بە خودی خۆیان، بەڵكو بەدەست هێنان و داوا كردنی خێرو بەرەكەت بەوە دەبێت كە كردەوەی چاكە بكەین بە عیلم و زانیاریەكەیان، وە شوێنی زانایانی ئەهلی سوننەو جەماعە بكەوین[176].

3 ـ بەدەست هێنانی خێرو بەرەكەت بە خواردنەوەی ئاوی زەمزەم، چونكە ئاوی زەمزەم پیرۆزترین ئاوی سەر زەوییە، بە خواردنەوەی تینوێتی دەشكێت و شوێنی خواردنیش دەگرێت، وە خواردنەوەی بە نییەتێكی باش شیفای تێدایە، لەبەر ئەوەی بۆ هەر مەبەستێك بخورێتەوە دێتە دی، پێغەمبەر (r) دەربارەی ئاوی زەمزەم دەفەرمووێت: ((إِنَّها مُبارَكَةٌ، إِنَّها طَعامُ طُعمٍ [وَشِفاءُ سَقِيم]))[177] واتە: بەڕاستی ئاوی زمزم ئاوێكی پیرۆز و پڕ بەرەكەتە، ئاوێكە شوێنی خواردن دەگرێتەوە، وە شیفای نەخۆشی تێدایە.

جابری كوڕی عبدالله فەرمودەیەكمان بۆ دەگێڕێتەوە لە پێغەمبەرەوە (r) كە فەرموویەتی: ((ماء زمزم لما شرب له))[178].

واتە: ئاوی زەمزەم بۆ هەر مەبەستێك بخورێتەوە دێتە دی.

---

(175) **بڕوانە**: الاعتصام للشاطبي، 8/2، 9، **وە بڕوانە**: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص 261-269.

(176) **بڕوانە**: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص 269-278.

(177) أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أبي ذر t ، 1922/4، برقم 2473، وما بين المعكوفين عند البزار، والبيهقي، والطبراني، قال الهيثمي في مجمع الزوائد: "رجاله ثقات"، 286/3.

(178) أخرجه ابن ماجه، كتاب المناسك، باب الشرب من زمزم، 1018/2، برقم 3062، وصححه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه، 183/2، وإرواء الغليل، 320/4.

وە گێڕدراوەتەوە کە پێغەمبەر (r) ئاوی زەمزەمی دەکردە ناو کوپە و دۆلکەوە دەیدا بە نەخۆشەکان و دەیکرد بەسەریاندا[179] (ڕوومەتیانی پێ تەڕ دەکرد).

4 ـ بەدەست هێنانی خێرو بەرەکەت بە ئاوی باران، گومانی تێدا نییە کە ئاوی باران پیرۆز و پڕ بەرەکەتە، چونکە خوای پەروەردگار بەرەکەتی تێ کردوو: خەڵکی لێی دەخۆنەوە، وە هەموو گیان لەبەران و ڕووەك و درەخت و بەروبوومەکان پێی گەش دەبنەوە، وە خوای پەروەردگار هەموو شتێکی پێ زیندوو دەکاتەوە.

أنس کوڕی مالك (t) دەفەرمووێت: جارێکیان لەگەڵ پێغەمبەردا (r) بووین بارانمان بەسەردا باری پێغەمبەر (r) هەندێ لە جلەکانی هەڵدایەوە تا باران لاشەی تەڕ کرد، ووتمان ئەی پێغەمبەری خوا (r) بۆ وات کرد، فەرمووی: ((لأنَّه حَديثُ عَهدٍ بِرَبِّهِ))[180].

زانای پایە بەرز ئیمامی النووي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمووێت: واتە: باران بارین ڕەحمەتی خوای پەروەردگارەو تازە دروستی کردووە (تازە باراندوویەتی) بۆیە تەبەڕوکی پێ دەکرێت.

بەدەست هێنان و داوا کردنی خێرو بەرەکەت بە شێوەیەکی ناشەرعی و نادروست بەم شێوانەی لای خوارەوەیە:

---

[179] الترمذي بنحوه، عن عائشة رضي الله عنها، كتاب الحج، باب: حدثنا أبو كريب، 286/3، برقم 963، والبيهقي، 202/5، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي، 284/1، والأحاديث الصحيحة، 572/2.

[180] أخرجه مسلم، كتاب صلاة الاستسقاء، باب الدعاء في الاستسقاء، 615/2، برقم 898.

یەكەم: تەبەڕڕوك كردن بە پێغەمبەری خوا (r) دوای مردنی دروست نییەو ناشەرعییە، بەڵام لە دوو شتدا دروستە:

1 ـ باوەڕ پێبوون و گوێڕایەڵی كردن و شوێن كەوتنی، هەر كەسێك باوەڕی پێبێنێت و گوێڕایەڵی بكات و شوێنی بكەوێت، ئەوە بێگومان خێرو بەرەكـەت و پاداشتی زۆرو بەختەوەری دونیاو دواڕۆژ بەدەست دێنێت.

2 ـ تەبەڕڕوك كردن بەو شتانەی كە بـە لاشـەی پێغەمبـەرەوە (r) بـووە، یان هی ئەو بووە، وەكو: موی لاشەی، جل و بەرگی، قاپ و قاچاغەكانی.

بەڵام جگە لەم شتانە دروست نییە تەبەڕڕوك بكرێت بە هیچ شـتێكی، بۆیـە شـەرعی نییـە تەبـەڕڕك بكرێـت بـە گۆڕەكـەی، وە خـۆ ئامـادەكردن مەبەسـتی زیارەتی گۆڕەكەی دروست نییە (واتە: شَدُّ الرِّحال) نابێت، بەڵكو خۆ ئامادەكردن و سازدانی زیارەت تەنها بۆ ئەم سێ مزگەوتە دەبێت (المسجد الحـــرام (كەعبـەی پیرۆز)، والمسجد الأقصى (قودسی پیرۆز)، والمسجد النبـــوي مزگـەوتی مەدینـە)، بۆیە سوننەتە كاتێك كە موسوڵمانێك زیـارەتی گۆڕەكـەی پێغەمبـەر (r) بكـات ئەگەر لە مەدینـەدا بێـت، یـان زیـارەتی مزگەوتەكـەی كردبێـت پاشـان زیـارەتی گۆڕەكەی بكات، وە زیارەتی گۆڕەكەی بەم شێوەیە دەبێت: كاتێك دەچێتە نـاو مزگەوتەكەی پێغەمبەرەوە (r) دوو ركات سوننەتی سـڵاوی مزگـەوت دەكـەیت (تحية السجد)، پاشان دەچیت بۆ لای گۆڕەكەی و ڕوو دەكەیتە ئەو هۆدەیەی كە پێغەمبەری (r) تێدا نێژراوە بەلەسەر خۆیی و نەرموو نیانی و بە دەنگێكی نزم دەڵێیـت: السَّلامُ عَلَيكَ يَا رَسُــولَ اللهِ، واتـە: سـەلامی خـوات لەسـەر بێـت ئـەی پێغەمبەری خوا (r)، عبدالله كوڕی ئیمـامی عمر (خوایـان لـێ ڕازی بێـت) لەمـە زیاتری نەدەوت، بەڵام ئەگەر لەمە زیاتر بڵێیت: ((السَّلامُ عَلَيكَ يا رَسُولَ اللهِ، يـــا خيرة اللهِ مِن خَلقِهِ، أَشهَدُ أنّكَ رَسولُ اللهِ حَقّاً، وَأنّكَ قَد بَلَّغتَ الرِّســالةَ، وَأَدَّيــتَ الأمانَةَ، وَجاهَدتَ في اللهِ حَقَّ جِهادِهِ، وَنَصَحتَ الأمَّةَ)).

واتە: سەلامی خوات لەسەر بێت ئەی پێغەمبەری خوا (r)، ئەی باشترین دروست کراوی خوا، شایەتی ئەدەم کە تۆ پێغەمبەری خوایت (r) ، بەڕاستی پەمامی خوات گەیاند، بەڕاستی ئەو ئەمانەتەی لەسەر شانت بوو گەیاندت، بەڕاستی تێکۆشایت لە پێناو خوای پەروەردگاردا باشترین تێکۆشان، وە بەڕاستی بە جوانترین شێوە ئامۆژگاری ئوممەتەکەت کرد. ئەگەر ئەم زیادەیە بڵێیت هیچی تێد نییە چونکە ئەمانە هەمووی سیفاتی پێغەمبەرن (r)[181].

بەڵام نابێت لای گۆڕەکەی بپاڕێیتەوە بۆ ئەوەی گومانت وا نەبێت کە پاڕانەوە لای گۆڕەکەی وەڵام دەدرێتەوە، وە بە هیچ شێوەیەك داوای شەفاعەتی لێ ناکەیت، وە نابێت دەست و لاشەت بهێنێت بە سەر گۆڕەکەیدا وە نابێت نە گۆڕەکەی و نە دارو بەردو دیوارەکەی ماچ بکەیت، وە نابێت تەبەڕڕوك بکەیت بەو شوێنانەی کە پێغەمبەر (r) دانیشتووە لەسەری یان نوێژی لەسەر کردووە، وە نابێت تەبەڕڕوك بکەیت بەو ڕێگایانەی کە بەسەریدا ڕۆیشتووە، وە ئەو شوێنانەی کە تێیدا وەحی بۆ سەر دابەزیوە، وە نابێت تەبەڕڕوك بکەیت بەو شوێنەی کە تیایدا لە دایك بووە یان شەوی لە دایك بوونی یان ئەو شەوەی کە شەو ڕەوییەکەی تێدا ڕویدا، وە تەبەڕڕوك ناکرێت بە ڕۆژی کۆچ کردنەکەی، وە جگە لەمانەش کە نە خواو نە پێغەمبەری خوا (r) بە شەرعیان دانەناوە[182].

دووەم: لەو تەبەڕڕوکانەی کە ناشەرعییە و دروست نییە: بریتیە لە تەبەڕڕوك کردن بە پیاوچاکان، موسڵمانی تەنها خوا پەرست ئاگاداربە کە تەبەڕڕوك بە خودی پیاوچاکان و شوێنەوارەکانیان و شوێنی عیبادەتەکانیان و شوێنی دانیشتن و گۆڕەکانیان ناکرێت و دروست نییە، وە خۆئامادەکردن و گەشت کردن و نوێژ کردن لای گۆڕەکانیان نابێت و دروست نییە، وە داوای پێویستی ناکرێت لای گۆڕەکانیان، وە دەست و لاشە هێنان بەسەر گۆڕەکانیان و مانەوەو

---

[181] **بروانە:** مجموع فتاوى إبن باز في الحج والعمرة، 289/5.

[182] **بروانە:** التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص 315-380.

تەبەڕڕوك كردن بە لە دايك بوونيان و جگە لەمانەش هيچيان دروست نين بەڵكو ناشەرعين، بۆيە هەر كەسێك ئەو كارانە بكات و مەبەستى نزيك بوونەوە بێت لێيان ئەوە بەڕاستى هاوەڵى گەورەى بۆ خواى پەروەردگار بڕياردوە (الشّرك الأكبَر) واتە: باوەڕت وابێت كە پياوچاكان زەرەرو زيان و سوديان بە دەستە، يان بەخشين و ڕێگرى لێ كردنيان بەدەستە، بەڵام ئەگەر كەسێك ئەو كارانە بكات بە ئومێدى بەدەست هێنانى خێرو بەرەكەت لەلايەن خواى پەروەردگارە ئەوە بەڕاستى بيدعەيەك و كارێكى زۆر خراپى كردووە[183].

سێیەم: لە تەبەڕڕوكە ناشەرعيەكان: تەبەڕڕوك كردن بە شاخ و كێو و شوێنەكان، لەبەر ئەوەى تەبەڕڕوك كردن بەم شوێنانە پێچەوانەى مەنهەج و ڕێبازى پێغەمبەرە (r)، چونكە تەبەڕڕوك كردن پێيان هۆكارە بۆ بە گەورە زانينى ئەو شوێنانە، وە دروست نييە ئەو شوێنانە قياس بكرێتە سەر بەردە ڕەشەكە (الحجر الأسود) و تەواف كردن بەدەورى كەعبەدا، چونكە ماچ كردن و سوڕانەوە بە دەورى كەعبەدا عيبادەتن و بەبەڵگەى قورئانى پيرۆز و سوننەت ئەو كارانە دەكرێت، وە جگە لەدەست هێنان بە (الحجر الأسود والركن اليماني من الكعبة) دروست نييە دەست بە هيچ شوێنێكدا بهێنرێت لەڕووى بەرەكەت و پيرۆزييەوە، چونكە بە يەكدەنگى زانايان پێغەمبەر (r) تەنها سەلامى لە هەردوو ڕوكنى اليَماني كردووە[184].

زاناى پايە بەرز إبن القيّم (ڕەحمەتى خواى لێبێت) دەفەرموێت: (لەسەر ڕووى زەويدا هيچ شوێنێك نييە (پارچە زەوييەك) دروست بێت ماچ بكرێت و سەلامى لێ بكرێت و تاوانى تێدا بوەرێت تەنها بەردە ڕەشەكەو ڕوكنى اليَماني نەبێت (الحَجَرُ الأسوَد والرّكن اليَماني مِنَ الكَعبَة)[185].

---

[183] **بڕوانە:** التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص 381-418.

[184] **بڕوانە:** إقتضاء الصراط المستقيم، لإبن تيميّة (رحمه الله تعالى)، 2/799.

[185] **بڕوانە:** زاد المعاد في هدي خير العباد، 1/48.

وه سەبارەت بە تایبەت مەندی مەككەی پیرۆز دەفەرموویت: (لەسەر ڕووی زەویدا هیچ شوێنێك نییە كە پێویست بێت لەسەر هەموو موسوڵمانانێكی بە توانا بڕوات بۆ ئەویٚ (بۆ حەج كردن) وە بەدەوریدا بسوڕێتەوە جگە لە كەعبەی پیرۆز).

وە زانای پایە بەرز إبن تيمّية (ڕەحمەتی خوای لێبێت) سەبارەت بە سوڕانەوە بە دەوری جگە لە كەعبەی پیرۆزدا دەفەرموویت: (وە سوڕانەوە بەو شێوەیە (بە دەوری هەرشتێك جگە لە كەعبەی پیرۆز) یەكێكە لە گەورەترین بیدعە حەرامەكان، بۆیە هەر كەسێك سوڕانەوە (الطّواف) بە دەوری هەرشتێك جگە لە كەعبەی پیرۆز بە دین بزانێت داوای تەوبەی لیٚ دەكرێت، ئەگەر تەوبەی كرد ئەوە باشە، ئەگەر تەوبەی نەكرد ئەوە دەبێت بكوژرێت)[186].

وە دەست و لاشە هێنان و ماچ كردنی (مقامي إبراهيم) و دارو بەردی مزگەوتی حرام (كەعبەی پیرۆز) دروست نییە (بە نییەتی تەبەڕوك)، وە دروست نییە زیارەت كردن و سەركەوتن بۆ كێوی (الحرّاء) بە مەبەستی نوێژكردن و بەدەست هێنانی خێرو بەرەكەت، وە كێوەكانی (ثَور، عَرَفَة، أبي قُبيس، ثبير)یش بەهەمان شێوە دروست نییە زیارەتیان بكرێت و نییەتی خێرو بەرەكەتت پێیان هەبێت، وە دروست نییە زیارەتی كێوی (الطّور) بكرێت و خۆ ئامادەكردن و گەشتی بۆ لا ساز بكرێت، بە نییەتی بەدەست هێنانی خێرو بەرەكەت، وە نابێت هیچ یەكێك لە دارو بەردەكان بە تەبەڕوك بزانرێت[187].

هۆكارەكانی تەبەڕووك كردنی نادروست و ناشەرعی چین؟

1 ـ نەزانی و نەشارەزایی لە دین.

2 ـ زیادەڕەوی كردن لە پیاوچاكاندا.

---

(186) **بڕوانە**: مجموع فتاوى إبن تيمية، 121/26.

(187) **بڕوانە**: التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص419-464.

3 ـ خۆلێکچواندن بە هاوەڵ بڕیاردەران و بێباوەڕان.

4 ـ بە گەورە زانینی شوێنەوارەکان وەکو (گۆڕ و دارو بەردو خۆڵ و ....).

شوێنەوارە خراپەکانی تەبەڕووك کردنی نادروست و ناشەرعی زۆر زۆرن لەوانە :

1 ـ بڕیاردانی شیرکی گەورە، کە ئەمەش یەکێکە لە گەورەترین و ترسناکترین شوێنەوارە خراپەکانی تەبەڕووك کردنی نادروست و ناشەرعی، ئەگەر خودی ئەو کارە شیرکی گەورە بێت، یان تەبەڕووك کردنی نادروست هۆکارە بۆ بڕیاردانی شیرکی گەورە.

2 ـ بڕیاردانی بیدعە.

3 ـ کردنی جۆرەها تاوان و خراپەکاری.

4 ـ کەوتنە ناو جۆرەها درۆ.

5 ـ گۆڕینی دەقەکانی قورئانی پیرۆز و فەرمودەکانی پێغەمبەر (r)، وە لێکدانەوەیان بە شێوازێکی ناشایستەو نەویستراو.

6 ـ فەوتانی سوننەتەکانی پێغەمبەر (r).

7 ـ سەرلێشێوان بە هۆی کاری نەزانانەوە.

8 ـ لەناو چوونی نەوەکان.

موسوڵمانانی خۆشەویست هەموو ئەم کارانە لە شوێنەوارە حەرام و خراپەکانی تەبەڕووك کردنی نادروست و ناشەرعیین.

هۆکارەکانی بەرگری کردن لە تەبەڕووك کردنی نادروست و ناشەرعی :

1 ـ گەیاندن و بڵاو کردنەوەی عیلم و زانیارییەکی بە سوود.

2 ـ بانگەواز کردن بۆ مەنهەج و ڕێبازی حەق و ڕاست.

3 ـ لابردن و نەهێشتنی هەموو هۆکارەکانی زیادەڕەوی کردن و ئەو شوێنەوارانەی کە بە پیرۆز و گەورە دەزانرێن.

4 ـ تێك شکاندنی هەموو هۆکارێك لەو هۆکارانەی کە خەڵکی بە

تەبەڕڕوکیان دەزانێت[188].

زانای پایە بەرز شێخ الناصر الــسَّعدي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لـە شـەرحی (كتابُ التّوحيد) له باسی (مَن تَبَرَّكَ بِشَجَرَةٍ أو حَجَرَةٍ أو نَحوِهِما) دەفەرمـوێت: (واتە: ئەو كارە شیركە یان لە كردەوەی موشریكەكانە، زانایان یەكدەنگن لەسەر ئەوەی كە دروسـت نییـە بـە چـاوی خـێرو بەرەكـەت بڕوانرێتـە هـیچ دارو بـەردو مەزرگاو شوێنەوارەكان، چونكە ئـەو كـارە زیـادەڕەوی كردنـە تیایانـدا، وە ئـەم كارە وردە وردە سـەر دەكێـشێت بـۆ پاڕانـەوە لێیـان و پەرسـتنیان كـە ئـەویش شیركی گەورەیە، وە ئەمەش گشتییە بۆ هـەموو شـتێك هـەتا (مقامی إبـــراهیم) (حجرەكـەی پێغەمبـەر (r) و بـەردی (بیـــت المقـــدس) وە جگـە لـەم شـوێنە پیرۆزانەش).

بەڵام سەلام كردن و ماچ كردنـی بـەردە ڕەشـەكە و (الرّكن اليماني) ئەمانـە بەندایەتی كردنە بۆ خوای پەروەردگار، وە بە گەورە زانین و مل كەچ بوونە بۆی، كە ئەمەش ناوەڕۆكی عیبادەتە، ئەم كارە بەگەورە زانینی خـوای پـەروەردگارە و پەرستنە بۆی، بەڵام تەبـەڕڕوك كـردن بـەو شـتانە بـە گـەورە زانینـی دروسـت كراوەكانەو پەرستنە بۆیان، وە جیاوازی نێوان ئـەم دوو كـارە، وەكـو: جیـاوازی نێوان پاڕانەوە لە خوای پەروەردگار كە ئیخلاص و خوا بە تـەنها پەرسـتییە، وە پاڕانەوە لە دروست كراوەكان كە شیرك و هاوەڵ بڕیاردان وایە[189].

باسی هەشتەم: بیدعە باوو بڵاوەكانی ئەم سەردەمە

بیدعە خراپ و باوەكانی ئەم سەردەمە زۆر زۆرن، لەو بیدعانە بە نموونە:

1 ـ **نییـەت هێنان بـە زمـان و ووتنـی بـە دەنگـی بـەرز:** وەك موسـوڵمانێك

---

[188] **بڕوانە:** التبرك: أنواعه وأحكامه، للدكتور الجديع، ص 483-506، **وە بڕوانە:** اقتضاء الصراط المستقيم، لابن تيمية، ص 795-802، **وە بڕوانە:** كتاب التوحيد، للعلامة الدكتور صالح الفوزان، ص 93.

[189] **بڕوانە:** القول السديد في مقاصد التوحيد، ص51.

بلێت: نییەتمە ئەم نوێژە ئەوەندە ڕکاتە دەکەم بۆ خوای پەروەردگار، یان بلێت: نییەتم وایە ئەم ڕۆ بە ڕۆژوو ئەبم بۆ خوای پەروەردگار (فەرز بێت یان سوننەت)، یان بلێت: نییەتم وایە دەست نوێژ دەگرم یان غوسلی خۆم دەردەکەم، یان جگە لەمانە، موسوڵمانانی خۆشەویست نییەت هێنان بە زمان بیدعەیە، لەبەر ئەوەی نییەت هێنان بەم شێوەیە پێچەوانەی ڕێنمونی پێغەمبەرە (r)، وە لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار دەفەرموویێت: ﴿ قُلۡ أَتُعَلِّمُونَ ´ µ ¶ ¸ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ١٦ ﴾ (الحجرات) .

واتە: ئەی پێغەمبەر (r) بڵێ: ئایا ئێوە خوای پەروەردگار لە ئاینی خۆتان ئاگادار دەکەن و پێی ڕادەگەیەنن، لە کاتێکدا خوای پەروەردگار زاناو شارەزایە بە هەرچی شتێك کە لە ئاسمانەکان و زەویدایە، بەڕاستی خوای پەروەردگار بە هەموو شتێك زاناو بە ئاگایە.

موسوڵمانی خۆشەویست نییەت شوێنی ناو دڵە، وەکارێکە پەیوەستە بە دڵەوە نەك بە لاشەوە، هەروەك زانای پایە بەرز إبن رجب (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (نییەت: بریتیە لە مەبەستی ناو دڵەکان، بۆیە ئەو نییەتانەی کە لە ناو دڵدان واجب نییە بە زمان بوترێت لە هیچ جۆرێك لە عیبادەتەکاندا)[190].

2 ـ ووتنی زیکرەکانی دوای نوێژە فەرزەکان بە جەماعی و بە دەنگی بەرز :

موسوڵمانی خۆشەویست ئەوەی کە شەرعییە ئەوەیە هەر موسوڵمانێك ئەگەر زیکرێك لە سوننەتدا هاتووە بە تەنها و بە دەنگی نزم بیخوێنێت، هەروەك پێغەمبەر (r) بەو شێوەیە زیکرەکانی دوای نوێژە فەرزەکانی کردووە، وەهاوەڵانی بەڕێزیشی بەو شێوەیە کردویانە، لە کاتێکدا ئەوان سوننەتەکانی پێغەمبەریان (r) بەو شێوەیە جێبەجێ کردووە، وە ئەوەی کە گومانی تێدا

---

[190] بروانە: جامع العلوم والحكم، 92/1.

نییە ووتنی زیکرەکان بە جەماعی و بە دەنگی بەرز بیدعەیەو پێچەوانەی ڕێبازی پێغەمبەری خوایە (r).

3 ـ **خوێندنی سورەتی** (الفاتحة) **بۆ گیانی مردووەکان**، یان خوێندنی دوای پاڕانەوە بۆ مردووەکان، یان خوێندنی لە کاتی مارە بڕیندا، هەموو ئەمانە بیدعەیەکی خراپن، چونکە لە سەردەمی پێغەمبەردا (r) نەبووە، وە لە هاوەڵانی بەڕێزییەوە ئەم کارە نەهاتووە، لە کاتێکدا ئەوان شارەزاترین کەس بوونە بە حاڵی پێغەمبەر (r)، دەی کەوابوو کاتێک لەوانەوە ئەم کارە نەگێڕدراوەتەوە و ئەوان نەیان کردووە دەر دەکەوێت کە کارێکی بیدعەیە.

4 ـ گێڕانی ماتەمینی لەسەر مردووەکان و خواردن دروست کردن بۆ ئەو خەڵکانەی کە دێن بۆ سەرخۆشی کردن لە کەس و کاری مردووەکە، وە بە کرێ گرتنی قورئان خوێنەکان بۆ قورئان خوێندن لەسەر مردوو، گومانیان وایە ئەم کارە سەرخۆشی کردنە لە کەسانی خاوەن مردوو، وە گومانیان وایە ئەم قورئان خوێندنە سوود بە مردووەکە دەگەیەنێت، هەموو ئەم کارانە بیدعەیەو خوای پەروەردگار هیچ بەڵگەیەکی لەسەر دروستێتی دانەبەزاندووە.

5 ـ کردنی ویردە سۆفیەکان بە هەموو جۆرەکانییەوە کە پێچەوانەی ڕێبازی پێغەمبەری خوایە (r)، جا ئەو پێچەوانە کردنە لە ڕووی ووتنی ویردەکەوە بێت، یان شێوەی، یان کاتەکەی بێت، پێغەمبەر (r) دەفەرموێت: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيهِ أمرُنا فَهُوَ رَدٌّ))[191].

واتە: هەرکەسێك کارێك بکات (عیبادەتێك) فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بۆ کردنی، ئەوە ئەو کارە کارێکە وەرناگیرێت، بەڵکو دەدرێتەوە بەسەر خاوەنەکەیدا. وە جگە لەم بەڵگانەش کە بەڵگەن لەسەر نکۆڵی کردنی بیدعەو ترسان لێی[192].

---

[191] رواه مسلم، 1343/3، برقم 1718.

[192] **بڕوانە**: التحذير من البدع، ص26.

5 ـ خانوو دروست كردن بەسەر گۆڕەكانەوە، وە كردنیان بە مزگەوت، یان دروست كردنی مزگەوت بەسەر گۆڕەكانەوە و مردوو ناشتن تیایاندا، وە نوێژ كردن ڕوو بەڕووی گۆڕەكان، وە زیارەت كردنیان بە نییەتی بە دەست هێنانی خێرو بەرەكەت، وە تەوەسول كردن بە مردووەكان، وە نوێژ كردن لە لای گۆڕەكان بە مەبەستی خێرو بەرەكەت، وە زیارەت كردنی ئافرەتان بۆ گۆڕستان، وە ڕازاندنەوەو كردنی گۆڕەكان بە چراخان، هەموو ئەم كارانە بیدعەیە و كارێكی خراپن[193].

باسی نۆیەم: تەوبە كردنی كەسی بیدعەچی

موسوڵمانی خۆشەویست باش بزانە و گومان لەوەدا نییە كە بیدعەكردن ترسناكترە لە تاوان كردن، هەر كاتێك تاوان لە بەندەیەكدا كۆببێتەوە و ئەو كەسە سوور بێت لەسەری ئەوە لەناوی دەبات، وەبیدعە كردن زیاتر لە ناوی دەبات، هەروەك سُفیانِي الثّوري (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (البِدعَةُ أَحَبُّ إلى إبليسَ مِنَ المَعصيةِ؛ فإنّ المَعصيةَ يُتابُ مِنها وَالبِدعَةُ لا يُتابُ مِنها)[194].

واتە: بیدعەكردن خۆشەویستترە لای شەیتان (إبلـــيس) لە تاوان كردن،

---

[193] **بڕوانە:** كتاب التوحيد، للعلامة الدكتور صالح الفوزان، ص94.

[194] **بڕوانە:** شرح السنة، للبغوي، 216/1.

چونکه تاوان تەوبەی لێ دەکرێت بەڵام بیدعە تەوبەی لێ ناکرێت.

زانای پایە بەرز إبن تيميّة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (واتای (وَالبِدعَةُ لا يُتابُ مِنها) ئەوەیە: کەسی بیدعەچی کاتێك دینێکی تازەی داهێناوە کە نە خوای پەروەردگار و نە پێغەمبەر (r) بە دینیان دانەناوە، ئەو کارە خراپەی بۆ ڕازێنراوەتەوە و بە کارێکی چاك و باشی دەزانێت، بۆیە هەتا ئەو بیدعەیە بە باش بزانێت ئەوە هەرگیز تەوبەی لێ ناکات، لەبەر ئەوەی سەرەتای تەوبە بریتییە لەوەی کە مرۆڤ دەبێت بزانێت کارێکی خراپی کردووە تا تەوبەی لێ بکات، یان دەبێت عیلمی هەبێت و بزانێت کە کارێکی فەرز یان سوننەتی فەوتاندووە تا تەوبەی لێ بکات، بۆیە هەتا ئەو بیدعەچییە ئەو کارە بیدعەیەی لا باش بێت ئەوە هەرگیز تەوبەی لێ ناکات)[195].

پاشان فەرموویەتی: (بەڵام دەشێت کەسی بیدعەچی تەوبە بکات و تەوبەی لێ دەوەشێتەوە، ئەویش بەوەی کە خوای پەروەردگار هیدایەتی بدات و ڕێنمونی بکات تا حەق و ڕاستی بۆ ڕوون دەبێتەوە، هەر وەك خوای پەروەردگار هیدایەتی چەندین بێباوەڕ و مونافیق و کۆمەڵانی ئەهلی بیدەع و سەرلێشێواوانی داوە)[196].

وە فەرموویەتی: (ئەوەی دەڵێت: بە هیچ شێوەیەك تەوبەی کەسی بیدعەچی گیرا نییە، ئەوە بەڕاستی هەڵەیەکی گەورەی کردووە)[197].

وە هەروەها لە شەرحی ئەو فەرمودەیەی کە دەفەرمووێت: پەردە دراوەتە نێوان تەوبە و کەسی بیدعەچی، هەروەك أنسي كوڕی مالك (t) لە

---

(195) بڕوانە: مجموع فتاوى شيخ الإسلام إبن تيمية، 9/10.

(196) بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 10-9/10.

(197) بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 685/11.

پێغەمبەرەوە (r) بۆمان دەگێڕێتەوە، کە فەرمویەتی: ((إِنَّ اللّهَ حَجَبَ التَّوبَــةَ عَن صاحِبِ كُلِّ بِدعَةٍ))[198].

واتە: خوای پەروەردگار بەری تەوبەی گرتووە لە نێوان هەموو کەسێکی بیدعەچی.

واتای ئەم فەرمودەیە لە ووتەکەی پێشوی إبن تیمیە زۆر بە جوانی ڕوون بووەوە.

موسولْمانی خۆشەویست بەڕاستی دەقەکانی قورئانی پیرۆز و سوننەت هەندێکیان هەندێکیان ڕوون دەکەنەوە، وە خوای پەروەردگار ڕوونی کردۆتەوە بۆ بەندەکانی کە تەوبەی تەوبەکاران وەردەگرێت ئەگەر واز لە تاوانەکانیان بێنن و سوور بن لەسەر ئەوەی کە جارێکی تر نەگەڕێنەوە سەری، وە مافی خەڵکی بگێڕنەوە ئەگەر لەسەریان بوو، خوای پەروەردگار پاش ئەوەی باسی هاوەڵ بڕیاردەران و بکوژان و زیناکەران دەکات و پەیمانی پێیان داوە کە لە دوا ڕۆژدا سەرشۆڕیان بکات، فەرموویەتی: ﴿ B C D E F G H I J K L M O P Q R S ﴾ (الفرقان).

واتە: مەگەر کەسانێك کە تەوبە دەکەن (پاش ئەنجام دانی ئەو تاوانانە) وە باوەڕی تەواو دێنن و کردەوەی چاکە دەکەن، ئا ئەو کەسانە خوای پەروەردگار کردەوە خراپەکانیان دەگۆڕێ بۆ کردەوەی چاکە، وە خوای پەروەردگار زۆر لێ خۆش بوو زۆر بەبەزەییە[199].

---

[198] أخرجه الطبراني في المعجم الأوسط، 62/8، برقم 4713 [مجمع البحرين في زوائد المعجمين. وقـال الهيثمي في مجمع الزوائد: ورجاله رجال الصحيح، غير هارون بن موسى الفروي وهـو ثقـة، 189/10، وصحح إسناده الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة 154/4، برقم 1620، وذكر طرقه الأخرى.

[199] **بڕوانە**: تفسير القرآن العظيم لإبن كثير (رحمه الله)، 124/6.

وه هـــــەروەها دەفـــــەرموێت: ﴿ e f g h i j k l

m n ﴾ (طه: ٨٢) .

واتە: دڵنیا بن بە ڕاستی من زۆر لێخۆش بووم لەو کەسەی کە تەوبە دەکات و باوەڕ دەهێنێت و کردەوەی چاکە دەکات، لەوەو دوا (تا دوا هەناسەی ژیـانی) بەردەوام دەبێت لەسەر ئەو مەنهەج و ڕێبازە.

هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویـەتی: ﴿ s t u v w x

y z { | } ~ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ © ٱلرَّحِيمُ

٥٣ ﴾ (الزمر: ٥٣) .

واتـــە: ئـــەی پێغەمبـــەر (r) بـــە بەنـــدەکانم بڵـــێ: خـــوای پـــەروەردگار دەفەرمـــوێت: ئـــەی بەنـــدەکانم ئەوانـــەی کـــە خۆیـــان تووشـــی تـــاوان کـــردووە و خراپەیان زۆرە، نا ئومێد مەبن لە ڕەحمی خوای پـەروەردگار، چـونکە بەڕاسـتی ئەگەر ئێوە تەوبەی ڕاست و دروست بکەن، خوای پەروەردگار لە هەموو گونـاهو تاوانـەکانتان خـۆش دەبێـت، چـونکە بێگومـان ئـەو خوایـە زۆر لێخۆشـبوو و لێبوردەیە وە زۆر بە ڕەحم و بە بەزەییە.

وه هـــەروەها دەفـــەرموێت: ﴿ d e f g h i j k l

m n o p q ﴾ (النساء).

واتە: هەر کەسێك خراپەیـەك بکـات (بەرامبـەر بـە خـەڵکی) یـان سـتەم لـە نەفسی خۆی بکات (لەوەودوا بە خۆیدا بچێتەوە) و داوای لێخۆش بوون لـە خـوا بکات ئەوە دەبینێت کە خوای پەروەردگار زۆر لێخۆش بوو و بە بەزەییە.

ئەم تەوبەکردنە گشتی یە و هەرکەسێك لە کافران و موشریکان و بیدعەچـییان و جگە لەوانیش لە کەسانی تاوانبار تەوبـە بکـەن، ئەگـەر مەرجـەکانی تەوبـەیان تێدا بێت، خوای پەروەردگار تەوبەیان لێ وەردەگرێت، ولله الحمد.

باسی دەیـەم: زیان و شوێنەوارە خراپەکانی بیدعە:

بیدعە چەندین شوێنەوار و سەر ئەنجامی خراپ و ترسناك و زیانی لەناو بەری هەیە، لەو زیانانە:

1 ـ بیدعە سەردەکێشێت بۆ کوفر (بَريد الكُفرِ):

أبو هريـــرة (t) لە پێغەمبەری خواوە (r) بۆمان دەگێڕێتەوە، کە فەرمویەتی: ((لا تَقُومُ السّاعَةُ حَتّى تَأخُذَ أمّتي بِأَخذِ القُرونِ قَبلَها شِبرًا بِشِبرٍ، وَذِراعًا بِذِراعٍ" فَقيلَ: يا رَسولَ اللهِ، كَفارِسٍ وَالرُّوم؟ فَقالَ: "وَمَن النّاسُ إلا أولئكَ))[200].

واتە: قیامەت نایات هەتا ئوممەتەکەم (هەندێك لە ئوممەتەکەی) شوێنی

[200] أخرجه البخاري، كتاب الاعتصام بالكتاب والسنة، باب قول النبي r : "لتتبعن سنن من كان قبلكم"، 191/8، برقم 7319.

ڕێگەو ڕێبازی پێش خۆیان دەکەون، بست بە بست و باڵ بە باڵ، ووترا ئەی پێغەمبەر (r) شوێنی ڕێگەو ڕێبازی قەومانی فارس و ڕوم دەکەون، فەرموی: ئایا کەسانی تر هەیە جگە لەوان؟ (لەو کات و سەردەمەدا فارس و ڕوم دیارترین و گەورەترین هێز بوونە).

وە أبوسعيد الخدري (t) لە پێغەمبەری خواوە (r) بۆمان دەگێڕێتەوە، کە فەرمویەتی: ((لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ من كان قبلكم: شِبراً بشبرٍ، وذراعاً بذراعٍ، حَتّى لَو دَخَلُوا في جحرِ ضَبٍّ لاتَّبعتُمُوهُم" قلنا: يا رسولَ اللهِ، اليَهودَ والنَّصارَى؟ قالَ: فَمَن))[201].

واتە: ئێوە ئەی موسڵمانان شوێنی گەلانی پێش خۆتان دەکەون: بست بە بست و باڵ بە باڵ، هەتا ئەوان بچنە ناو کونی بزن مژۆکەوە ئێوەش دەچنە ناویەو شوێنیان دەکەون، ووتمان: ئەی پێغەمبەری خوا (g) مەبەستت گاورو جولەکەیە کە ئێمە شوێنیان دەکەوین، فەرموی: بەڵێ ئەی کێی تر هەیە.

2 ـ بیدعە کردن واتە: درۆ هەڵبەستن بۆ خوای پەروەردگار بە بێ عیلم و زانیاری، موسڵمانی خۆشەویست کاتێك دەڕوانیتە سیرەی کەسانی بیدعەچی دەیان بینیت لە هەموو کەس زیاتر درۆ بۆ خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (r) هەڵدەبەستن، بۆیە خوای پەروەردگار ئاگاداری کردوینەتەوە کە قسەیەك نەکەین کە خوای گەورە نەیفەرموو بێت، هەروەك دەفەرموێت: ﴿ V W X Y Z [\ ] ^ _ ` a b c d ﴾ (الحاقة: 44-46).

واتە: ئەگەر پێغەمبەر محمد (r) هەندێ قسەو گوفتاری بۆ ئێمە هەڵببەستایە، ئەوە بەهێزو دەسەڵاتی خۆمان دەمان گرت، پاشان ڕەگی دڵیمان دەپچڕاندوو دەمان مراند.

وە پێغەمبەر (r) ئاگاداری کردوینەتەوە کە درۆی بەدەمەوە

---

(201) متفق عليه: البخاري، كتاب الاعتصام بالكتاب والسنة، باب قول النبي r : "لتتبعن سنن من كان قبلكم"، 191/8، برقم 7320، ومسلم، كتاب العلم، باب اتباع سنن اليهود والنصارى، 2054/4، برقم 2669.

هەڵنەبەستین، بۆیە هەر کەسێك ئەو کارە بکات ئەوە هەڕەشەی لێ کردووە بە سزای زۆر بە ئێش و تووند، هەروەك دەفەرموێت: ((مَن تَعَمَّدَ عَلَيَّ كَذِباً فَليَتَبَوَّأ مَقعَدَهُ مِنَ النَّارِ))[202].

واتە: هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست درۆ بەدەم منەوە هەڵببەستێت ئەوە با شوێنێك لەناو ئاگری دۆزەخدا بۆ خۆی دیاری بکات.

3 **ـ کەسانی بیدعەچی ڕقیان لە سوننەت و کەسانی هەڵگرێتی، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ترسناکی بیدعە، زانای پایە بەرز** إسماعيل بن عبد الرحمن الصّابوني (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرمووێت: (نیشانەکانی کەسانی بیدعەچی ڕوون و ئاشکراو دیارە بەسەر خاوەنەکانیانەوە، لە ڕوونترین ودیارترین نیشانەیان ئەوەیە کە زۆر ڕقیان لە سوننەت و هەڵگرانی دەبێتەوەو وە بەکەمیان دەزانن)**[203].

4 **ـ بیدعەچی ئەو کردەوە چاکانەی کە بە بیدعە دەیان کات ڕەت دەکرێتەوە و وەرناگیرێت، لەبەر فەرمودەکەی پێغەمبەر (r) کە فەرمویەتی:** ((مَن أحدَثَ في أمرِنا هذا مَا لَيسَ مِنهُ فَهُوَ رَدٌّ))[204].

واتە: هەرکەسێك کارێك دابهێنێت و فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بە زیادکردنی ئەو کارە ئەوە بەسەریدا دەدرێتەوەو لێی وەرناگیرێت.

وە لە گێڕانەوەیەکی تردا کە ئیمامی موسلیم گێڕاوێتیەوە، پێغەمبەر (r) فەرمویەتی: ((مَن عَمِلَ عَمَلاً لَيسَ عَلَيهِ أمرُنا فَهُوَ رَدٌّ))[205].

واتە: هەرکەسێك کارێك بکات (عیبادەتێك) فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێت بۆ

---

(202) متفق عليه من حديث أنس **t** : البخاري، كتاب العلم، باب إثم من كذب على النبي **r**، 41/1، برقم 108، ومسلم في المقدمة، باب تغليظ الكذب على رسول الله **r**، 7/1، برقم 2.

(203) **بڕوانە:** عقيدة أهل السنة وأصحاب الحديث، ص299.

(204) رواه البخاري 222/3، برقم 2697، ومسلم، 344/3، برقم 1718.

(205) رواه مسلم، 1343/3، برقم 1718.

کردنـــی، ئـــەوە ئـــەو کـــارە کارێکـــە وەرناگیرێـــت بـــەڵکو دەدرێتـــەوە بەســـەر خاوەنەکەیدا.

5 **ـ کەسانی بیدعەچی زۆربەی جار کۆتایی ژیانیان بە خراپە دەبێت** (سُوءُ العاقبة)**، لەبەر ئەوەی شەیتان دەیەوێت مرۆڤەکان لەیـەکێك لـەم کۆسـپانەوە لـە خشتە دەر بکات، کۆسپی یەکەم: دەیـەوێت تـاوانی شـیرکی پـێ ئـەنجام بـدات، ئەگەر ئەو بەندەیە لەم کۆسپە ڕزگاری بوو ئەوە لە کۆسپی بیدعە کردنەوە بۆی دێت و ڕێگای ڕاستی لێ دەشێوێنێت، ئەمەش ئـەوە دەگەیـەنێت کـە بیدعـە زۆر ترسناکترە لە تـاوان کـردن**[206] **، هـەروەك** سفياني الثوري (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرمـوێت:** (البِدعَةُ أَحَبُّ إلى إبليسَ مِنَ المَعصيةِ؛ فإنّ المَعـــصيةَ يُتـــابُ مِنـــها وَالبِدعَةُ لا يُتابُ مِنها)[207].

واتە: بیدعەکردن خۆشەویستترە لای شـەیتان (إبلـــيس) **لـە تـاوان کـردن، چونکە تاوان تەوبەی لێ دەکرێت بەڵام بیدعە تەوبەی لێ ناکرێت.**

6 **ـ بیدعەچـی بـە پێچەوانەوە لـە قورئـانی پـیرۆز و سـوننەت تێـدەگات، چونکە چاکە بە خراپە دەبینێت، خراپە بە چاکە دەبینێت، سـوننەت بـە بیدعـە دەبینێت، وە بیدعـە بـە سـوننەت دەبینێـت، هـەروەك** حذيفـــة اليمـــاني (**t**) **دەفـەرموێت:** (وَاللهِ لتفشُوَنَّ البِدَع حَتّى إذا تُرِكَ مِنها شَـــيءٌ قـــالُوا: تُرِكَـــتِ السُّنَّة)[208].

واتە: سوێند بێت بە خوای پەروەردگار بیدعە زۆر بڵاو دەبێتەوەو دەکرێت، هەر کاتێك واز لە بیدعەیەك هێنـراو نـەکرا دەڵـێن: سـوننەت ناکرێـت و وازی لـێ

---

[206] **موسڵمانی خۆشەویست بۆ زیاتر شارەزا بوون لە کۆسپەکانی تر، بڕوانە:** مدارج السالكين، لإبـــن القيّم، 1-222.

[207] **بڕوانە:** شرح السنة، للبغوي، 216/1.

[208] أخرجه الإمام محمد بن وضاح، في كتاب فيه ما جاء في البدع، ص124، برقم 162، وانظر: آثاراً في ذلك لابن وضاح في كتابه هذا ص124-156.

هێنراوه.

7 ـ شـایەتی و گێڕانـەوەی بیدعەچـی وەرناگیرێـت، زانایـانی شـارەزا (لـە فەرمودەناسان و شـارەزایانی شـەریعەت و بنـەماکانی ئـایین) یەکـدەنگن لەسـەر ئەوەی ئەگەر کەسی بیدعەچی بە هۆی بیدعەکەیـەوە بێـباوەڕ دەبـوو ئـەوە بـە هیچ شێوەیەك گێڕانەوەی (فەرمووده‌ی) لێ وەرناگیرێت، بەڵام ئەو بیدعەچییەی کـە بـە هـۆی بیدعەکەیـەوە بـێ بـاوەڕ نابێـت (بـەڵکو تاوانبـارە) زانایـان ڕایـان جیاوازە، ئایا گێڕانەوەی وەردەگیرێت یان نا؟ زانای پایە بەرز ئیمامی النّـــووي (ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت) ئـەو بۆچـونە پەسـەند دەکـات کـە گێڕانـەوەی بیدعەچـی وەردەگیرێت ئەگەر بانگەواز نەکات بۆ بیدعەکەی، بەڵام ئەگەر بانگەوازی دەکرد بۆ کردنی بیدعە ئەوە گێڕانەوەی فەرموودەی لێ وەرناگیرێت[209].

8 ـ کەسـانی بیدعەچـی لـە هـەموو کـەس زیـاتر دەکەونـە نـاو فیتنـەو ئاشوبەوە، خوای پەروەردگار ئاگاداری کردوینەتەوە تا نەکەوینـە نـاو فیتنـەوە، هـــەروەك دەفـــەرموویت: ﴿ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ ﴾ (الأنفال: ٢٥).

واتە: ئەی ئیمانداران خۆتـان بپـارێزن لـە تـاقی کردنـەوەو بەڵایـەك کـە بـە تایبەتی تووشی ئەوانەتان نابێت کە تاوان و ستەمیان کـردووە، بـەڵکو هـەمووان دەگرێتەوە، وە باش بزانن کە خوای پەروەردگار سزاو تۆڵەی زۆر توندە.

وە هـــەروەها دەفـــەرموێت: ﴿] ^ _ ` a b c d e f g h i ﴾ (النور: ٦٣).

واتە: بـا بـاش بـزانن و بترسـن ئـەو کەسـانەی کـە سەرپێـچی فەرمانـەکانی پێغەمبەر (r) دەکەن لەوەی کە تووشی فیتنەیـەکی زۆر سـەخت بـبن (تووشـی

[209] بروانە: شرح النووي على صحيح مسلم 176/1.

شیرك و كوفر و دووڕی و بیدعه ببن)[210] ، یان با بترسن لەوەی كە تووشی سزایەكی زۆر بە ئێش ببن.

موسڵمانی خۆشەویست ئایا هیچ فیتنەیەك هەیە لەوە ترسناكتر بێت كە پێچەوانەی سوننەت و فەرمانەكانی پێغەمبەری خوا (r) بكرێت.

هەر بۆیە پێغەمبەر (r) هانی موسڵمانانی داوە كە كردەوەی چاكە بكەن پێش هاتن و ڕوودانی فیتنە بە گشتی و بە زۆری، هەروەك دەفەرموێت: ((بادِرُوا بِالأعمالِ فِتَناً كَقِطَعِ اللّيلِ المُظلِم. يُصبِحُ الرَّجُلُ مُؤمِناً وَيُمسِي كافِراً، أو يُمسِي مُؤمِناً وَيُصبِحَ كافِراً يَبيعُ دِينَه بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنيا))[211].

واتە: ئەی موسڵمانان دەست پێش خەری بكەن لە كردنی كردەوە چاكەكاندا پێش ئەوەی كە فیتنەیەكی یەكجار زۆر ڕووتان تێ بكات بە وێنەی شەوێكی تاریك (چۆن تاریكی شەو هەموو شوێنێك دەگرێتەوە بە هەمان شێوە فیتنەش هەموو خەڵكی دەگرێتەوە)، پیاوی وا هەیە بەیانی ئیماندارە كاتێك ئێوارەی بەسەردا دێت بێ باوەڕ دەبێت، پیاوی وا هەیە ئێوارە ئیماندارە كاتێك بەیانی بەسەردا دێت بێ باوەڕ دەبێت، نهێنیەكەی لەوەدایە كە: دینەكەی دەفرۆشێت بە بەشێكی كەمی دونیا.

9 ـ كەسی بیدعەچی هەستی بە كەم و كوڕی شەریعەت كردووە (پەنا بە خوای پەروەردگار) ئەگەر بە زمانیش وا نەڵێت، چونكە بە كردنی ئەو بیدعەیەی خۆی گێڕاوە بە شەرع دانەرو تەواوكەری دین، ئەم بیدعەچییە وادەكات! خوای پەروەردگاریش دینی تەواو كردووە و نیعمەتی تەواوی ڕژاندووە بەسەر ئیمانداراندا ، هەروەك خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ K L M N

---

(210) **بروانە:** تفسير القرآن العظيم للإمام ابن كثير (رحمه الله) 90/6.

(211) رواه مسلم عن أبي هريرة t ، كتاب الإيمان، باب الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن، 110/1، برقم 118.

O P Q R S T U c ﴾ (المائدة: ٣).

واتە: ئەی موسڵمانان ئەمڕۆ دینم بۆ تەواوکردن و نیعمەتی خۆم ڕژاندووە بەسەرتاندا وەڕازیم لێتان (ئەی موسڵمانان) کە ئیسلام ئایینتان بێت و هیچ مەنهەج و ڕێباز و ئایینێکی تر نەکەنە ئایینی خۆتان.

زانای پایە بەرز إبن كثير (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا فەرمویەتی : (ئەم نیعمەت و بەخششەی خوای پەروەردگار گەورەترین نیعمەت و بەخششە بەسەر ئەم ئوممەتەوە لە کاتێکدا ئاینەکەی بۆ تەواو کردوون، پێویستیان بە هیچ ئایینێك نییە جگە لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام، وە پێویستیان بە هیچ پێغەمبەرێك (g) نییە جگە لە پێغەمبەری خۆیان (g)، بۆیە خوای پەروەردگار پێغەمبەری (g) گێڕاوە بە دواین پێغەمبەر (g)، وە ڕەوانەی کردووە بۆ هەموو مرۆڤ و جنۆکەکان، هیچ حەڵاڵێك نییە مەگەر ئەو حەڵاڵی کردبێت، وە هیچ حەرامێك نییە مەگەر ئەو حەرامی کردبێت، وە هیچ مەنهەج و ڕێباز و ئاینێك حەق و ڕاست نییە مەگەر ئەو ئاینەی کە پێغەمبەر (g) بە دینی زانیبێت، وە هەر شتێك ئەو هەواڵی پێدابێت حەق و ڕاستە هیچ درۆو دواکەوتنی تێدا نییە)[212].

وە خوای پەروەردگار هەموو شتێکی لە قورئانی پیرۆزدا ڕوون کردۆتەوە، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ ? @ A B C D E F

G H I ﴾ (النحل: ٨٩) .

واتە: ئەی پێغەمبەر (r) ئێمە قورئانی پیرۆزمان بۆ سەر تۆ دابەزاندووە کە ڕوون کەرەوەی هەموو شتێکە، وە مایەی ڕێنمونی و ڕەحمەت و مزگێنی یە بۆ موسڵمانان.

10 ـ کەسی بیدعەچی حەق و ڕاستی لێ گۆڕاوە بە هۆی کارە

---

[212] بڕوانە : تفسير القرآن العظيم للإمام إبن كثير (رحمه الله تعالى) 26/3 .

خراپەکانییەوە، لەبەر ئەوەی عیلم و زانیاری ڕووناکین و خوای پەروەردگار بە هۆیانەوە ئەو بەندانە هیدایەت دەدات کە خۆی ویستی لێیەتی، بەڵام کەسی بیدعەچی ئەو تەقوایەی لە دەست داوە کە بە هۆیەوە خاوەنەکەی دەتوانێت حەق و ڕاستی بدۆزێتەوە، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ L M

N O P Q R S T U V W X Y [\

] ^ _ ﴾ (الأنفال: ٢٩) .

واتە: ئەی ئیمانداران ئەگەر ئێوە تەقوای خوای پەروەردگار بکەن پارێزگاری لە سنوورەکانی بکەن، ئەوە خوای پەروەردگار بەرچاو ڕۆشنیتان پێ دەبەخشێت (تا بە هۆیەوە بتوان بە ئاسانی حەق و ڕاستی لە ناحەق جیا بکەنەوە)، وە خوای پەروەردگار هەڵەو تاوانەکانتان دادەپۆشێت و لێتان خۆش دەبێت، چونکە خوای پەروەردگار خاوەنی فەزڵ و ڕێزی گەورەو بێ سنوورە.

11 **- کەسی بیدعەچی دەبێت تاوانی خۆی و ئەو کەسانەی کە شوێنی بیدعەکەی دەکەون هەڵبگرێت،** أبو هريرة (t) **لە پێغەمبەری خواوە** (g) **بۆمانی گێڕاوەتەوە، کە فەرمویەتی:** ((مَن دَعَا إلى هُدَى كانَ لَه مِنَ الأجرِ مِثلُ أجورِ مَن تَبِعَهُ، لا يَنقُص ذلكَ مِن أجُورِهِم شَيئاً وَمَن دَعَا إلى ضَلالَةٍ كانَ عَلَيهِ مِنَ الإثمِ مِثلُ آثامِ مَن تَبِعَه، لا يَنقُصُ ذلكَ مِن آثامِهِم شَيئاً))[213].

واتە: هەرکەسێك دەعوەو بانگەواز بکات بۆ ڕێگای ڕاست و ڕێنمونی چاك و جوان، ئەوە خێرو چاکەی بۆ هەیە بە وێنەی خێرو پاداشتی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون، بێ ئەوەی هیچ لە خێرو پاداشتی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون کەم ببێتەوە، وە هەرکەسێك دەعوەو بانگەواز بکات بۆ ڕێگای خراپەو تاوانکاری و سەرلێشێواوی ئەوە خراپەو تاوانی بۆ دەنوسرێت بە وێنەی خراپەو

---

[213] مسلم، كتاب العلم، باب من سن سنة حسنة أو سيئة ، ومن دعا إلى هدى أو ضلالة ، 2060/4، برقم 2674.

تاوانی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون، بێ ئەوەی هیچ لە خراپەو تاوانی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون کەم ببێتەوە.

(دەی کەسی بیدعەچی کاتێك بیدعە دەکات و خەڵکیش فێری بیدعە دەکات با ئاگادار بێت و باش بزانێت کە هەر بیدعەیەك خەڵکی لێوەی فێر دەبن و دەیکەن هەموو تاوانەکەی بۆ دەنوسرێت بێ ئەوەی هیچ لە خراپەو تاوانی ئەو کەسەی کە شوێنی دەکەوێت کەم بکات).

12 ـ کەسی بیدعەچی بە هۆی کردنی بیدعەوە خۆی توشی نەفرەت (لَعنَة) کردووە، أنسي کوڕی مالـــك (t) لە پێغەمبەرەوە (r) بۆمان دەگێڕێتەوە، دەربارەی ئەو کەسانەی لە مەدینەدا شتێکی تازەو خراب دادێنن دەفەرمووێت: ((مَن أحدَثَ فِيها حَدَثاً أو آوى مُحدِثاً فَعَلَيهِ لَعنَةُ اللهِ، وَالملائكةِ، وَالنّاسِ أجمَعِين، لا يَقبَلُ اللهُ مِنهُ صَرفاً وَلا عَدلاً))[214].

واتە: هەرکەسێك لە ناو شاری مەدینەدا کارێکی تازەو خراپ دابهێنێت ئەوە نەفرەتی خوای پەروەردگار و فریشتەکان و موسڵمانانی لێ بێت، وە فەرز و سوننەتی لێ وەرناگیرێت (واتە: بە تەواوەتی لێی وەرناگیرێت) .

زانای پایە بەرز ئیمامی الشّاطبي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (ئەم فەرمودەیە گشتی یەو هەموو تازە داهێنراوێك دەگرێتەوە کە پێچەوانەی شەرعە، وە بیدعە یەکێکە لە خراپترین کارە تازە داهێنراوەکان)[215].

13 ـ کەسی بیدعەچی لە ڕۆژی دواییدا ڕێگای لێ دەگیرێت و ناهێڵرێت بچێتە سەر حەوزی پێغەمبەر (r) بۆ خواردنەوەی ئاوی سازگاری (کَوثَر)، سهل

---

[214] متفق عليه: البخاري، كتاب الاعتصام، باب إثم من آوى محدثاً، 187/8، بـرقم 7306، ومـسلم، كتاب الحج، باب فضل المدينة، ودعاء النبي r فيها بالبركة، 994/2، برقم 1366 .

موسڵمان خۆشەویست بۆ زیاتر شارەزا بوون لە واتای تەواوی ئەم فەرمودەیە بڕوانە: عمـدة القاري شرح صحيح البخاري (408/35)، وە شرح النووي على صحيح مـسلم (31/5)، وە عـون المعبود (307/9)، وە تحفة الأحوذي (410/5)، وە فيض القدير (25/6).

[215] بڕوانە: الاعتصام للشّاطبي، 96/1 .

کـوڕی ســـعد (t) لـه پێغەمبـەری خـواوه (g) بۆمـانی گێڕاوەتـەوه، کـه فەرموویـەتی: ((أنا فَرَّطُكُم عَلى الحَوضِ مَن وَرِدَ شَرِبَ، وَمَن شَرِبَ لَمَ يَظمَأ أَبَـــداً، وَلَيَرِدَنَّ عَليَّ أَقوامٌ أعَرِفُهُم وَيَعرِفُوني، ثُمّ يُحالُ بَيني وَبَينَهُم))[216].

واتـه: مـن پێـشتان دەکـەوم بۆسـەر حـەوزی (كَـــوثَر) و چـاوەڕێی ئـەو موسڵمانانه دەکەم که دێن بۆ ئەوەی له ئاوی سازگاری (كَوثَر) بخۆنەوه، ئاوێکه هەر موسڵمانێك لێی بخواتەوه هەتا هەتایه تینوی نابێت، کۆمەڵه موسڵمانێك دێن بۆسەر حەوزەکه تا ئاوی لێ بخۆنەوه، من ئەوان دەناسم و ئەوانیش من دەناسم، بـەڵام ڕێگـری لـه نێـوان مـن و ئەوانـدا دەکرێـت و ناهێڵرێـت بێنـه سـەر حـەوزی (كَوثَـــر) و له ئاوی سازگاری بخۆنەوه.

له ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ((إنَّهم مِنّي، فَيُقالُ: إنَّكَ لا تَدرِي ما أحدَثُوا بَعدَكَ، فَأقُولُ: سُحقاً سُحقاً لِمَن غَيَّرَ بَعدِي))[217].

واتـه: ئـەوان لـه ئوممـەتی مـنن (موسـڵمانن)، دەوترێـت: تـۆ نـازانی ئـەی پێغەمبەر (r) ئەوان دوای مردنی تۆ چییان داهێنـاوه (لـه پاشـگەز بوونـەوه و کاری خراپه و بیدعـه)، منـیش دەڵـێم: دووری بـۆ ئـەو کەسـانه، دووری بـۆ ئـەو کەسانه، که دوای مردنی من دینیان گۆڕی.

وه شَــقِيقي کـوڕی عبـــدالله (r) لـه پێغەمبـەری خـواوه (g) بۆمـانی گێڕاوەتەوه، که فەرمویەتی: ((يا ربِّ أصحابي أصحابي، فيقال: إنَّكَ لا تَدرِي مـــا أحدَثُوا بَعدَكَ))[218].

[216] متفق عليه: البخاري، كتاب الرقاق، باب في حوض النبي r ، 264/7، ومسلم، كتـــاب الفــضائل، باب إثبات حوض نبينا r وصفاته، 1793/4، برقم 2290 .

[217] رواه البخاري، كتاب الرقاق، باب في حوض النبي r ، 264/7، برقم 6583 .

[218] متفق عليه: البخاري، كتاب الرقائق، باب في حوض النبي r 262/7، برقم 6575، ومسلم، كتاب الفضائل، باب إثبات حوض نبينا r ، 1796/4، برقم 2297 .

واتە: پێغەمبەر (r) دەفەرموێت: دەڵێم (ئەی پەروەردگار ئەوانە هاوەڵی منن، ئەوانە هاوەڵی منن (موسڵمانن و شوێن کەوتووی منن)، دەوترێت: تۆ نازانی ئەی پێغەمبەر (r) ئەوان دوای مردنی تۆ چییان داهێناوە (بیدعە).

أسماء کچی أبوبكر (رضي الله عنها) دەفەرموێت: پێغەمبەر (r) فەرمویەتی: ((إنّـي عَلى الحَوضِ حَتّى أَنظُر مَن يَرِدُ عَليَّ مِنكُم، وَسَيُؤخَذُ ناسٌ مِن دُوني فَأَقُول: يا رَبِّ مِنّي وَمِن أمّتي فَيُقالُ: هَل شَعَرْتَ ما عَمِلوا بَعدَك وَالله ما بَـرِحُوا يَرجُعون على أعقابِهم))[219].

واتە: من لەسەر حەوزی (کوثر) دەوەستم و سەیر دەکەم تا بزانم کێ لە ئێوە (موسڵمانان) دێن بۆ لام، بۆیە کەسانێك دەیانەوێت بێن بۆ لام بۆ سەر حەوزی (كَوثَر) بەڵام ڕێیان لێ دەگیرێت و ناهێڵرێت بێنە سەری، منیش دەڵێم: ئەی پەروەردگارم ئەوانە لە منن و لە ئوممەتی منن (موسڵمانن)، لەو کاتەدا دەوترێت: ئایا دەزانیت ئەوانە دوای تۆ چییان کردووە، سوێند بێت بە خوای پەروەردگار بەردەوام پاشە کشێیان دەکرد لە دینەکەت و پاش گەز دەبوونەوە.

هەر بۆیە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (r) إبن أبي مليكة (t) دەیفەرموو: ((اللّهمَّ إنّا نَعوذُ بِكَ أن نَرجِعَ عَلى أعقابِنا أو أن نَفتِنَ في دِينِنا))[220].

واتە: ئەی خوای پەروەردگارمان پەنات پێ دەگرین لەوەی کە پاش گەز ببینەوە و پاشەو پاش بکشێینەوە لە دینەکەمان، یان تووشی فیتنەو تاقی کردنەوە ببین لە دینەکەماندا.

14 ـ کە سانی بیدعەچی پشتیان هەڵکردووە لە یادو زیکری ڕاستەقینەی خوای پەروەردگار، لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار لە قورئانی پیرۆز و لە سەر زمانی پێغەمبەرەکەی (r) چەند ویردێکی تایبەتی بۆ داناوین، هەیانە تایبەتە بە نوێژە فەرزەکان، هەیانە تایبەتە بە بەیانیان و ئێواران، وە ویردی خەوتن و

---

[219] صححه الألباني في "صحيح الجامع" حديث رقم(2467).

[220] متفق عليه: البخاري، كتاب الرقائق، باب في حوض النبي r ، 266/7، بـرقم 6593، ومـسلم، كتاب الفضائل، باب إثبات حوض نبينا r وصفاته، 1794/4، برقم 2293 .

هەستان لە خەو، وە ویردو زیکری وا هەیە گشتی یە و تایبەت نەکراوە بە کاتێك و شـوێنێکی دیـاری کـراوەوە، خـوای پـەروەردگار دەفـەرموویێت: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكۡرٗا كَثِيرٗا ٤١ وَسَبِّحُوهُ بُكۡرَةٗ وَأَصِيلًا ٤٢ ﴾ (الأحزاب: 41-42) .

واتە: ئەی ئەو کەسـانەی ئیمـان و باوەڕتـان هێنـاوە زۆر یـادی خـوا بکـەن (هەمیشە ناوی پیرۆزی خواتان لە یاد بێت لە دڵ و دەروونتاندا)، وە تەسبیحات و ستایشی بکەن (هەموو کاتێك) بە تایبەتی لە بـەیانیان و کـاتی دەمـەو ئێوارانـدا (زیکرەکانی بەیانیان و ئێواران). بەڵام کەسانی بیدعەچی پشتیان هەڵکردووە لە خوێندنی ئەم زیکرە پیرۆزانە، جا یان بە هۆی سەرقاڵ بوون بە کردنی بیدعەوە، یان پشت هەڵکردنەکەیان بە هۆی گۆڕینی ئەو زیکرە شەرعیانە بە کردنـی چـەند زیکرێکی بیدعە، خۆیان بە بێ پێویست دەزانن لە کردنی ئەو زیکرانەی کە خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (r) دایان ناوە، بۆیە بە هـۆی ئـەو بیدعانـەوە پـشتیان هەڵکردووە لە کردنی یادی ڕاستەقینەی خوای پەروەردگار[221] .

15 ـ کەسانی بیدعەچی حەق و ڕاستی لە شوێن کەوتوانیان کپ دەکـەن و دەیشارنەوە، وە خوای پەروەردگار هەڕەشـەی نـەفرەتی (لَعنَــــة) لـەو کەسـانەو هاوشێوەکانیان کـردووە، هـەروەك دەفـەرموویێت: ﴿ p q r s t u v w x y z { | } ~ أُوْلَـٰٓئِكَ يَلۡعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلۡعَنُهُمُ ٱللَّـٰعِنُونَ ١٥٩ ﴾ (البقرة: 159) .

واتە: بەڕاستی ئەو کەسانەی کە بەرنامـە و ڕێنموونییـە ڕوون و ئاشـکراکانی ڕەوانە کراوی ئێمە دەشارنەوە کە ناردوومانە (تـا بـۆ خـەڵکی ڕوون بکرێتـەوە)، دوای ئەوەی کە ڕوونمان کردۆتـەوە بـۆ خـەڵکی لـە کتێبەکانـدا، ئـا ئەوانـە خـوا نەفرەتیان (لەعنەتیان) لێ دەکـات و نـەفرین کـارانیش نـەفرەتیان لـێ دەکـەن

---

[221] **بڕوانە:** تنبيه أولي الأبصار إلى كمال الدين وما في البدع من الأخطار، للـدكتور صـالح بـن سـعد السحيمي، ص189 .

(دوعای دووری ڕەحم و بەزەیی خوای پەروەردگاریان لێ دەکەن).

16 ـ بیدعە کـردن دەبێتـە مایـەی دوور کەوتنـەوەی خـەڵکی لـە ئیـسلام، لەبەر ئەوەی کاتێك کەسی بیدعەچی بە هۆی ئەو بیدعەیەوە چەند کـارێکی پـرو پوچ دەکات دەبێتە هۆکارێك بۆ ئەوەی دوژمنانی ئیسلام گاڵتە بە ئیسلام بکەن، لە کاتێکدا ئاینی پیرۆزی ئیسلام زۆر دوورە لەو کارانەی کـە کەسـانی بیدعەچـی دەیکەن.

17 ـ کەسانی بیدعەچی ئوممەتی ئیسلامیان پارچە پارچە کردووە، چونکە خۆیان و شوێن کەوتوانیان بـە هـۆی بیدعـەوە پارچـە پارچـەییان خـستۆتە نـاو موسڵمانانەوە، هەر بۆیە بە هۆی بیدعـەو دوور کەوتنـەوە لـە سـوننەت چـەندین بەش بەش و کۆمەڵ کۆمەڵی جیاواز دەبینرێت، خوای پەروەردگار دەفەرموویێت:

﴿ Z Y XWV U T R Q P O N M L K J I

] \ [﴾ (الأنعام: ١٥٩) .

واتە: بەڕاستی ئەوانەی کە ئایینەکەیان بەش بەش و پارچـە پارچـە کـردوو بوونە دەستە دەستەو پارچە پارچە، ئەوە لە هیچ شتێکدا تۆ لەوان نیت، بـەڵکو بەریت لێیان، بەڕاستی ئەوانە کـارو باریـان بـۆ لای خوایـە و تۆڵـەی ئـەو لادان و پارچـە پارچـەییەیان لـێ دەسـتێنێتەوە، لـەوەودوا خـوای پـەروەردگار هـەواڵی هەموو ئەو کارو کردەوانەیان پێ دەدات کە ئەنجامیان دابوو.

18 ـ کەسی بیدعەچی کە بە ئاشکرا بیدعە دەکات، غەیبەت و باس کردنی دروستە، بۆ ئەوەی موسڵمانان لە خراپـەی بیدعەکـەی ئاگـادار بـن، چـونکە ئـەو کەسەی کە بە ئاشکرا بیدعە دەکات زیانەکەی زۆرترو ترسناکترە لە کەسـێك کـە تاوان دەکات، هەرچەندە غەیبەت کردنی موسڵمان بە پێی دەقی قورئانی پـیرۆز و فەرمودەکانی پێغەمبەر (r) دروست نییـە و حەرامـە، بـەڵام بـۆ مەبەسـتێکی شەرعی دروستە غەیبەت بکرێت، **لەبەر یەکێك لەم هۆکارانە:**

یەکەم: ستەم کردن،: لەم کاتەدا دروستە کە ستەم لیٚ کراو سکالاٚی خـوٚی باس بکات بوٚ کاربەدەستان و فەرمانڕەوایان، یـاخود بـوٚ قـازی و دادوەر و بلٚـیٚ: فلاٚنە کەس ستەمی لیٚ کردووم یان مالٚی خواردووم.

دووەم: پرس و ڕاوەرگرتن، ئەمیش بەوەی کەکەسێك بـچێتە لای کەسـێکی شارەزا لەدیندا و بلێت ئەریٚ فلاٚنە کەس چوٚنە کە من بـە تـەمام کـچی بـدەمیٚ ، یان خوشکمی بدەمیٚ، یان فلاٚنە ئافرەت چوٚنە کە من بەتـەمام بیخـوازم، یـاخود بوٚ پرسیار کردن دەربارەی **هاوسێیەتی**.

سیٚیەم: داوای یارمـەتی کـردن بـوٚ گـوٚڕینی خراپـە (مُنكَـــر) وەلا دانـی نـا ڕەحەتیەك لە سەر موسولٚمانێك، وەك ئەوەی کە یـەکێك بـچێتە لای کەسـێك کـە دەسەلاٚتدارەو پێی بلێت کە فلاٚنە کەس لە گەلٚمدا خراپەو ئازارم دەدات وە ڕێگە چارەیەکم بوٚ بدوٚزەرەوە.

چـــوارەم: ئاگادرکردنــەوەی موســولٚمانان و ئاموٚژگــاری کردنیــان، بــوٚ خــوٚ پاراستن لەو کەسـانەی کـە خـراپن و نیازیـان گـلاٚوە و زەرەرو زیانیـان هەیـە بـوٚ موسولٚمانان.

پیێنجەم: باس کردنی کەسـێك کـە بـە ئاشـکرا تـاوانی لێبووەشـێتەوە وەك {جاسووسی کردن و زینـاو مـەی خواردنـەوە و.....**هـتـد** } لـەم کاتەشـدا تـەنها باسی ئەو تاوانەی دەکەیت و بەس.

شەشەم: پێناساندنی کەسێك ئەویش بە دیاری کردنی ئەو کەم و کوڕیانـەی کە لە ڕووی کەم ئەندامی و لە ش و لاریەوە یاخود ناوو شوٚرەتیەوە، وەك کوێری و نەخوٚشی و شەلی و قەلٚەوی و کەڕی...**هتد** نابێت لەمەدا مەبەستی پیـشاندانی کەم و کوڕی و سوکی ناوبراو بێت، بەلٚکو دەبێت تەنها پێناساندنی بێت.

حەوتەم: باس کردنی کەسی بیدعەچی و تاوان کار: لەم کاتەدا تەنها باسی بیدعەکەی یاخود تاوانەکەی دەکەیت، وە هیچی تر مەگـەر یـەکێك لـەو خالاٚنـەی پێشووی تێدابێت، خـاتوو (عائيشة)ی دایکـی بـاوەڕداران (خـوای لـیٚ ڕازی بێـت)

دەفـەرموێت: (جارێکیـان پیاوێـك هـات بـۆلای پێغەمبـەر (r) ڕوخـسەتی لـێ خواست و ئەویش بە ڕێزەوە بە خێرهاتنی کرد و فەرمووی لـێ کـرد، پاشـان کـە پیاوەکە ڕۆیشت پێغەمبـەری خـوا h فـەرمووی: (بئس أخـــو العـــشيرة) واتـە: خراپترین برای هۆزەکەیە, هـەروەها دایکمـان (عائیـــشة) خـوای لـێ ڕازی بێـت بۆمان دەگێڕێتەوە، لە پێغەمبەرەوە h کە فەرمویـەتی: (مَا أَظُنُّ فُلاَنًا وَفُلاَنًـــا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا) [222].

واتە: گومان نابەم کە ئەم دوو کەسە هیچ دەربارەی دین بزانن.

هـەروەها کەسـی بیدعەچـی کـە زیادەیـەك دەهێنێتـە نـاو دینـەوە و خـوا دەپەرستێت و عیبادەتی بۆ دەکات، بەلاَم بە بۆچوون و هەواو ئـارەزووی خـۆی، بێ گوێ دانە فەرمانی خواو پێغەمبەری خوا (r)، بۆیە لەم کاتەدا بـاس کردنـی پاشملە (غەیبەت)ی واجبە، چونکە ئەوە بۆ پاراستنی دینـە لـە هـەواو ئـارەزوو، (وَلا غِيبَةَ لِأَحَدٍ مِن أَهلِ البِدَعِ) وەهـەر کەسـێك کـە بیدعـە دەکـات بـاس کردنـی بیدعەکەی غەیبەت نییە, کەواتە ئێستا ڕوون بووەوە بۆ بەڕێزت کە باس کردنـی ئەو کۆمەلاَنە غەیبەت نییە[223].

القـــدحُ لـــيس بغيبـــةٍ في ســـتةٍ	مـــــتظلمٍ ومعـــــرفٍ ومحـــــذر
ومجاهر فسقاً ومـــستفت ومـــن	طلب الإعانة في إزالة منكـــر[224]

19 ـ کەسی بیدعەچی شوێن کەوتووی هەواو ئارەزووی خۆیەتی، دژایـەتی شەرع دەکات و لە شەرع لایداوە[225].

20 ـ کەسـی بیدعەچـی خـۆی خـستۆتە ئاسـتی شـەرع دانـەرەوە و خـۆی چـواندووە بـە خـوای پـەروەردگار لـە شـەرع دانانـدا، چونکە بـەس خـوای

---

[222] صحيح البخاري (6067).

[223] **بڕوانە**: فتح الباري بشرح صحيح البخاري، لابن حجر، 471/10، 86/7.

[224] **بڕوانە**: شرح العقيدة الطحاوية، لابن أبي العز، ص43.

[225] **بڕوانە**: الاعتصام للشاطبي، 61/1.

پـەروەردگارە کـە دەتوانێـت شـەرع دابنێـت و فـەرمان بـە بەنـدەکان بکـات تـا لەسەری بڕۆن و جێ بە جێی بکەن نەك هیچ کەسێکی تر[226].

کۆتایی

لـە کـۆتاییدا داواکـارم لـە خـوای پـەروەردگار بـۆ خـۆم و سـەرجەم موسڵمانان کە لەش ساغیمان پێببەخـشێت و لێمـان خـۆش ببێـت، هـەموو لایـەکمان دڵ پەیوەسـت بکـات بـە قورئـانی پـیرۆز و سـوننەتەکانی پێغەمبەرەوە (ﷺ)، وە بمان پارێزێت لە تاوان و خراپەی هەموو بیدعەیەك، وە بەردەوامیمان پێببەخشێت، آمين.

B

[226] بڕوانە: هەمان سەرچاوە، 1/61-70 .

ناوەڕۆك

پێشەكی دانەر 3
پێشەكی وەرگێڕ 7
& **بەشی یەكەم: ڕوناكی سوننەت** 10
باسی یەكەم: تێگەیشتن لە مانای سوننەت 10
دووەم: تێگەیشتن لە كەسانی پەیوەست بە سوننەت 11
سێیەم: تێگەیشتن لەمانای الجَماعَة 12
باسی دووەم: ناوو سیفاتەكانی ئەهلی سوننە و جەماعە 13
باسی سێ یەم: سوننەتی پێغەمبەر (g) نیعمەتێكی گشتی و ڕەهایە ... 21
دوو جۆر نیعمەت هەیە: نیعمەتێكی گشتی و ڕەها، نیعمەتێكی سنوردار 21
باسی چوارەم: گەورەیی و پلەو پایەی سوننەت 24
باسی پێنجەم: شوێن و پلەو پایەی بەرزی كەسانی پەیوەست بە سوننەت، وە شوێنی كەسانی بیدعەچی 26
یەكەم: شوێن و پلەو پایەی بەرزی كەسانی پەیوەست سوننەت: 26
دووەم: نیشانەكانی ئەهلی سوننەو جەماعە 27
كەسی بیدعە چی چۆنە ؟ 28
& **بەشی دووەم: تاریكییەكانی بیدعەو تازە داهێنراوەكان لە دیندا** ...29
باسی یەكەم: تێگەیشتن لە مانای بیدعە 29
بیدعە دوو جۆرە: 33
باسی دووەم: مەرجەكانی گیرابوون و قەبوڵ بوونی كردەوە چاكەكان 33
باسی سێ یەم: سەرزەنشت كردن و خراپەی بیدعە لە دیندا 37

یەکەم: سەرزەنشت کردن و خراپەی بیدعە لە دیندا 37
دووەم: سەرزەنشت کردن و خراپەی بیدعە لە ڕوانگەی فەرمودەکانی پێغەمبەری خــواوە (g) 41
سێ یەم: لە ووتەکانی هاوەڵانی پێغەمبەر (g) سەبارەت بە بیدعە 49
چوارەم: لە ووتەکانی تابعی و شوێن کەوتوانیان سەبارەت بە بیدعە 50
پێنجەم: بیدعە سەرزەنشت کراوە لە چەند ڕوویەکەوە: 52
باسی چوارەم: هۆکارەکانی بیدعە کردن 53
باسی پێنجەم: بەشەکانی بیدعە 72
بەشی یەکەم: بیدعەی حەقیقی و بنەڕەتی و بیدعەی زیاد کراو: 72
بەشی دووەم: بیدعە لە ڕووی کردن و واز لێ هێنانەوە 75
بەشی سێیەم: بیدعەی ووتەیی بیروباوەڕی، وە بیدعەی کرداری 79
باسی شەشەم: حـوکمی بیدعـە لـە دیـندا 81
باسی حەوتەم: جۆرەکانی ئەو بیدعانەی کەلەسەر گۆرەکان دەکرێن 85
باسی هەشــتەم: بیدعـە بـاوو بڵاوەکـانی ئـەم سـەردەمە 90
یەکەم: بیدعەی ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر (r) .. 90
دووەم: بیدعەی ئاهەنگ گێڕان بە هاتنی یەکەم شەوی جومعە لە مانگی ڕەجەب 101
سێیەم: بیدعەی ئاهەنگ گێڕان بە بۆنـەی شـەوی (الأســراء والمعــراج) 108
چوارەم: ئاهـەنگ بـە بۆنـەی هـاتنی شـەوی پـانزەی مـانگی شـەعبان 114
پێنجـــەم: التّــبرك 119

ئەو شتانەی کە زۆر پیرۆزو پڕ لە خێرو بەرەکەتن 120
بەدەست هێنان و داوا کردنی خێرو بەرەکەت بە ڕێگەیەکی شەرعی بەم چەند کارە دەبێت 122
بەدەست هێنان و داوا کردنی خێرو بەرەکەت بە شێوەیەکی ناشەرعی و نادروست 127
هۆکارەکانی تەبەڕووك کردنی نادروست و ناشەرعی چین؟ 131
شوێنەوارە خراپەکانی تەبەڕووك کردنی نادروست و ناشەرعی 131
هۆکارەکانی بەرگری کردن لە تەبەڕووك کردنی نادروست 132
باسی هەشتەم: بیدعە باوو بڵاوەکانی ئەم سەردەمە 133
باسی نۆیەم: تەوبە کردنی کەسی بیدعەچی 136
باسی دەیەم: زیان و شوێنەوارە خراپەکانی بیدعە 140
ناوەڕۆك 156

لەبڵاوکراوەکانی ماڵپەڕی ئیمان وەن
www.iman1.com
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێ بوونەوەی ئیمان وەن
imanonekurd@yahoo.com